T.C.
Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı
İslâm Hukûku Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

İSLÂM HUKÛKUNDA MEHİR VE EV EŞYASIYLA İLGİLİ ANLAŞMAZLIKLAR VE BUNLARIN ÇÖZÜMÜ

Nurettin YILDIRIM
15911005

Danışman
Doç. Dr. Metin YİĞİT

Diyarbakır 2018

T.C.
Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı
İslâm Hukûku Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

İSLÂM HUKÛKUNDA MEHİR VE EV EŞYASIYLA İLGİLİ ANLAŞMAZLIKLAR VE BUNLARIN ÇÖZÜMÜ

Nurettin YILDIRIM
15911005

Danışman
Doç. Dr. Metin YİĞİT

Diyarbakır 2018

TAAHHÜTNAME

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "İslâm Hukûkunda Mehir ve Ev Eşyasıyla İlgili Anlaşmazlıklar ve Bunların Çözümü" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

15/03/2018

Nurettin YILDIRIM

KABUL VE ONAY

Nurettin YILDIRIM tarafından hazırlanan "İslâm Hukûkunda Mehir ve Ev Eşyasıyla İlgili Anlaşmazlıklar ve Bunların Çözümü" adındaki çalışma, 15/03/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda jürimiz tarafından Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı**,** İslâm Hukûku Bilim Dalında **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oybirliği ile kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Metin YİĞİT

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Macit SEVGİLİ

Yrd. Doç. Dr. Mesut BAYAR

ÖNSÖZ

İnsanlık tarihi boyunca insanlar arasında, farklı konularda ve değişik şekillerde anlaşmazlıklar vuku bulmuş ve bulmaktadır. Söz konusu anlaşmazlıkların giderilmesi için her dönem hem dini hem de beşeri hukuk sistemleri var olmuştur. Dini hukuk sistemlerinin son halkası ise İslam hukuku olmuştur. İslâm hukuku, insanın hem hususi hem de umumi alandaki ilişkilerine dair önemli bazı düzenlemelerde bulunmuştur. Bu alanların başında aile hayatı gelmektedir. Aile ve evlilik denince akla ilk gelen hususlardan biri mehir ve ev eşyasıdır. Boşanmayla sonuçlanan evliliklerde genelde bu iki husus, karı ile koca arasında problem olabilmektedir. Bu nedenle mehir ve ev eşyasıyla ilgili vuku bulan anlaşmazlıklar ve bu anlaşmazlıkların çözümü konusunu yüksek lisans tezi olarak seçtik.

Tez yazma sürecinin başından sonuna kadar, yardımlarını benden esirgemeyen değerli danışman hocam Doç. Dr. Metin YİĞİT beye ve Yrd. Doç. Dr. M. Macit SEVGİLİ beye teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Nurettin YILDIRIM

Diyarbakır 2018

ÖZET

İslam aile hukukunun en önemli konularından biri mehir ve ev eşyasıyla ilgili anlaşmazlıklar ve bunların çözümüdür. Her ne kadar mutlu ve huzurlu devam eden evliliklerde bu tür anlaşmazlıklar vuku bulmasa da özellikle boşanmanın, karı ile kocadan biri veya her ikisinin ölümü durumunda sıkça vuku bulması muhtemeldir. Her ne şekilde olursa olsun İslâm hukukçuları, mehir ve ev eşyasıyla ilgili vuku bulan anlaşmazlıklara büyük önem vermiş ve bunlara pratik çözüm önerileri getirmişlerdir. Karı ile koca veya onların varisleri arasında mehirle ilgili muhtemel anlaşmazlıklar; mehrin tayin edilip edilmemesi, miktarının ne kadar olduğu, cinsi, nev'i ve vasfının ne olduğu; artması, eksilmesi veya tamamen telef olması durumunda kimin bunu tazmin edeceği, zevce tarafından teslim alınıp alınmadığı ve zevceye verilen bazı eşyaların mehir sayılıp sayılmayacağı gibi konularla ilgilidir. Ev eşyasıyla (*metâu'l-beyt*) ilgili muhtemel anlaşmazlıklar ise genellikle evi dayama-döşeme (*techizu'l-beyt*) görevinin zevceye mi yoksa kocaya mı ait olduğu ve evde bulunan eşyanın kimin mülkü olduğu hususlarıyla ilgilidir.

Tüm mezheplere göre, karı ile koca arasında zikri geçen konularda anlaşmazlığın vuku bulması durumunda kanıt varsa, kanıta göre hükmedilir. Kanıtın olmaması durumunda ise karı ile koca kendi iddialarının doğru olduğuna dair yemin etmeye davet edilirler. Karı ile kocadan birinin yemin etmesi durumunda, iddiası üzerine yemin eden tarafın iddiasına göre hükmedilir. Her ikisinin yemin etmesi veya etmemesi durumunda ise mezheplerin farklı görüşleri vardır. Karı ile kocadan birinin veya her ikisinin ölümü durumunda, onların varisleri arasında zikri geçen konularda anlaşmazlığın vuku bulması halinde, Hanefi mezhebi hariç diğer üç mezhebe göre karı ile koca sağmış gibi hareket edilir.

Anahtar Kelimeler

Mehir, Mehr-î misil, Mehr-î müsemma, Metâu'l-beyt, Techizu'l-beyt.

ABSTRACT

One of the most important issues in the Islamic family law is the disputes and their solutions related to the mahr and the household goods. Although disagreements regarding these issues do not arise in happily and peacefully ongoing marriages, they are likely to show up in divorce or decease of the either or both of the pairs (the wife and the husband). In any case, Islamic scholars have given great importance to the disputes regarding the mahr and household properties and have brought practical solutions to them. The following are the probable conflicts between the wife and husband or their successors on the mahr: The amount, the type, and the nature of the mahr; whether they are entitled, whether they are possessed, whether the gifts that the wife has received are deemed mahr, and who is responsible for the compensation when the mahr lessens or is completely lost. Possible disagreements with the household items (metâu'l-beyt) are usually pertinent to the issue of whether the housekeeping-furnishing is under the wife's or the husband's responsibility, and which of the pairs own the household goods.

According to all the sects, in case of a disagreement between the wife and the husband on the aforementioned issues, the judgment is based on the evidences, if exists. Otherwise, for the truth of their statements, the wife and the husband are expected to swear (pledge). If one of the wife and the husband swears, her/his statement is regarded as the truth and the judgment is rendered accordingly. There are various opinions among the sects when both sides swearing that their claim is true and their statements oppose to each other. In the case where either or both of the pairs are died and disputes arise among their inheritors, all the sects but the Hanafi treats the case as if the wife and the husband are alive.

Key Words

Al-mahr, Mahr-i misl, Mahr-i musamma, Household goods, Furnise a house.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖNSÖZ ..... **I**
ÖZET ..... **II**
ABSTRACT ..... **III**
İÇİNDEKİLER ..... **IV**
KISALTMALAR ..... **VI**
GİRİŞ **1**
1.TEZİN KONUSU, AMACI VE ÖNEMİ **1**
2.TEZİN YÖNTEMİ, SINIRLARI VE KAYNAKLARI **2**

BİRİNCİ BÖLÜM

MEHİRLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

1.1.MEHRİN TANIMI VE HÜKMÜ **4**
1.2.MEHİR'DE BULUNAN HAKLAR VE TASARRUF YETKİSİ **8**
1.3.DİNEN MEHİR OLABİLEN VE OLAMAYAN ŞEYLER **10**
1.4.MEHRİN ÜST VE ALT SINIRI **12**
1.5.MEHRİN ÇEŞİTLERİ **16**
1.5.1.Mehr-i Müsemmâ 16
1.5.1.1.Zevcenin Mehr-i Müsemmânın Tamamını Hak Ettiği Durumlar 17
1.5.1.2.Zevcenin Mehr-i Müsemmânın Yarısını veya Müt'ayı Hak Ettiği Durumlar 18
1.5.2.Mehr-i Misil 22
1.5.2.1.Zevcenin Mehr-i Misli Hak Ettiği Durumlar 24
1.5.2.1.1.Tefvizu'l-Mehr 25
1.5.2.1.2.Mehrin Verilmeyeceği Konusunda Tarafların Anlaşmaları 28
1.5.2.1.3.Tesmiye/Tayin Edilen Mehrin Geçersiz (Fasid) Olması 29
1.6.KOCANIN MEHRİ ÖDEMEKTEN ACİZ KALMASI (İ'SÂR) **30**
1.7.MEHRİN DÜŞMESİNİ GEREKTİREN DURUMLAR **30**

İKİNCİ BÖLÜM

MEHİRLE İLGİLİ ANLAŞMAZLIKLAR VE BUNLARIN ÇÖZÜMÜ

2.1.MEHRİN TAYİNİYLE/TESMİYESİYLE İLGİLİ ANLAŞMAZLIKLAR VE BUNLARIN ÇÖZÜMÜ 32

2.2.MEHRİN MİKTARIYLA İLGİLİ ANLAŞMAZLIKLAR VE BUNLARIN ÇÖZÜMÜ.. ..... …….40

2.3.MEHRİN CİNSİ, NEV'İ VE VASFIYLA İLGİLİ ANLAŞMAZLIKLAR VE BUNLARIN ÇÖZÜMÜ 46

2.4.MEHRİN DEĞİŞİME UĞRAMASIYLA İLGİLİ ANLAŞMAZLIKLAR VE BUNLARIN ÇÖZÜMÜ 48

2.4.1.Mehrin Artması 48

2.4.2.Mehrin Eksilmesi veya Telef Olması 51

2.5.BİR NİKÂH AKDİNDE İKİ FARKLI MEHRİN BULUNMASIYLA İLGİLİ ANLAŞMAZLIKLAR VE BUNLARIN ÇÖZÜMÜ 53

2.6.MEHRİN KABZIYLA İLGİLİ ANLAŞMAZLIKLAR VE BUNLARIN ÇÖZÜMÜ.. 55

2.7.ZEVCEYE VERİLEN MALLARIN, EŞYALARIN VE YİYECEKLERİN MEHİR SAYILIP SAYILMAYACAĞIYLA İLGİLİ ANLAŞMAZLIKLAR VE BUNLARIN ÇÖZÜMÜ 58

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EV EŞYASIYLA İLGİLİ ANLAŞMAZLIKLAR VE BUNLARIN ÇÖZÜMÜ

3.1.EV EŞYASI (METÂ'U'L-BEYT) 60

3.2.EVİ DAYAMA-DÖŞEME (TECHİZÜ'L-BEYT) GÖREVİ 61

3.3.EV EŞYASIYLA İLGİLİ ANLAŞMAZLIKLAR VE BUNLARIN ÇÖZÜMÜ……. 64

SONUÇ 73

KAYNAKÇA 75

KISALTMALAR

a.s.	Aleyhi's-selâm
b.	Bin
Bkz.	Bakınız
b.t.	Basım tarihi yok
b.y.	Basım yeri yok
c.	Cilt
DİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
Hz.	Hazreti
mad.	Madde
r.a.	Radiyallahu anh
s.	Sayfa
thk.	Tahkik
s.a.v	Sallallahu aleyhi ve sellem
t.y.	basım tarih yok
vb.	ve benzeri
vr.	Varak

GİRİŞ

1. TEZİN KONUSU, AMACI VE ÖNEMİ

İslâm hukukunun birçok gayesi vardır. Bu gayelerden biri de aile kurumunu koruyup muhafaza etmektir. Çünkü aile kurumunun muhafaza edilmesi, toplumun muhafaza edilmesi anlamına gelmektedir. Fakat bazen karı ile koca arasında vuku bulan anlaşmazlıklardan dolayı, taraflar ayrılmak zorunda kalabilirler. Nitekim Türkiye İstatistik Kurumunun 02/ 03/ 2017 tarihinde yayınladığı bildiride Türkiye'de 2016 yılında 100.000 fazla çiftin boşandığı görülmektedir. Ayrıca karı ile kocadan biri veya her ikisi ölebilir. Dolayısıyla taraflar arasında, mehir ve ev eşyasıyla ilgili anlaşmazlıkların vuku bulma ihtimalinin yüksek olduğu söylenebilir. Bundan dolayı tez konumuzun ne kadar önemli ve hayatımızın gerçeklerinden olduğu açıkça anlaşılabilmektedir. Ayrıca tezimiz bu alanda ilk olması hasebiyle ayrıca öneme haizdir.

İslâm hukûku malın kime ait olduğunu tespit edip sahibine verilmesini amaçlar. Hatta baba-oğul, abi-kardeş, anne-kız, karı ile koca vb. yakınlıkların olması durumlarında bile mülkiyet ayrımı esasını benimsemiştir. Dolayısıyla söz konusu tezimiz, karı ile koca veya onların varisleri arasında mehir ve ev eşyasıyla ilgili vuku bulan anlaşmazlıkları çözüme kavuşturmayı ve hak sahibini tespit edip hakkın sahibine verilmesini amaçlar.

Klasik fıkıh eserlerinde mehirle ilgili anlaşmazlıklar "nikâh" bölümünde, ev eşyasıyla ilgili anlaşmazlıklar ise daha çok "dâvâ ve beyyinât" bölümünde ele alınmaktadır. Ancak işin davalık ve mahkemelik olması yönünden mehirle ilgili anlaşmazlıklar da ev eşyası gibi "dâvâ ve beyyinât" bölümüne girer. Bu bakımdan "mehir ve ev eşyasıyla ilgili anlaşmazlıklar ve bunların çözümü" temalı tezimiz ilk

bakışta iki farklı konudan müteşekkil olduğu izlenimini verse bile muhteva bakımından aynı alana tekabül etmektedir.

2. TEZİN YÖNTEMİ, SINIRLARI VE KAYNAKLARI

Tezimizi dört Sünni mezhebin görüşleri çerçevesinde ele aldık. Tezimizle ilgili söz konusu mezheplerin görüşlerini aktarırken objektif bir şekilde aktarmaya çalıştık.

Söz konusu tezimiz, sahih evliliğin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Sahih evliliğin de mali ve mali olmayan iki farklı sonucu vardır. Mali olmayan sonuçlar tezimizin konusu dışındadır. Tezimizle ilgili olan mali sonuçlardan biri mehir diğeri ise nafakadır. Dolayısıyla "mehirle ilgili genel bilgiler" tezimizin birinci, "mehirle ilgili anlaşmazlıklar ve bunların çözümü" ikinci ve bazı âlimlere göre nafakaya dâhil olan "ev eşyasıyla ilgili anlaşmazlıklar ve bunların çözümü" de üçüncü bölümü oluşturmaktadır.

Tez konumuzla ilgili ayet ve hadislerin yanı sıra İslam hukûkununu temel kaynaklarından istifade ettik. Tezimizle ilgili herhangi bir mezhebe ait görüşleri verirken mümkün mertebe o mezhebe ait asli kaynaklardan yararlandık. Bununla beraber çağdaş kaynaklardan da yararlandık. Fakat mümkün mertebe asli kaynakları kullanmaya özen gösterdik.

Tezimizde geçen ayetlerin meallerini Türkiye Diyanet Vakfı Kur'ân'ı Kerim mealinden aldık.

BİRİNCİ BÖLÜM
MEHİRLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

Evlilik, ilk insan olan Hz. Âdem (a.s.) ile başlayıp tüm toplumlarda varlığını sürdürerek günümüze kadar gelmiş bir kurumdur. Bu kurum, bütün ilahi dinlerde mevcut olup insan neslinin devamını sağlayan tek meşru yol kabul edilmiştir.[1]

Söz konusu kurumun muhafaza edilmesi bütün dinlerde olduğu gibi İslâm dininde de büyük önem taşımaktadır. Kur'ân'ı Kerim ve hadislerde evlilik kurumunun meşru ve teşvik edildiğine dair pek çok ayet ve hadis bulunmaktadır. Örneğin evliliğe dair ayetlerden biri şudur: "*Sizden bekâr olanları, kölelerinizden ve cariyelerinizden durumu uygun olanları evlendirin. Eğer bunlar yoksul iseler, Allah onları lütfuyla zenginleştirir. Allah, lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir."*[2] Evlilikle ilgili olarak Hz. Peygamber de şöyle buyurur: *"Evlilik benim sünnetimdir. Kim benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir."*[3] *"Ey gençler! Sizden kimin evlenmeğe gücü yeterse evlensin."*[4]

İslâm hukukçuları, nikâh konusuyla ilgili ayet ve hadislerden hareketle, evliliği kişinin durumuna göre farz, vacip, sünnet, mubah, mekruh ve haram şeklinde taksim etmişlerdir. Buna göre evlendiği takdirde zevcesine karşı yükümlülüklerini ifa edebilecek imkâna sahip olup evlenmediği takdirde kendini haramdan

[1] Bkz. **Kur'ân'ı Kerîm**, el-Araf, 7/189; Diyanet İşleri Başkanlığı, **Kur'ân'ı Kerîm Meali**, **Kur'ân'ı Kerîm**, Yenigün Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti., Ankara 2011.

[2] Nur,24/32.

[3] Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Cu'fî el-Buhârî, **el-Câmi'u's-Sahîh (**Sahîh-î Buhârî**)**, Dâru İbn Kesir, Dımeşk 2002, "Kitabu'n-Nikâh 1", (s. 1292); Ebû'l-Hüseyin Müslim b. Haccac el-Kuşeyri en-Nişaburi, **el-Câmi'u's-Sahîh (**Sahih-î Müslim**)**, thk. Muhammed Fuad Abdulbaki, Daru İhya Turasi'l-Arabi, Beyrut 1991, "Nikâh 5", c. 2, (s.1020.)

[4] Buhârî, **el-Câmi'u's-Sahîh**, "Kitabu'n-Nikâh 2", (s. 1293); Müslim, **el-Câmi'u's-Sahîh**, Nikâh 1. c. 2, (s.1018).

koruyamayacağını bilene farz, yükümlülüklerini ifâ edebilecek imkâna sahip olup evlenmediği takdirde kendisini haramdan koruyabilen için sünnet, sadece şehevi arzularını tatmin etmek için evlenene mubahtır. Eşinin haklarına riayet edemeyeceğinden korkan kişi için mekruh ve eşine zulüm edeceğini katî/kesin olarak bilinen kişi için de haramdır.[5]

Evlilikten kastımız, sahih evliliktir. Sahih evliliğin tanı şöyledir: "Fıkhen aranan şartlar çerçevesinde -bu şartlar mezheplere göre farklılık arz eder- aralarında evlenme engeli bulunmayan bir erkekle bir kadının geçici olmaksızın hayatlarını birleştirmeleridir."[6] Sahih evliliğin mali açıdan bazı sonuçları vardır. Bu sonuçlardan biri de mehirdir.

1.1. MEHRİN TANIMI ve HÜKMÜ

Mehir sözlükte, "i'vaz" anlamına gelmektedir.[7] Bir fıkıh terimi olarak: "Sahih bir nikâh akdinden sonra bazı özel şartların gerçekleşmesiyle -bu şartlar mezhepler arasında farklılık arz etmektedir- kocanın, zevceye verdiği veya vermeyi taahhüt ettiği maldır."[8]

Mehrin birçok ismi bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır: es-sadak, el-ücre, el-farizâ, el-mehr, el-âlâik, el-ukur'dur.[9] Hanefi mezhebine göre yazılan klasik fıkıh eserlerinde en çok "mehir", diğer üç mezhebe göre yazılan klasik fıkıh eserlerde

[5] Bkz. Alâuddin Ebû Bekr b. Mes'ud b. Ahmed el-Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1986, c. 2, s. 228-229; Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Rüşd el-Hafid, **Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid,** Mektebetu İbn Teymiyye, Kahire 1995, c. 3, s. 7-8; Mustafa el-Hın vd., **el-Fıkhu'l-Menhecî âlâ Mezhebi'l-İmâm Şâfiî**, Dâru'l-Kalem, Dımeşk 1992, c. 4, s. 17-19; Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme el-Cemmâîlî el-Makdisî, **el-Muğnî**, thk. Abdullah b. Abdilmuhsin et-Türki vd., Dâru Âlemi'l-Kutûb, Riyâd 1997, c. 9, s. 341-344.

[6] Fahrettin Atar, "nikâh", **DİA (Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**), TDV Yayınları, Ankara 2007, c. 33, s. 112.

[7] Luvîs Ma'lûf el-Yesûî, **el-Muncid fi'l-Luğâti ve'l-Â'lâm**, Dâru'l-Meşrik, Beyrut 2005, "m-h-r mad.", s. 777.

[8] Saffet Köse vd., **El Kitabı**, Grafiker Yayınları, Ankara 2015, s. 317.

[9] Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Habib el-Mâverdî, **el-Hâvi'l-Kebir Şerhu Muhtasari'l-Muzenî**, thk. Ali Muhammed Muavved, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1994, c. 9, s. 393.

ise en çok "es-sadak" ismi kullanılmaktadır.[10] Türkçede ise bunlardan en çok mehir tabiri kullanılmaktadır.

Mehrin meşru ve zevcenin kocası üzerinde bir hakkı olduğuyla ilgili pek çok ayet ve hadis bulunmaktadır. Örneğin Kur'ân'ı Kerîmde: *"Kadınlara mehirlerini gönül hoşnutluğuyla verin."*[11] Hz. Peygamber de: *"Demirden bir yüzük dahi olsa [mehir olarak] ver."*[12] diye buyurmuştur. Ayrıca bu güne kadar mehrin olmadığına dair herhangi bir iddianın bulunmaması, bu konuda ümmetin icma'ı da olduğunu göstermektedir.[13]

Mehrin ne zaman zevceye verilmesi gerektiği konusunda ihtilaf vardır. Nikâh akdini, bey' akdine kıyas edenler, zifaf gerçekleşmeden mehrin zevceye ödenmesi vacip olmayacağını söylemişlerdir. Çünkü bey'de müşteri, malı almadıkça ücret ödemesi vacip olmaz. Mehri, bir ibadet olarak görenler, bunun zifâftan önce ödenmesi gerektiğini söylemişlerdir.[14] Fakat her hâlükârda mehir ödenmeden önce de zifâf caizdir. Ancak buna rağmen zifâftan önce mehrin tamamı veya bir kısmını ödemek sünnettir.[15]

Cumhura (Hanefi, Şâfiî, Hanbeli) göre mehir, nikâh akdinin bir rüknü veya şartı olmadığı için nikâh akdi sırasında zikredilmesi sünnettir.[16] Dolayısıyla nikâh akdi esnasında unutulması, kasten terk edilmesi, tarafların mehrin verilmemesi

---

[10] Muhammed b. Ahmed b. Ebi Sehl Şemsu'l-Eimme es-Serahsî, **el-Mebsût**, Dâru'l-Mârife, Beyrut 1993, c. 5, s. 62; Ebû Abdillah Muhammed b. Sahnûn Abdisselam b. Said et-Tenûhî el-Kayrevânî, **el-Müdevvenetü'l-Kûbrâ**, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1994, c. 2, s. 146; Ebû Abdillah Muhammed b. İdris Şâfiî, **el-Umm**, thk. Rıf'at Fevzi Abdulmuttalib, Dâru'l-Vefa, Mansure 2001, c. 6, s. 149; İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 10, s. 97.

[11] en-Nisa, 4/4.

[12] Buhârî, **el-Câmi'u's-Sahîh**, "Kitabu'n-Nikâh 51", s. 1313.

13 Bkz. İbn Kudâme, el-Muğnî, c. 10, s. 97; Ayrıca bkz. eş-Şeyh Mahmud Muhammed eş-Şeyh, el-Mehr fi'l-İslâmî beyne'l-mazi ve'l-hazır, el-Mektebetu'l-Asriyye, Beyrut 2003, s. 30.

[14] İbn Rüşd, **Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid**, c. 3, s. 57.

[15] Zifaftan önce mehrin tamamının veya bir kısmının ödenmesi hem sünnete uygun bir uygulamadır hem de husumeti ortadan kaldıran bir özelliğe sahiptir. Bkz. İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 10, s. 148-149.

[16] Ebû Zekeryya Muhyeddin Yahya b. Şeref En-Nevevî, **Ravdatu't-Tâlibîn ve Umdetu'l-Müftîn**, el-Mektebetu'l-İslâmîyye, Beyrut 1991, c. 7, s. 249.

konusunda anlaşmaları veya fıkhen mal sayılmayan içki, domuz vb. haram olan maddelerin tesmiye/tayin edilmesi gibi durumlarda da mehir ortadan kalkmaz.[17]

Bütün bu durumlarda nikâh akdinin sahih olduğunu gösteren Kur'ân'dan delil ise şu ayettir: *"Kendilerine el sürmeden ya da mehir belirlemeden kadınları boşarsanız size bir günah yoktur."*[18] Mehir tayin edilmeden ve zifâf gerçekleşmeden boşanmanın helal kılınması mehrin, nikâh akdinin rüknü veya şartı olmadığını göstermektedir.[19]

Sünnetten delil ise İbn Mesud'den gelen şu rivayettir: Nikâh akdi esnasında kendisine herhangi bir mehir tayin edilmeden ve zifâf gerçekleşmeden kocası ölen bir kadının durumu hakkında sorulan soruya şöyle cevap verdi: *"Kendisine mehr-i misil ile hükmedilir. Ayrıca miras alır ve iddet bekler."* Eşca'iyye kabilesinden Makil b. Sinan bunu görünce, *"Hz. Peygamber, Berva' binti Vaşık hakkında aynı şekilde hükmetti."* dedi.[20]

Mâlikî mezhebine göre de mehrin tayin edilmeden kıyılan nikâh akdi caizdir. Fakat mehrin verilmemesi konusunda tarafların anlaşmaları veya içki, domuz vb. haram bir maddenin mehir olarak tayin edilmesi durumunda ise zifâftan önce nikâh akdinin fesholacağını söylemişlerdir. Zira Kur'ân'ı Kerimde: *"Kadınlara mehirlerini (bir görev olarak) gönül hoşluğuyla verin."*[21] buyrulmaktadır. Dolayısıyla Malikîlere göre nikâh akdi, mehirden hâli olamaz. Ayrıca böyle bir uygulama (nikâh akdinin mehirden hâli olması şeklindeki uygulama) Hz. Peygambere mahsus bir durumdur.[22]

---

[17] Bkz. Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 278; Ebû Muhammed el-Hüseyin b. Mes'ud b. Muhammed b. Ferra el-Beğavî, **et-Tehzîb fî Fıkhı'l-İmâm Şâfiî**, thk. Adil Ahmed b. Abdilmevcud vd., Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1997, c. 5, s. 519; İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 10, s. 108; Ayrıca bkz. Vehbe b. Mustafa ez-Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh**, Dâru'l-Fikr, Dımeşk 1985, c. 7, s. 254.

[18] Bakara, 2/236.

[19] Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh**, c. 7, s. 254.

[20] Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali el-Horasânî en-Nesâî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, thk. Hasan Abdulmun'im, Muessesetu'r-Risale, Beyrut 2001, c. 5, s. 222.

[21] en-Nisa, 4/4.

[22] Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed b. Abdilber en-Nemerî, **el-Kâfi fi Fıkhı'l-Medine,** thk. Muhammed Muhammed el-Moritani, Mektebetu Riyâd el-Hadise, Riyâd 1978, c. 2, s. 550.

Kaldı ki onlara göre mehir, nikâh akdinin sıhhat şartlarındandır. Bundan ötürü mehir fasit olduğunda nikâh akdinin de fasit olacağını, söylemişlerdir.[23]

Aslında Mâlikîler ile cumhur (Hanefi, Şafiî, Hanbeli) arasında, mehrin nikâh akdinin sıhhat şartı olup olmadığı konusunda vuku bulan ihtilafın lafzi olduğu söylenebilir. Zira Mâlikîler, mehrin nikâh akdinin bir sıhhat şartı olduğunu söylemekle, nikâh akdinin mehirsiz olmayacağını kastederler ki cumhur da bunu (nikâh akdinin mehirsiz olmayacağını) savunmaktadır. Ayrıca cumhura göre nikâh akdi sırasında mehrin tayin edilmesi vacip olmadığı gibi Mâlikî mezhebine göre de vacip değildir. Daha sonra gelecek olan "*tefvizu'l-mehr"* konusunda olduğu gibi.[24] Tek fark ise Mâlikî mezhebine göre tayin edilen mehir içki, domuz vb. haram bir şey ise veya karı ile koca kendi aralarında mehrin verilmemesi konusunda anlaşmışlarsa zifâf'tan (cinsel temas) önce nikâh akdi fesholur. Zifâf'tan (cinsel temas) sonra ise nikâh akdi fesholmaz ve zevceye *mehr-i misil* verilir.[25] Cumhura göre ise böyle bir durumda (mehrin fasit olması) hem zifâf'tan (cinsel temas) önce hem sonra nikâh akdi sahihtir ve zevceye mehr-i misil verilir. Zira cumhura göre mehrin geçersiz bir şey olması ile mehrin tayin edilmemesi arasında bir fark yoktur.[26] Ne var ki Mâlikîler, mehrin tayin edilmediği bir nikâh akdını caiz görürlerken, tayin edilen mehrin geçersiz bir şey olması halinde zifâftan önce nikâhın fesholacağını söylemişlerdir.[27]

---

[23] Bkz. Ebû-l-Hasan Ali b. Muhammed el-Lahmî, **et-Tabsirâ**, thk. Ahmed Abdulkerim Necip, Vuzaretu'l-Evkaf ve'ş-Şuuni'l-İslâmîyye, Katar 2011, c. 5, s. 1779; İbn Rüşd, **Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid**, c. 3, s. 37. "İslam Hukuku El Kitabı" adlı eserin mehir bölümünde Mâlikîlere göre mehrin, nikah akdinin bir rüknü olduğu iddia edilmiştir. Saffet Köse ve diğerleri, **El Kitabı**, s. 318. Fakat Mâlikî mezhebine ait klasik kaynaklara baktığımızda mehrin nikâh akdinin sıhhat şartlarından olduğu bildirilmektedir. Bkz. İbn Rüşd, **Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid**, c. 3, s. 37.

[24] Bkz. Muhammed b. Abdullah el-Hareşî, **Şerh Muhtasar Hâlil**, Dâru'l-Fikr, Beyrut b.t., c. 3, s. 253; Ayrıca bkz. Muhammed b. Ahmed b. Arfe ed-Dusukî, **Haşiye ed-Dusukî âlâ Şerhi'l-Kebir**, Dâru'l-Fikr, Beyrut b.t., c. 2, s. 294.

[25] Bkz. İbn Rüşd, **Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid**, c. 3, s. 51-52.

[26] Bkz. Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 277-278; Mâverdî, **el-Hâvi'l-Kebir Şerhu Muhtasari'l-Muzenî**, c. 9, s. 394; İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 10, s. 116.

[27] İbn Rüşd, **Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid**, c. 3, s. 51-52.

1.2. MEHİR'DE BULUNAN HAKLAR VE TASARRUF YETKİSİ

Genel olarak Mehir'de Allah hakkı, veli hakkı ve zevce hakkı şeklinde üç hak bulunmaktadır.

Allah hakkı, nikâhın mehirsiz olmamasıdır. Buna göre mehir, mezheplerin tayin ettiği alt limitten -ki bu mezheplere göre farklılık arz eder- az olmamalıdır.[28] Bundan ötürü her ne kadar karı ile koca kendi aralarında anlaşarak mehirsiz bir nikâh akdi yapsalar da, bu anlaşma geçersizdir ve zifâfın gerçekleşmesiyle veya onlardan birinin ölümüyle *mehr-i misl*e hükmedilir. Ama mehrin alt sınırının üstündeki miktar ise zevcenin hakkıdır ve taraflar bu miktarda konusunda muhayyerdirler. İstedikleri kadar çok ya da az bir miktar tayin edebilirler.[29]

Veli hakkı, zevcenin *mehr-i misil*den az bir mehirle evlenmemesidir. Dolayısıyla zevce kendi rızasıyla *mehr-i misil*den az bir mehirle evlenirse, onun velisi nikâh akdinin feshini veya mehrin arttırılmasını talep edebilir. Çünkü zevcenin kendi hakkından feragat etmesi, velinin hakkını düşürmez.[30]

Zevcenin hakkı kendi mehrinin, *mehr-i misil*den az olmaması ve belirlenen mehrin tamamının kendisinin mülkü olmasıdır.[31] Çünkü Kur'ân'ı Kerimde: "*Kadınlara mehirlerini gönül hoşnutluğuyla verin.*"[32] diye buyrulmaktadır. Mehir tamamen zevcenin hakkı olduğu için bizzat kendisine veya vekiline teslim edilmesi gerekir. Zevce veya vekiline değil de bir başkasına teslim edilip anlaşmazlık yaşanması halinde zevce, mehrini almamış kabul edilir ve koca, mehri tazmin etmek zorundadır.[33] Fakat zevcenin, mehrin tamamına veya yarısına ne zaman sahip olacağı konusunda mezheplerin ihtilafı vardır. Mâlikîler hariç diğer üç mezhebe (*cumhur*) göre mehir tayin edilmişse zevce, sahih bir nikâh akdiyle tayin edilen mehrin

[28] Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh**, c. 7, s. 275.
[29] Bkz. Serahsî, **el-Mebsût**, c. 5, s. 82; Lahmî, **et-Tabsirâ**, c. 4, s. 1937; Ayrıca Bkz. Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh**, c. 7, s. 272.
[30] Bkz. Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh**, c. 7, s. 275-276.
[31] Bkz. Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh**, c. 7, s. 275.
[32] en-Nisa, 4/4.
[33] İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 10, s. 168.

tamamına, tayin edilmemişse *mehr-i misl*in tamamına sahip olur.[34] Mâlikîlere göre ise sahih nikâh akdinden sonra zevce, mehrin tamamına değil yarısına sahip olur.[35] Ancak daha sonra açıklanacağı üzere mehir, bazı şartlarla kesinleşir. Yani tamamı zevcenin bölünmez malı olur.[36] Dolayısıyla o şartlarla mehir kesinleştikten sonra zevcenin yapacağı tasarruflar mezheplerin ittifâkıyla geçerlidir. Zira mehir kesinleştikten sonra artık hiçbir şekilde zevcenin mülkünden çıkıp kocaya iade edilmez.[37] Mehir kesinleşmeden zevcenin yapacağı tasarrufların geçerli olup olmaması konusunda ihtilaf vardır. Çünkü mehrin tamamı veya yarısının düşme ihtimali bulunmaktadır.[38]

Mezheplerin ittifâkıyla mehir zevcenin hakkı olduğu için zevce, mehri teslim aldıktan sonra yapacağı tüm tasarrufları geçerlidir. Ancak mehrin tamamı veya yarısı düşecekse (*sakıt*) zevce, bunu tazmin etmek zorundadır. Şayet mehrin aynını tazmin edebiliyorsa aynını, aynını tazmin edemiyorsa mislini, mislini de tazmin edemiyorsa kıymetini tazmin etmelidir.[39]

Mâlikî mezhebine göre zevcenin kendi mehri ile çeyiz, ev eşyası ve karı ile koca için lazım olabilecek eşyaları satın alıp da mehrin yarısı düşmesi (kocaya

---

[34] Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 287-288; Mâverdî, **el-Hâvi'l-Kebir Şerhu Muhtasari'l-Muzenî**, c. 9, s. 419; İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 10, s. 121.

[35] Muhammed b. Ahmed b. Muhammed Îlîş, **Minehü'l-Celil Şerhu Muhtasar-î Hâlil**, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1989, c. 3, s. 476. Mâlikîlerin delili şudur: Zifaf gerçekleşmeden vuku bulan boşanmalarda mehrin yarısı düşer. Şayet zevce, nikâh akdiyle mehrin tamamına sahip olsaydı mehir, hiçbir zaman düşmezdi. Bkz. el-Kâdî Ebu Muhammed Abdulvehhab b. Ali b. Nasr el-Bağdadî, **el-İşrâf âlâ Nüketî Mesâil-î Hilâf**, Dâru İbn Affan, Kahire 2008, c. 3, s. 357-358.

[36] Bkz. Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 291; İbn Rüşd, **Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid**, c. 3, s. 44; Nevevî, **Ravdatu't-Tâlibîn ve Umdetu'l-Müftîn**, c. 7, s. 263; Ebû Muhammed Muveffakuddin Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme el-Makdisî**, el-Kâfi fi Fıkh-ı İmâm Ahmed**, thk. Muhammed Faris vd., Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1994, s. 65.

[37] Bkz. Ebû'l-Meâlî Burhanuddin Mahmud b. Ahmed b. Abdulaziz b. Ebû'l-Meâlî el-Buhârî, **el-Muhîtu'l-Burhânî fi'l-Fıkhı'n-Nu'mânî**, thk. Abdulkerim Sami el-Cundî, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 2004, c. 3, s. 112; Mâverdî, **el-Hâvi'l-Kebir Şerhu Muhtasari'l-Muzenî**, c. 9, s. 540; Ayrıca bkz. Abdurrahman b. Muhammed İ'vad el-Cezîrî, **el-Fıkh âlâ'l-Mezâhibi'l-Erbâ'â,** Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 2003, c. 4, s. 125-129.

[38] Mehrin kıymeti tazmin edilecek olursa, tasarruf yapıldığı günün değeri dikkate alınır. Bkz. Abdurrahman b. Muhammed İ'vad el-Cezîrî, **el-Fıkh âlâ'l-Mezâhibi'l-Erbâ'â,** Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 2003, c. 4, s. 125-129.

[39] Ebû Bekr Ahmed b. Alî er-Râzî el-Cessâs, **Şerhu Muhtasâr t-Tahâvî**, thk. Said Bekdaş, Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmîyye, Beyrut 2010, c. 4, s. 428-429; Mâverdî, **el-Hâvi'l-Kebir Şerhu Muhtasari'l-Muzenî**, c. 9, s. 419-420; İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 10, s. 182-183;Cezîrî, **el-Fıkh âlâ'l-Mezâhibi'l-Erbâ'â**, c. 4 s. 125.

dönmesi) durumunda satın almış olduğu eşyaların yarısını iade etmesi kâfidir. Yani kocaya mehrin aynını veya mislini iade etme zorunluluğu yoktur. Zira Mâlikîlere göre zevcenin, teslim almış olduğu mehir çerçevesinde söz konusu eşyaları satın alması gerekir. Dolayısıyla zevcenin kendi mehri ile satın almış olduğu söz konusu eşyaları kocanın izniyle almış olduğu kabul edilir. Bundan dolayı zevce, mehrin aynını veya mislini tazmin etmek zorunda değildir.[40] Hanefi ve Şâfiî mezheplerine göre ise zevce, mehrin aynını veya mislini tazmin etmek zorundadır.[41] Zira Hanefi ve Şâfiî mezheplerine göre zevce, almış olduğu mehri ile çeyiz, ev eşyası vb. eşyaları satın almak zorunda değildir.[42] Ayrıca söz konusu durumda kocaya dönen mal, çeyiz veya ev eşyası değil de nikâh esnasında tesmiye/tayın edilen mehrin yarısıdır. Dolayısıyla nikâh esnasında tayin edilen mehrin aynı veya misli kocaya iade edilmesi gerekir. Yani koca mehrin aynını veya mislini talep edebilir.[43]

1.3. DİNEN MEHİR OLABİLEN VE OLAMAYAN ŞEYLER

Mezhepler, genel olarak mehir olabilecek mallar için üç şart belirlemişlerdir. Birincisi: mehrin, mülk edinebilecek veya satılabilecek bir eşya olmalıdır. İkincisi: mehrin malum/bilinir olması gerekir. Çünkü mehir de bey'teki ücret gibi bir şeyin bedelidir. Ancak ufak tefek/küçük belirsizlikler görmezden gelinir. Üçüncüsü: mehrin hileden hâli olması gerekir. Dolayısıyla kaçmış köle, kayıp olmuş deve gibi mallar mehir olmaz.[44]

Hanefiler bunlara dördüncü bir şart daha eklemişlerdir. O da yapılan nikâh akdinin sahih olmasıdır. Sahih olmayan nikâh akdinde tayin edilen mehrin hiçbir hükmü yoktur. Ancak zifâf gerçekleşmesi halinde *mehr-i misl*e hükmedilir.[45]

---

[40] Bağdadî, **el-İşrâf âlâ Nüketî Mesâil-î Hilâf**, c. 3, s. 367.
[41] Ebû'l-Meâlî, **el-Muhîtu'l-Burhânî fi'l-Fıkhı'n-Nu'mânî**, c. 8, s. 82; Mâverdî, **el-Hâvi'l-Kebir Şerhu Muhtasari'l-Muzenî**, c. 9, s. 433.
[42] Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh**, c. 7, s. 312; Mâverdî, **el-Hâvi'l-Kebir Şerhu Muhtasari'l-Muzenî**, c. 9, s. 433; **Osmanlı Hukuk-ı Âile Kararnâmesi**, (Yayına hazırlayan ve notlar ekleyen Orhan ÇEKER) Mehir Vakfı Yayınları, Konya 2017, mad. 89, s. 41.
[43] Ebû'l-Meâlî, **el-Muhîtu'l-Burhânî fi'l-Fıkhı'n-Nu'mânî**, c. 8, s. 82.
[44] Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 277-282; İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 10, s. 101-102; Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh**, c. 7, s. 259.
[45] Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 287.

Söz konusu şartların sonucu olarak şunu diyebiliriz: Mezheplerin ittifâkıyla mülk edinebilen *(temellük)* veya herhangi bir satın akdine bedel *(i'vaz)* olabilen her şey mehir olabilir.[46] Dolayısıyla altın, gümüş, para, hayvan, ticaret eşyası, tartılan ve ölçülebilen mallar, bir şahsın çalışması (*amel*), menkul ve gayrimenkul mallar veya bunlardan yararlanma gibi hususlar mehir olabilir.[47] Buna mukabil başka bir evlilik yapmamayı, bir kadını boşamayı, kısas hakkından vazgeçirmeyi, başka bir şehre taşınmayı ve berdel (*şiğar*) nikâhı[48] gibi hususlar ve dinen haram olan içki, domuz, leş (*meyte*) gibi maddeler mehir olarak belirlenemez. Çünkü bütün bunlar mal değildir. Ne var ki böyle bir şeyin mehir olarak tayin edilmesi halinde, Mâlikîler dışındaki üç mezhebe göre akit sahihtir. Fakat mehir fasittir ve zifâfın gerçekleşmesi halinde *mehr-i misl*e hükmedilir. Zifâf gerçekleşmeden boşanma olursa *mehr-i misl*e değil, *müt'a*ya hükmedilir.[49]

Hanefi mezhebine göre, mehrin dinen kullanılması ve faydalanması mubah olan bir maldan (*mütekavvim mal*) olması gerekir.[50] Çünkü Kur'ân'ı Kerîmde şöyle buyrulmaktadır: *"... İffetli yaşamak ve zina etmemek şartıyla mallarınızla (mehirlerini verip) istemeniz size helâl kılındı."*[51] Onlara göre bu ayette mehrin mal olmasının şart koşulması, mal olmayan şeylerin mehir sayılamayacağını göstermektedir. Başka bir ayette de şöyle buyrulmaktadır: *"Eğer onlara mehir tespit eder de kendilerine el sürmeden boşarsanız, tespit ettiğiniz mehrin yarısı onlarındır."*[52] Zifâf gerçekleşmeden önce boşanmanın vuku bulması halinde

---

[46] Mezhepler bu konuyla ilgili sadece iki meselede ihtilaf etmişlerdir. Birincisi icare'nin mehir bedeli olup olmayacağı, ikincisi ise kişinin kendi cariyesini mehir bedeli olarak azat etmesinin mehir olup olmayacağı meselesidir. Bkz. İbn Rüşd, **Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid**, c. 3, s. 42.

[47] Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh**, c. 7, s. 260.

[48] Şiğar: Mehir olmaksızın velinin kendi kızını bir adamla, adamında kızını söz konusu vadiyle evlendirmesidir. Bkz. Şâfiî, **el-Umm**, c. 6, s. 197; Ayrıca bkz. Muhammed Emin b. Ömer b. Abdilaziz el-Hüseynî ed-Dımeşkî, **Reddu'l-Muhtâr âlâ Durri'l-Muhtâr**, thk. Âdıl Ahmed Abdilmevcud vd., Dâru Âlemi'l-Kutûb, Riyâd 2003, c. 4, s. 237-238.

[49] Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 277-278; İbn Rüşd, **Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid**, c. 3, s. 51-52; İbn Âbidin, **Reddu'l-Muhtâr âlâ Durri'l-Muhtâr**, c. 4, s. 238; Ebû İshak İbrahim b. Ali b. Yusuf eş-Şîrâzî, **el-Mühezzeb fî Fıkhı'l-İmâm Şâfiî**, thk. Muhammed ez-Zuhaylî, Dâru'l-Kalem, Dımeşk 1996, c. 4, s. 199. *Müt'a* ile ilgili açıklama sahife 20'de verilmiştir.

[50] Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 277.

[51] en-Nisa, 4/24.

[52] el-Bakara, 2/237.

zevcenin, tayin edilen mehrin yarısını almaya hak kazanması, mehrin ikiye bölünebilir bir mal olmasının açık göstergesidir.[53]

İlk dönem Hanefi müctehitleri, söz konusu ayetlerden hareketle, Kur'ân'ı Kerîm ve dini bilgilerin öğretilmesi, hac veya umre gibi ibadetlerin yapılmasının, mehir olamayacağını söylemişlerdir. Son dönem Hanefi müctehitleri ise Hz. Peygamberin Kur'ân'dan bildiği bazı ayetleri/sureleri eşine öğretmesi karşılığında bir sahabiyi evlendirmesini delil göstererek[54] günümüz şartların değiştiğini ve insanların geçim derdiyle çokça meşgul olmaları gibi nedenlerden hareketle Kur'ân'ı Kerîm, dini bilgiler gibi hususları öğretme karşılığında para almanın caiz olduğunu ve bu tür şeylerin mehir de olabileceğini söylemişlerdir.[55]

Şâfiî mezhebine göre altın, gümüş, para gibi mallar ve karşılığında ücret alınabilecek her şey mehir olabilir. Dolayısıyla Kur'ân-î Kerim ve dini bilgileri öğretme gibi hususlar da mehir olabilir.[56]

1.4. MEHRİN ÜST VE ALT SINIRI

Mehrin üst sınırı konusunda bir sınırlama olmadığına dair mezhepler ittifâk halindedirler.[57] Çünkü mehrin üst sınırını belirleyen herhangi bir nass bulunmamaktadır. Bu konuda Allah Teâlâ Kur'ân'ı Kerîm'de: *"Eğer bir eşin yerine başka bir eş almak isterseniz, öbürüne (mehir olarak) yüklerle mal vermiş olsanız dahi ondan hiçbir şeyi geri almayın."*[58] şeklinde buyurmuştur.

Hz. Ömer (r.a), kendi halifeliği döneminde mehrin üst sınırını sınırlamayı arzulamış ve sahabeye şöyle hitapta bulunmuştur: *"Kadınların mehirlerinde aşırıya kaçmayın. Şayet bunu yapmak dünyada bir iyilik veya ahirette bir takva olsaydı, sizden önce Hz. Peygamber bunu yapardı. Fakat ne kadınlarından ne de kızlarından*

[53] Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 277.
[54] Buhârî**, el-Câmi'u's-Sahîh**, "Nikâh 50", c. 6. s. 1313.
[55] Bkz. İbn Âbidin, **Reddu'l-Muhtâr âlâ Durri'l-Muhtâr**, c. 4, s. 240; Ayrıca bkz. Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh**, c7, s. 260.
[56] Şâfiî, **el-Umm**, c. 6, s. 151; **Reddu'l-Muhtâr âlâ Durri'l-Muhtâr**, c. 4, s. 304.
[57] İbn Rüşd, **Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid**, c. 3, s. 38; Mâverdî, **el-Hâvi'l-Kebir Şerhu Muhtasari'l-Muzenî**, c. 9, s. 396.
[58] en-Nisa, 4/20.

birine, on iki ukkiye (gümüş)ten fazla mehir vermiştir. Kim dört yüz dirhemden fazla mehir verirse, fazlasını beytü'l-mala aktarmak üzere alırım." Hz. Ömer, minberden inince bir kadın kalkıp ona: *" Ey Ömer! Allah'ın bize verdiği bir haktan mahrum mu bırakırsın?"* Allah: *"Eğer bir eş yerine başka bir eş almak isterseniz, öbürüne (mehir olarak) yüklerle mal vermiş olsanız dahi ondan hiçbir şeyi geri almayın."*[59] diye buyurmamış mıdır? dedi. Bunun özerine Hz. Ömer, tekrar minbere çıkarak: *"Ey insanlar! Dört yüz dirhemden fazla mehir vermenizi yasaklamıştım fakat dileyen malından istediği kadar verebilir."* dedi.[60]

Her ne kadar mehrin üst sınırı için tayin edilen bir meblağ bulunmasa da yine de aşırıya kaçmamak sünnettir. Nitekim Hz. Peygamber bir hadisi şeriflerinde şöyle buyurmuştur: *"Nikâhın en hayırlısı, külfet olarak en kolay olanıdır."*[61] Başka bir hadisinde de: *"Kadınların en bereketlisi, mehiri en kolay olanıdır."*[62] buyurmuştur. Bu hadislerde mehirde aşırıya kaçmamanın tavsiye edilmesinin hikmeti, gençlerin evlenmesini kolaylaştırmak içindir. Aksi takdirde toplumda ahlaki ve sosyal birçok bozulmalar ortaya çıkar.[63]

Mehrin alt bir sınırının olup olmadığı konusunda ise mezhepler ihtilaf etmişlerdir. Hanefiler, mehrin alt sınırını, hırsızlığın (*sirkat*) alt sınırına kıyas ederek on dirhemden az olamayacağını söylemişlerdir.[64] Nitekim onlara göre hırsızlık cezasının uygulanabilmesi için çalınan malın bir dinar veya on dirhemden az

---

[59] en-Nisa, 4/20.

[60] Ebu'l-Hasan Nûruddîn Alî b. Ebî Bekr b. Süleymân el-Heysemî, **Mecmâu'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid**, thk. Husamuddin el-Kudsî, Mektebetu'l-Kuds, Kahire 1994. c. 4, s. 383-384.

[61] Ebû Dâvûd Süleymân b. Dâvûd b. el-Cârûd et-Teyâlisî, **el-Müsned**, thk. Muhammed Muhyeddin Abdulhamid, Dâru'l-Hecir, Mısır 1999, c. 3, s. 46.

[62] en-Nesâi**, es-Sünenü'l-Kübrâ**, c. 8, s. 304.

[63] Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh**, c. 7, s. 256.

[64] İlk asırda 10 dirhem yaklaşık iki koyun bedeli idi. Diyanet İşleri Başkanlığı, **İlmihâl**, Türkiye Diyanet Vakfı yayınları, Ankara 2008, c. 2, s. 219; Ayrıca bkz. Aydın Taş, **İslâm Âile Hukuku**, A Grafik, 1. Baskı, Diyarbakır 2016, s.145-146. Hanefiler, "*Bunların dışında kadınlar ise, mallarınızla (mehirlerini verip) istemeniz halinde size helal kılındı.*" En-Nisa 4/24. ayetine istinaden, söz konusu kıyası yapmışlardır. Zira zikri geçen ayette mehrin mal olması gerektiği ifade edilmiştir. Onlara (Hanefilere) göre mehrin mal olarak ad edilebilmesi için hırsızlığın (*sirkat*) alt sınırından az olmaması gerekir ki o da on dirhemdir. On dirhemden az olan mehir miktarları ise mal olarak sayılmaz. Bkz. Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 276.

olmaması gerekir.[65] Ayrıca *“ On dirhemden az mehir yoktur.”*[66] hadisini de delil olarak zikretmişlerdir.

Ancak Kâsânî (v. 587/1191), Bedâ‘i’u’s-Sanâ‘i adlı eserinde söz konusu hadisi zikrettikten sonra, Hz. Ömer, Hz. Ali ve Abdullah İbn Ömer’in de mehrin on dirhemden az olmayacağını, söylediklerini aktarır. Kâsânî, bundan hareketle mehrin alt sınırının belirlenmesinin kıyas ya da içtihatla değil, nasla olabileceğini söylemiştir.[67]

Hanefiler, *“Demirden bir yüzük dahi olsa (mehir olarak) ver.”*[68] Hadisini peşin mehir (*mehr-i muaccel*) olarak yorumlamışlardır. Çünkü zifâftan önce mehrin bir kısmını zevceye vermek sünnettir.[69]

Mâlikîler de Hanefiler gibi mehrin bir alt sınırı olduğunu kabul etmişlerdir. Bu alt sınırı belirlerken tıpkı Hanefiler gibi, hırsızlığın alt sınırına kıyas ederek yapmışlardır. Ancak Mâlikîlere göre, hırsızlık alt limiti 10 dirhem değil, bir dinarın dörtte biri veya üç dirhemdir. Dolayısıyla mehrin alt sınırı, bir dinarın dörtte biri, üç dirhem veya fıkhen mal olma özelliği olan ve bunların yerine geçen para, eşya, hayvan, gayrimenkul ve benzeri şeylerdir.[70] Söz konusu miktardan az bir mehirle evlenen koca, zifâf gerçekleşmişse bu miktarı tamamlamak zorundadır. Zifâf gerçekleşmemiş ise ya bu miktarı tamamlamayı kabul eder ya da nikâh akdi feshedilir.[71]

---

[65] Zuhaylî, **el-Fıkhu’l-İslâmî ve Edilletüh**, c. 7, s. 256.
[66] Ahmed b. Hüseyin b. Ali b. Musa el-Horasânî Ebû Bekir el-Beyhâkî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, thk. Muhammed Abdulkadir Ata, Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, Beyrut 2003, c. 7, s. 393.
[67] Kâsânî, **Bedâ‘i’u’s-Sanâ‘i fi Tertîbi’ş-Şerâ‘i‘**, c. 2, s. 276.
[68] Buhârî, **el-Câmi‘u’s-Sahîh**, “Kitabu’n-Nikâh 2”, s. 1309.
[69] İbn Âbidin, **Reddu’l-Muhtâr âlâ Durri’l-Muhtâr**, c. 4, s. 231.
[70] İbn Rüşd, **Bidâyetü’l-Müctehid ve Nihâyetü’l-Muktesid**, c. 3, s. 38-41.
[71] Nemerî, **el-Kâfi fi Fıkhı’l-Medine,** c. 2, s. 552; Îlîş, **Minehü’l-Celil Şerhu Muhtasar-î Hâlil**, c. 3, s. 436; Zuhaylî, **el-Fıkhu’l-İslâmî ve Edilletüh**, c. 7 s. 257.

Şâfiî ve Hanbeli mezheplerine göre mehir için üst bir sınır olmadığı gibi alt bir sınır da yoktur ve ücret olabilecek her şey mehir de olabilir.[72] Delilleri ise mehirle ilgili ayetlerde herhangi bir alt sınırın belirtilmemiş olması ve *"Demirden bir yüzük dahi olsa (mehir olarak) ver."* hadisidir.[73] Söz konusu hadis, mal olma özelliği taşıyan her şeyin mehir olabileceğine delalet etmektedir. Diğer taraftan mehir, zevcenin hakkıdır. Öyle ise mehrin miktarını belirleme de onun (zevcenin) rıza göstereceği miktar olmalıdır. Ancak bu delillere rağmen Şâfiî mezhebine göre mehrin, 400-500 dirhem civarı olması sünnettir. Çünkü bir rivayete göre Hz. Peygamber, kendi zevcelerine mehir olarak 500 dirhem vermiştir.[74] Ayrıca Şâfiî mezhebine göre mehrin miktarı, tüm mezheplere muvafık olması için on dirhemden az olmaması uygun olduğu belirtilir.[75]

---

[72] Mâverdî, **el-Hâvi'l-Kebir Şerhu Muhtasari'l-Muzenî**, c. 9, s. 397; Şemsuddin Muhammed b. Ahmed el-Hâtib eş-Şirbînî, **Muğni'l-Muhtâc ilâ Mârifeti Meâni Elfâzı'l-Minhâç**, Dâru'l-Mârife, Beyrut 1997, c. 3, s. 292. İbn Rüşd, **Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid**, c. 3, s. 38. Osmanlı Hukuk-ı Âile Kararnâmesi, mehrin alt limitinin olmadığını kabul eden Şafiî ve Hanbeli mezheplerine ait görüşü kabul etmiştir. **Osmanlı Hukuk-ı Âile Kararnâmesi**, mad. 80, s. 40, 95. İslâm Ansiklopedisi, mehir maddesinde mehrin miktarı hakkında fıkıhta üst ve alt bir sınırlama olduğunu iddia etmektedir. Fakat daha önce açıklandığı üzere Kur'ân-î Kerim, hadis ve fıkıh kitaplarında böyle bir bilgi bulunmamaktadır. Sadece Hanefi ve Mâlikî mezheplerine göre mehrin alt sınırı için bir sınırlama vardır. Şâfiî ve Habnbelî mezheplerine göre ise üst sınır için bir sınırlama olmadığı gibi alt sınır için de bir belirleme yoktur. Ayrıca Hanefi ve Şâfiî mezheplerine göre mehrin alt sınırının 10 dirhem olduğu iddia edilmiştir. Bu iddia Hanefi mezhebi açısından doğrudur fakat Şâfiî mezhebi açısından doğru değildir. Zira Şâfiî mezhebine göre mehrin üst sınırı olmadığı gibi alt sınırı da yoktur. Bu iddialar için bkz. Otto, Spıes, **İslâm Ansiklopedisi**, Milli Eğitim Basımevi, Eskişehir 2001, "Mehir" mad., c. 7, s. 496.

[73] Buhârî, **el-Câmi'u's-Sahîh**, "Kitabu'n-Nikâh 2", s. 1309.

[74] Müslim, **el-Câmi'u's-Sahîh**, Nikâh 1. c. 2, s. 1042.

[75] İmâmü'l-Haremeyn Ebû'l-Meâlî Rüknüddîn Abdülmelik b. Abdillah b. Yusuf el-Cüveynî et-Tâî en-Nîsâbûrî, **Nihâyetü'l-Matlab fî Dirâyeti'1-Mezheb**, thk. Abdulazim Mahmude ed-Dib, Dâru'l-Minhâç, Cidde 2007, c. 13, s.8-9; Mâverdî, **el-Hâvi'l-Kebir Şerhu Muhtasari'l-Muzenî**, c. 9, s. 397-400; Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh**, c. 7, s. 257-258.

1.5. MEHRİN ÇEŞİTLERİ

Mehir, nikâh akdi sırasında tayin edilip (*mehr-i müsemmâ*) edilmemesine (*mehr-i misil*) göre iki kısma ayrılır.[76]

1.5.1. Mehr-i Müsemmâ

Mehr-i müsemmâ: "Nikâh akdi sırasında veya daha sonra iki tarafın rızasıyla tayin edilen mehirdir."[77]

Mehr-i müsemmâ da kendi içinde peşin (*mu'accel)* veya sonra ödenmek üzere (*müeccel)* iki kısma ayrılır.[78] *Mehr-i mu'accel*: "Nikâh akdi sırasında peşin olarak ödenen mehirdir." Ödenmeden önce zevce, cinsel beraberliği (*zifâf*) kabul etmeyebilir.[79] *Mehr-i müsemmâ,* tamamı peşinen ödenebileceği gibi bir kısmı peşin (*mu'accel*) bir kısmı da veresiye (*müeccel*) olabilir.[80] Karı ile koca, mehrin miktarını tayin etmekle birlikte, ödeme zamanını belirlememişlerse, ödeme zamanı örfe göre belirlenir.[81] *Mehr-i müeccel*: "Nikâh akdi sırasında değil de daha sonraki bir tarihte ödemesi yapılan mehir çeşididir." Başka bir ifâdeyle, veresiye olan mehirdir.[82] *Mehr-i müeccel* için bir ödeme zamanı belirlenmişse, belirlenen zamanda ödenir. Fakat ödeneceği zaman belirlenmemişse, boşanma anında veya karı ile kocadan birinin ölümü durumunda mehir, peşin (*mu'accel*) hale gelir.[83]

---

[76] Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 274; Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh**, c. 7, s. 265-267; **Osmanlı Hukuk-ı Âile Kararnâmesi**, mad. 80, s. 40.

[77] Bkz. Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh**, c. 7, s. 265-266; Ömer Nasuhi Bilmen, **Hukûk-î İslâmîyye ve Istılâhât-ı Fıkhiyye Kâmusu**, Bilmen basım ve yayınevi, İstanbul, b.t., c. 2, s. 118; Saffet Köse ve diğerleri, **El Kitabı**, s. 320; **Osmanlı Hukuk-ı Âile Kararnâmesi**, mad. 81, s. 40.

[78] Bkz. Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh**, c. 7, s. 277-278.

[79] Şirbînî, **Muğni'l-Muhtâc ilâ Mârifeti Meâni Elfâzı'l-Minhâç**, c. 3, s. 294.

[80] Cezîrî, **el-Fıkh âlâ'l-Mezâhibi'l-Erbâ'â**, c. 4 s. 138-141.

[81] Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh**, c. 7, s. 277; Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 288.

[82] Bkz. Diyanet, **İlmihâl**, c. 2, s. 219.

[83] Bkz. Diyanet, **İlmihâl**, c. 2, s. 219; **Osmanlı Hukuk-ı Âile Kararnâmesi**, mad. 82, s. 40.

1.5.1.1. Zevcenin Mehr-i Müsemmânın Tamamını Hak Ettiği Durumlar

Sahih bir nikâh akdinden sonra zifâfın (cinsel temas) gerçekleşmesi veya karı ile kocadan birinin ölümü durumunda zevce, mezheplerin ittifâkıyla tayin edilen mehrin *(mehr-i müsemmâ)* tamamını almaya hak kazanır.[84] Hanefi ve Hanbeli mezheplerine göre, *halvet-i sahiha*[85] durumunda da zevce, tayin edilen mehrin tamamını almaya hak kazanır.[86]

Mâlikî ve Şâfiî mezheplerine göre, *halvet-î sahiha* durumunda zevce, tayin edilen mehrin tamamını almaya hak kazanmaz.[87] Zira Kur'ân'ı Kerîmde: *"Eğer onlara mehir tespit eder de kendilerine el sürmeden boşarsanız, tespit ettiğiniz mehrin yarısı onlarındır."*[88] buyrulmaktadır. Ayette geçen "*El sürmeden,*" kast edilen, zifâftır. Dolayısıyla zifâf gerçekleşmeden zevce, mehrin tamamını almaya hak kazanmaz.[89]

---

[84] Bkz. Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 291; İbn Rüşd, **Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid**, c. 3, s. 44; Nevevî, **Ravdatu't-Tâlibîn ve Umdetu'l-Müftîn**, c. 7, s. 263; İbn Kudâme**, el-Kâfi fi Fıkh-ı İmâm Ahmed**, s. 65. Zevcenin zifaf sonucu mehrin tamamına hak kazanacağının delili Nisa suresinde geçen şu ayettir: *"Eğer bir eşin yerine başka bir eş almak isterseniz, öbürüne (mehir olarak) yüklerle mal vermiş olsanız dahi ondan hiçbir şey geri almayın."* en-Nisa, 4/20. Zevcenin ölüm sonucu mehrin tamamına hak kazanmasının delili ise icma'dır. Bkz. İbn Rüşd, **Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid**, c. 3, s. 44. Zevcenin kendi kocasını öldürmesiyle mehrin kesinleşip kesinleşmeyeceği konusunda ihtilaf vardır. Hanefi ve Hanbelilere göre zevce, kendi kocasını öldürse bile hak etmiş olduğu mehir hakkı düşmez. Çünkü böyle bir cinayet sonucu mehrin düşeceğine dair bir nas bulunmamaktadır. Mâlikî ve Şâfiîlere göre ise söz konusu durumda mehir düşer. Çünkü kocasını öldüren zevce, bir cinayet işlemiş olur ve cinayetlerle hiçbir hak sabit olmaz. Ayrıca zevcenin yapmış olduğu bu cinayetle evliliği sonlandırmıştır. Zifaf gerçekleşmeden zevcenin neden olduğu tüm ayrılıklarda, mehrin tamamı düşer. Bkz. Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh**, c. 7, s. 291.

[85] *Halvet-i sahiha*: "Sahih bir nikâh akdinden sonra, karı ile kocanın zifafa (cinsel temas) girmelerine dini ve maddi (hissi) bir engel bulunmadığı bir zamanda, kimsenin göremeyeceği ve ansızın giremeyeceği kapalı veyahut kapalı sayılan bir mekânda baş başa kalmalarıdır." Bkz. Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh**, c. 7, s. 291.

[86] Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 292; İbn Kudâme**, el-Kâfi fi Fıkh-ı İmâm Ahmed**, s. 65.

[87] İbn Rüşd, **Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid**, c. 3, s. 46; Nevevî, **Ravdatu't-Tâlibîn ve Umdetu'l-Müftîn**, c. 7, s. 263; Ayrıca bkz. Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh**, c. 7, s. 323.

[88] Bakara, 2/237.

[89] Muhammed Ali es-Sâbunî, **Revâi'u'l-Beyân Tefsir Âyatı'l-Âhkam mine'l-Kur'ân**, el-Mektebetu'l-Âsriyye, Beyrut 2012, Beyrut 2012, c. 2, s. 274.

Mâlikîlere göre *halvet-î sahiha* gerçekleşmesi şartıyla zevce, bir sene kocanın evinde zifâf (cinsel temas) olmaksızın durması/kalması halinde de tayin edilen mehrin tamamını almaya hak kazanır.[90]

1.5.1.2. Zevcenin Mehr-i Müsemmânın Yarısını veya Müt'ayı Hak Ettiği Durumlar

Sahih bir nikâh akdinden sonra ve zifâftan önce evliliğin koca tarafından sonlandırılması halinde zevce, mezheplerin ittifâkıyla tayin edilen mehrin yarısını almaya hak kazanır.[91] Nitekim bir ayette: *"Eğer onlara mehir tespit eder de kendilerine el sürmeden boşarsanız, tespit ettiğiniz mehrin yarısı onlarındır. Ancak kadının, ya da nikâh bağı elinde bulunanın (kocanın, paylarından) vazgeçmesi başka, bununla birlikte (ey erkekler), sizin vazgeçmeniz takvaya (Allah'a karşı gelmekten sakınmaya) daha yakındır. Aranızda iyilik yapmayı da unutmayın. Şüphesiz Allah, yaptıklarınızı hakkıyla görendir."*[92] buyrulmaktadır.

Karı ile kocanın tayin edilen mehrin yarısını affetme yetkisine sahip olduklarına dair mezheplerin ittifâkı vardır. Zira Kur'ân'ı Kerimde şöyle buyrulmaktadır: *"Eğer onlara mehir tespit eder de kendilerine el sürmeden boşarsanız, tespit ettiğiniz mehrin yarısı onlarındır. Ancak kadının, ya da nikâh bağı elinde bulunanın (kocanın, paylarından) vazgeçmesi başka, bununla birlikte (ey erkekler), sizin vazgeçmeniz takvaya (Allah'a karşı gelmekten sakınmaya) daha yakındır. Aranızda iyilik yapmayı da unutmayın. Şüphesiz Allah, yaptıklarınızı hakkıyla görendir.* [93]

Şâfiî mezhebine göre zevce, mehrini kocaya hibe edip kendisinden kaynaklanan boşanmalar sonucu, hibe etmiş olduğu mehrin dışında ayrıca tayin

---

[90] Bkz. Îlîş, **Minehü'l-Celil Şerhu Muhtasar-î Hâlil**, c. 3, s. 260; Ayrıca bkz. Cezîrî, **el-Fıkh âlâ'l-Mezâhibi'l-Erbâ'â**, c. 4, s. 102; Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh**, c. 7, s. 292.

[91] Zahiri mezhebine göre ise kimin boşanmaya neden olduğuna bakılmaksızın zifaftan önceki tüm boşanmalarda mehir ikiye bölünür. Bkz. İbn Rüşd, **Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid**, c. 3, s. 46.

[92] Bakara, 2/237.

[93] Bakara, 2/237.

edilen mehrin yarısını kocaya ödemesi gerekir.[94] Hanefiler ise bu konuda zevcenin mehri teslim alıp almadığına göre hüküm vermişlerdir. Şayet zevce, mehri teslim alıp hibe etmişse, Şâfiî mezhebinde olduğu gibi boşanmadan sonra hibe etmiş olduğu mehir dışında ayrıca tayin edilen mehrin yarısını kocaya ödemesi gerekir. Zevce, mehri teslim almadan hibe etmişse ayrıca kocaya bir şey ödemez.[95] Mâlikî mezhebine göre ise zevce, hibe etmiş olduğu mehir dışında herhangi bir mal vermez.[96]

Mezheplerin bu konuda ihtilaf etmelerinin nedeni ise boşanma sonucu kocaya geri dönen mehrin yarısının, mehrin aynında mı yoksa zevcenin zimmetinde mi olduğundan kaynaklanır. Kocaya dönmesi vacip olan mehrin yarısı, mehrin aynında olduğu görüşünde olan Mâlikî mezhebine göre, vuku bulan boşanma sonrası kocaya ayrıca bir şey verilmez. Çünkü mehrin aynısı kocaya dönmüştür.[97] Kocaya dönmesi vacip olan mehrin yarısı, zevcenin zimmetindedir diyen Şâfiî mezhebine göre, vuku bulan boşanma sonrası zevcenin, hibe etmiş olduğu mehrin dışında mehrin yarısını kocaya vermesi gerekir. Çünkü zevce, mehrin dışında herhangi bir şeyi kocaya hibe etmiş olsa boşanma sonucu yine de mehrin yarısını iade etmek zorunda olacaktı. Öyle ise mehrin kendisini (aynını) de hibe etmişse boşanma sonucu ayrıca mehrin yarısını vermesi gerekir.[98] Hanefiler ise teslim alınıp hibe edilen mehirle teslim alınmadan hibe edilen mehir arasında ayrıma gitmişlerdir. Şayet zevce mehri teslim aldıktan sonra hibe etmişse, tıpkı Şâfiî mezhebinde olduğu gibi zevce, hibe etmiş olduğu mehir dışında, ayrıca mehrin yarısını öder. Zevce, mehri teslim almadan önce hibe etmişse kocaya ayrıca bir şey ödemez.[99] Hanefilerin bu görüşünden hareketle, kocaya verilmesi vacip olan mehrin yarısı teslim alınmadan evvel mehrin aynında,

[94] Cüveynî, **Nihâyetü'l-Matlab fî Dirâyeti'1-Mezheb**, c. 13, s. 154-155.
[95] Ebu'l-Hüseyn Ahmed b. Muhammed b. Ca'fer el-Bağdadî el-Kuduri, **et-Tecrid**, thk. Muhammed Ahmed Sirac, Ali Cuma' Muhammed, Daru's-Selam, Kahire 2004, c. 9, s. 4691.
[96] İbn Rüşd, **Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid**, c. 3, s. 48.
[97] İbn Rüşd, **Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid**, c. 3, s. 48.
[98] Bkz. Cüveynî, **Nihâyetü'l-Matlab fî Dirâyeti'1-Mezheb**, c. 13, s. 154; Ayrıca Bkz. İbn Rüşd, **Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid**, c. 3, s. 48.
[99] **Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid**, c. 3, s. 48.

teslim alınıp hibe edilmesi durumunda ise zevcenin zimmetinde olduğu söylenebilir.[100]

Zevce velisinin mehrin yarısını affetme yetkisinin bulunup bulunmaması konusunda ise ihtilaf vardır. Mâlikî mezhebi dışındaki üç mezhebe göre, zevce velisinin mehrin yarısını affetme yetkisi yoktur.[101] Mâlikî mezhebine göre ise velinin mehrin yarısını affetme yetkisi vardır.[102]

Mehir, tayin edilmeden ve zifâf gerçekleşmeden koca tarafından vuku bulan boşanmalarda ise zevce, mezheplerin ittifâkıyla *müt'a*[103] almaya hak kazanır.[104] Bunun delili ise şu ayettir: *"Kendilerine el sürmeden ya da mehir belirlemeden kadınları boşarsanız size bir günah yoktur. (Bu durumda) eli geniş olan gücüne göre, eli dar olan da gücüne göre olmak üzere onlara, (aklın ve dinin) gereklerine uygun olarak müt'a versin. Bu, iyi ve yararlı işleri en güzel şekilde yapanlar üzerinde bir borçtur."*[105]

Müt'a vermenin hükmü konusunda mezhepler ihtilaf etmişlerdir. Hanefi mezhebine göre *müt'a,* bazen vacip bazen de sünnettir. Örneğin mehir tayin edilmeden veya tayin geçersiz olup da zifâf veya *halvet-î sahiha* gerçekleşmeden boşanma olursa *müt'a* vermek vacip olur. Hanefilerin bu konudaki delilleri ise yukarıda zikrettiğimiz ayettir. Zira onlara göre, ayette geçen "*mut'ayı versin*" emri, vücub ifâde eder. Çünkü karine olmadıkça emir sığası, vücub ifâde eder ve burada emrin başka bir anlamda kullanıldığına dair karine bulunmamaktadır. Ayrıca *müt'a,*

[100] İbn Rüşd, **Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid**, c. 3, s. 48.

[101] Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 290; Nevevî, **Ravdatu't-Tâlibîn ve Umdetu'l-Müftîn**, c. 7, s. 316; İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 10, s. 160.

[102] Bkz. İbn Rüşd, **Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid**, c. 3, s. 47-48.

[103] *Müt'a*, sözlükte meta' kelimesinden türeyip "kendisinden yararlanılan eşya" anlamına gelmektedir. Luvîs Ma'lûf el-Yesûî, **el-Muncid fi'l-Luğâti ve'l-Â'lâm**, m-t-â' mad., s. 746. Fıkıh terimi olarak ise: "Kocanın, boşanmış olduğu veya benzeri nedenlerle ayrılmış olduğu zevcesine verdiği malın/eşyanın adıdır." Ahmed b. Muhammed b. Alî el-Feyyûmî el-Hamevî, **el-Misbâhu'l-Münir fi Garibi'ş-Şerhi'l-Kebir**, thk. Abdulazim eş-Şenavî, Daru'l-Meârif, Kahire b.t., m-t-a' mad., 562; Ayrıca bkz. Mustafa el-Hın vd., **el-Fıkhu'l-Menhecî âlâ Mezhebi'l-İmâm Şâfiî**, c. 4, s. 85. Zevcenin dinden çıkması gibi zevceden kaynaklanan nedenlerle vuku bulan boşanmalarda ise müta' verilmez. Bkz. Nevevî, **Ravdatu't-Tâlibîn ve Umdetu'l-Müftîn**, c. 7, s. 322.

[104] Ebû'l-Meâlî, **el-Muhîtu'l-Burhânî fi'l-Fıkhı'n-Nu'mânî**, c. 3, s. 112; Nemerî, **el-Kâfi fi Fıkhı'l-Medine,** c. 2, s. 550-551; Şîrâzî, **el-Mühezzeb fî Fıkhı'l-İmâm Şâfiî**, c. 4, s. 211; İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 10, s. 137.

[105] Bakara, 2/236.

söz konusu durumda mehrin yarısına karşılık verilir. Mehrin yarısının verilmesi vacip olduğu gibi onun yerine geçen *mut'a* da vacip olmalıdır.[106] Mehrin tayin edildiği veya zifâfın gerçekleştiği boşanmalarda ise *müt'a* vermek sünnettir. Çünkü zevce, bu durumlarda kendi hakkı olan mehrin tamamını veya yarısını zaten alır. *Müt'a* ise onun hakkına ek olarak verilir.[107] Hanbeliler de genel olarak, Hanefilerle aynı düşüncededirler.[108]

Mâlikî mezhebine göre ise *Müt'a*, bütün boşanmalarda sünnettir; hiçbir durumda vacip değildir. Çünkü zikri geçen ayetin devamında şöyle buyrulmuştur: *"Bu (müt'a), iyi ve yararlı işleri en güzel şekilde yapanlar (muhsinin) üzerinde bir borçtur."* Dolayısıyla *müt'a* verin emri, iyi ve yaralı işleri en güzel yapanlarla ilgilidir. Oysa vacipler bu gibi vasıflarla takyit/tahsis edilmezler.[109]

Şâfiîler ise bu konuda, Mâlikîlerin tam tersini savunuyorlar. Yani ister mehir tayin edilmiş olsun ister olmasın, koca tarafından vuku bulan tüm boşanmalarda *müt'a* vermenin vacip olduğunu savunurlar.[110] Delilleri ise yukarıda zikredilen Bakara 236. ayet ve yine aynı surede geçen şu ayettir: "*Boşanmış kadınların örfe göre geçimlerinin sağlanması onların hakkıdır. Bu, Allah'a karşı gelmekten sakınanlar üzerinde bir borçtur.*"[111]

Mâlikî, Şâfiî ve Hanbeli mezheplerine göre, *müt'a'*nın miktarı, ayetten de anlaşıldığı üzere kocanın zenginliği ve fakirliği ölçüsüne göre belirlenir/değişir.[112]

---

[106] Bkz. İbn Âbidin, **Reddu'l-Muhtâr âlâ Durri'l-Muhtâr**, c. 4, s. 243-244; Ayrıca bkz. Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh**, c. 7, s. 317.

[107] İbn Âbidin, **Reddu'l-Muhtâr âlâ Durri'l-Muhtâr**, c. 4, s. 245; Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh**, c. 7, s. 317.

[108] İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 10, s. 140-141.

[109] Bkz. İbn Rüşd, **Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid**, c. 3, s. 184; Ayrıca bkz. Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh**, c. 7, s. 318.

[110] Bunun tek istisnası ise kendisine mehir tesmiye edilip de zifaf gerçekleşmeden boşanandır. Bu durumda zevce, sadece mehrin yarısını alır. Bkz. Nevevî, **el-Mecmu' Şerhu'l-Muhezzeb**, Mektebetu'l-İrşat, Cidde t.y., c. 18, s. 72; Bkz. Mâverdî, **el-Hâvi'l-Kebir Şerhu Muhtasari'l-Muzenî**, c. 9, s. 548-549; Ayrıca bkz. Beğavî, **et-Tehzîb fî Fıkhı'l-İmâm Şâfiî**, c. 5, s. 523-524.

[111] Bakara, 2/241.

[112] Nevevî, **el-Mecmu' Şerhu'l-Muhezzeb**, c. 18, s. 74; İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 10, s. 143; Nemerî, **el-Kâfi fi Fıkhı'l-Medine,** c. 2, s. 617. Şâfiî mezhebine ait Muğni'l-Muhtâc adlı eserde ise Hanefilerde olduğu gibi Şâfiîlerde de müt'a miktarı belirlenirken hem kocanın hem de zevcenin maddi durumu göz önünde bulundurulmalıdır şeklinde geçmektedir. Bkz. Şirbînî, **Muğni'l-Muhtâc ilâ Mârifeti Meâni Elfâzı'l-Minhâç**, c. 3, s. 318-319.

Nitekim ayette: *"Eli geniş olan gücüne göre, eli dar olan da gücüne göre olmak üzere onlara, aklın ve dinin gereklerine uygun olarak müt'a versin."*[113] diye buyrulmuştur.

Hanefi mezhebine göre ise, *müt'a'*nın miktarı belirlenirken hem zevcenin hem de kocanın maddi durumu göz önünde bulundurulmalıdır.[114]

Şâfiî bazı âlimlere göre *müt'a*, zevcenin durumuna göre belirlenir. Çünkü *müt'a* zevcenin mehri yerine geçer ve tıpkı mehir gibi zevcenin konumuna ve durumuna göre belirlenmelidir.[115]

Mezheplerin ittifâkıyla, *müt'a'*nın üst sınırının bir hizmetçi olduğu alt sınırının kendisiyle namaz eda edebilecek bir elbise olduğu,[116] fakat bunun otuz dirhemden az olmaması sünnet olduğu yönünde bilgiler bulunmaktadır.[117]

Karı ile koca arasında *müt'a'*nın miktarına dair bir anlaşmazlığın vuku bulması halinde hâkim, kendi içtihadına göre onlara münasip bir miktar belirler.[118]

1.5.2. Mehr-i Misil

Mehr-i misil: "Nikâh akdi sırasında kendisine herhangi bir mehir tayin edilmeyen veya herhangi bir sebepten dolayı tayin edilen mehrin geçersiz olması durumunda, zevcenin kendi emsaline göre takdir edilen mehri almasıdır."[119]

---

[113] Bakara, 2/236.
[114] İbn Âbidin, **Reddu'l-Muhtâr âlâ Durri'l-Muhtâr**, c. 4, s. 245;
[115] Şîrâzî, **el-Mühezzeb fî Fıkhı'l-İmâm Şâfiî**, c. 4, s. 223.
[116] Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 304; Nevevî, **el-Mecmu' Şerhu'l-Muhezzeb**, c. 18, s. 74; İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 10, s. 143; Elbiseden kasıt, başörtüsü ve baştan ayaklara kadar kapatacak bir elbisedir. Gönümüzde ise bir kadının gülük hayatında giydiği kıyafete benzer bir kıyafet şeklinde belirlenebilir. Bkz. Cezîrî, **el-Fıkh âlâ'l-Mezâhibi'l-Erbâ'â**, c. 4, s. 121.
[117] Her ne kadar mezhepler tarafından muta'nın üst ve alt sınırı belirlenmiş olsa da karı ile koca kendi aralarında daha yüksek veya daha düşük bir meblağ üzerine anlaşabilirler. Ama bu konu davalık olursa hâkim, zikri geçen üst ve alt sınırların dışına çıkarak daha yüksek veya daha düşük bir meblağa hükmedemez. Bkz. Beğavî, **et-Tehzîb fî Fıkhı'l-İmâm Şâfiî**, c. 5, s. 523-524. Şîrâzî, **el-Mühezzeb fî Fıkhı'l-İmâm Şâfiî**, c. 4, s. 222; İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 10, s. 143-144.
[118] Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh**, c. 7, s. 321.
[119] Cezîrî, **el-Fıkh âlâ'l-Mezâhibi'l-Erbâ'â**, c. 4, s. 118; **Osmanlı Hukuk-ı Âile Kararnâmesi**, mad. 80, s. 40.

Mezheplerin ittifâkıyla, *mehr-i misil* belirlenirken tarafların din, mal, güzellik, akıl, edep, yaş, bekâr, dul vb. vasıflar dikkate alınır. Çünkü bu vasıflar mehrin artmasına veya azalmasına etki eder.[120] Ancak *mehr-i misil* belirlenirken, mehirleri esas ve emsal alınacak kadınların kimler olduğu hususunda mezhepler ihtilaf etmişlerdir.

Hanefi mezhebine göre *mehr-i misil* belirlenirken zevcenin babası tarafından akrabası olan kız kardeş, hala, amca kızı gibi kadınların mehri emsal gösterilir.[121] Zevcenin annesi ve teyzesi gibi anne tarafından akrabaları aynı soydan olur, yani aynı zamanda zevcenin baba tarafından akrabası iseler mehri emsal gösterilebilir; aksi takdirde emsal gösterilemez. Çünkü mehrin artması veya azalması nesebin/soy onuruyla (*şeref*) bağlantılıdır. Nesep ise anne tarafından değil; baba tarafından dikkate alınır.[122] Kadının babası tarafından akraba olan kadınların içinde kendisine denk bir kadının bulunmaması durumunda toplumda kendi ailesine denk bir ailenin kızı emsal gösterilir. Toplum içinde zevcenin dengi olan bir kadının tespit edilememesi durumunda ise, kocanın yemin etmesi şartıyla, iddia ettiği/edeceği mehir miktarına hükmedilir. Çünkü koca ret (*inkâr*) eden konumdadır.[123]

Mâlikî mezhebine göre mehri emsal gösterilen kadının illa baba veya anne tarafından zevcenin akrabası olması şartı aranmaz. Zira onlara göre malıyla, aklıyla, güzelliğiyle ve mehrin artmasını veya düşürmesini gerektiren diğer özellikleriyle zevceye denk olan her hangi bir kadının mehri emsal gösterilebilir. Dolayısıyla mehri emsal gösterilen kadın zevcenin baba veya anne tarafından akrabası olabileceği gibi yabancı biri de olabilir.[124]

Hanbeli mezhebine göre, zevcenin babası veya annesi tarafından kendisine denk olan kız kardeş, hala, amca kızı, anne, teyze gibi kadınların mehri emsal

---

[120] Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh**, c. 7, s. 267.
[121] Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh**, c. 7, s. 266-267.
[122] Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 287.
[123] İbn Âbidin, **Reddu'l-Muhtâr âlâ Durri'l-Muhtâr**, c. 4, s. 285; Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh**, c. 7, s. 266.
[124] Bkz. Bağdadî, **el-İşrâf âlâ Nüketî Mesâil-î Hilâf**, c. 3, s. 356-357; Ayrıca bkz. Şeyh, **el-Mehr fi'l-İslâmî beyne'l-mazi ve'l-hazır**, s. 59

gösterilebilir.[125] Onların delilleri ise Abdullah b. Mesud'dan gelen şu rivayettir: Nikâh akdi esnasında kendisine herhangi bir mehir tayin edilmeden ve zifâf gerçekleşmeden kocası ölen bir kadının durumu kendisine sorulunca şöyle cevap verdi: *"Kendisine akrabalarının mehri (mehr-i misil) ile hükmedilir."*[126] Hanbelilere göre bu rivayette akraba mutlak/genel zikredildiğine göre, *mehr-i misil* belirlenirken hem baba hem de anne tarafından akraba olan kadınların emsal olabileceğini göstermektedir.[127] Hanbelilere göre, zevcenin akrabaları içinde kendisine denk bir kadının bulunmaması durumunda ise, ona denk yabancı bir kadın emsal gösterilebilir.[128]

Şâfiî mezhebine göre, öncelikle zevcenin babası tarafından akrabası olan kadınların mehri emsal gösterilir.[129] Baba tarafından zevceye denk bir kadının bulunmaması durumunda ise, anne ve anne tarafından akraba olan kadınların mehri emsal gösterilir. Onlar arasında da zevceye denk birinin bulunmaması durumunda toplumda kendisine denk başka bir kadının mehri emsal gösterilir.[130]

1.5.2.1. Zevcenin Mehr-i Misli Hak Ettiği Durumlar

Genel olarak zevce şu üç durumda *mehr-i misil* almaya hak kazanır: *tefvizu'l-mehr*, karı ile kocanın nikâh akdi sırasında mehir verilmeyeceği konusunda anlaşmaları ve tayin edilen mehrin her hangi bir nedenden dolayı geçersiz olması. Zifâftan sonra *mehr-i misl*e hükmedilince hemen ödenmesi gerekir. Çünkü *mehr-i misil* telef edilen bir şeyin bedelidir.[131]

---

[125] İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 10, s. 151-151.
[126] Nesâi, **Es-Sünenü'l-Kübrâ**, c. 5, s. 222.
[127] İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 10, s. 150-151.
[128] Bkz. İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 10, s. 150-151; Ayrıca bkz. Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh**, c. 7, s. 267.
[129] Nevevî, **Ravdatu't-Tâlibîn ve Umdetu'l-Müftîn**, c. 7, s. 286.
[130] Bkz. Nevevî, **Ravdatu't-Tâlibîn ve Umdetu'l-Müftîn**, c. 7, s. 287; Ayrıca bkz. Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh**, s. 267, c. 7.
[131] İbn Kudâme, el-Muğnî, c. 10, s. 151.

1.5.2.1.1. Tefvizu'l-Mehr

Tefviz, sözlükte فوض fiilinin masdarı olup "bir işi başkasına bırakma anlamına gelmektedir."[132] Bir fıkıh terimi olarak ise: "Mehir miktarını belirleme yetkisinin kocaya, zevceye, üçüncü bir şahsa bırakılması veya hiçbir şekilde mehirden söz edilmemesidir."[133]

Mehir belirlemeksizin (*tefvizu'l-mehr*) yapılan nikâh akdi, tüm mezheplerce caizdir.[134] Zira Bakara suresinin 236. ayetinde: *"Kendilerine el sürmeden ya da mehir belirlemeden kadınları boşarsanız size bir günah yoktur."* buyrulmaktadır. Mehir belirlenmeden boşanmanın günah olmayışı, mehir tayin edilmeden yapılan nikâhın caiz olduğunu göstermektedir. Ayrıca daha önce de belirtildiği üzere nikâh akdi sırasında mehrin tayin edilmesi nikâhın bir rüknü değildir.[135]

Nikâh akdi, mehirsiz olmayacağı için zevce, kendi mehrinin tayin edilmesini talep edebilir. Bu durumda mehri tayin etme yetkisi kocaya bırakılmış, o da *mehr-i misl* veya daha fazla bir miktara hükmetmişse bu aynen geçerli/kabul edilir. Çünkü *mehr-i misil* miktarı, zevcenin hakkıdır. *Mehr-i misil*den fazla olan kısım ise zevcenin lehinedir ve bu da aynen kabul edilir. Kocanın *mehr-i misil*den az bir miktara hükmetmesi halinde ise zevcenin rızası olmaksızın kabul edilmez. Çünkü böyle bir hüküm zevcenin aleyhinedir. Dolayısıyla onun rızası olması şartıyla kabul edilir.[136]

---

[132] Luvîs Ma'lûf el-Yesûî, **el-Muncid fi'l-Luğâti ve'l-Â'lâm**, f-v-d mad., s. 599.

[133] Örneğin koca, zevceye diyor ki: " Benim tayin edeceğim mehir üzerine seninle evlendim. Senin tayin edeceğin mehir üzerine seninle evlendim. Falan şahsın tayin edeceği mehir üzerine seninle evlendim; zevcenin de buna cevaben "kabul ettim" demesi şeklinde olur. Bkz. İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 10, s. 138. Şâfiî ve Hanbeli mezhebine göre *"tefviz"* iki kısma ayrılır. Birincisi: *Tefvizu'l-mehr*dir ki bu anlatıldı. İkincisi ise: *Tevfvizu'l-bıd'*dır. *Tevfvizu'l-bıd'*: "babanın kendi kızını mehirsiz olarak evlendirmesi veyahut kızın bizzat kendisi velisine bu yetkiyi vermesidir." *Tevfvizu'l-mehr* ile *tevfvizu'l-bıd'*, hüküm açısında aynıdır. Mâlikîler, *tevfvizu'l-mehre*, *tahkimu'l-mehr* de demişler. Bkz. Nevevî, **Ravdatu't-Tâlibîn ve Umdetu'l-Müftîn**, c. 7, s. 279; Cezîrî, **el-Fıkh âlâ'l-Mezâhibi'l-Erbâ'â**, c. 4, s. 121-124.

[134] Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 274; İbn Rüşd, **Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid**, c. 3, s. 49; Mâverdî, **el-Hâvi'l-Kebir Şerhu Muhtasari'l-Muzenî**, c. 9, s. 472-473; İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 10, s. 137.

[135] İbn Rüşd, **Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid**, c. 3, s. 49.

[136] Serahsî, **el-Mebsût**, c. 5, s. 92; İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 10, s. 146.

Mehri, belirleme yetkisinin zevceye verilmesi durumunda da aynı hüküm geçerlidir. Şöyle ki: zevce, *mehr-i misil* veya daha az bir miktara hükmetmişse bu aynen geçerlidir/kabul edilir. *Mehr-i misl*den fazla bir miktara hükmetmesi durumunda ise kocanın rızası olmaksızın kabul edilmez/geçerli değildir. Çünkü *mehr-i misil*den fazla olan miktar kocanın aleyhinedir. Dolayısıyla kocanın rızası olması şartıyla kabul edilir.[137]

Mehri belirleme yetkisinin üçüncü bir şahsa bırakılması durumunda ise *mehr-i misil* kadar bir miktara hükmetmesi halinde aynen kabul edilir. *Mehr-i misil*den fazla bir miktara hükmetmesi halinde kocanın rızası, *mehr-i misil*den az bir miktara hükmetmesi halinde ise zevcenin rızası şartı aranır. Aksi takdirde hükmedilen miktar geçersiz olur ve *mehr-i misl*e hükmedilir.[138]

Mehir tayin etme konusu davalık olup hâkime giderse hâkim, *mehr-ı misil* dışında bir meblağa hükmedemez. Zira *mehr-i misil*den fazla bir meblağa hükmederse kocanın, *mehr-i misil*den düşük bir meblağa hükmederse zevcenin aleyhine olur. Her ikisi de kendi aleyhine olan bu durumu kabul etmeyebilirler.[139]

Dört mezhebe göre *tefvizu'l-mehr* durumunda, mehir tayin edilmeden zifâf gerçekleşirse zevce, *mehr-i misil* almaya hak kazanır.[140]

Mâlikî mezhebi hariç diğer üç mezhebe (*cumhur*) göre -ister zifâf gerçekleşmiş olsun ister olmasın- kocanın ölümüyle de zevce, *mehr-i misil* almaya hak kazanır. Zira onlara göre ölüm de mehri kesinleştirme konusunda cima' (cinsel temas) gibidir.[141]

---

[137] Serahsî, **el-Mebsût**, c. 5, s. 92.

[138] Serahsî, **el-Mebsût**, c. 5, s. 92. Hanbeli mezhebine göre üçüncü bir şahsın mehri tayin etmesi sahih/geçerli değildir ve yok hükmündedir. Çünkü üçüncü şahıs ne kocadır ne de hâkimdir. Dolayısıyla hükmü geçersizdir. İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 10, s. 146.

[139] Bkz. İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 10, s. 146; Ayrıca bkz. Nevevî, **Ravdatu't-Tâlibîn ve Umdetu'l-Müftîn**, c. 7, s. 283-284.

[140] Nevevî, **Ravdatu't-Tâlibîn ve Umdetu'l-Müftîn**, c. 7, s. 281; İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 10, s. 139; Ayrıca bkz. Cezîrî, **el-Fıkh âlâ'l-Mezâhibi'l-Erbâ'â**, c. 4, s. 120-124; Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh**, c. 7, s. 272.

[141] Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 295; Nevevî, **Ravdatu't-Tâlibîn ve Umdetu'l-Müftîn**, c. 7, s. 281-282; İbn Kudâme, **el-Muğnî,** c. 10, s. 149.

Mâlikîlere göre ise zifâftan önce kocanın ölümü halinde mehrin tayin edilmiş olması şartıyla hak kazanır. Aksi takdirde zevce *müt'a* alır.[142]

Mezheplerin bu konuda ihtilaf etmelerinin nedeni ise hadis ile kıyasın çakışmasıdır.

Konuyla ilgili hadis, Abdullah b. Mesud'dan gelen şu rivayettir: Nikâh akdi sırasında kendisine herhangi bir mehir belirlenmeden ve zifâf gerçekleşmeden kocası ölen bir kadının durumu, kendisine (Abdullah b. Mesud'e) sorulunca şöyle cevap vermiştir: *"Bu konu hakkında kendi görüşümle fetva vereceğim! Eğer doğru ise bu Allah'tandır, yanlış ise bendendir. "Kendisine mehr-i misil ile hükmedilir. Ayrıca miras alır ve iddet bekler."* Eşca'iyye kabilesinden Mâkil b. Sinan bu hükmü görünce şöyle dedi: *"Hz. Peygamberin Berva' binti Vâşık hakkında aynı şekilde hükmetti."*

Söz konusu hadis ile çakışan kıyas ise şudur: mehir, bir bedeldir (*i'vaz*) ve bey'a kıyasla bedeli/karşılığı alınmadıkça vacip olmaz.

Mâlikîler dışındaki üç mezhep (*cumhur*) bu konuda -mehir belirlenmeden ve zifâf gerçekleşmeden kocası ölen zevcenin mehri hakkında- hadisi, Mâlikîler ise kıyası dikkate almışlardır.[143]

Tefvizu'l-mehr durumunda mehir belirlenmeden ve zifâf gerçekleşmeden karı ile kocadan birinin ölümü durumunda ise mezheplerin ittifâkıyla sağ kalan taraf, mirastan kendi payına düşeni alır.[144]

---

[142] Bkz. İbn Rüşd, **Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid**, c. 3, s. 50; Lahmî, **et-Tabsirâ**, c. 5, 1979; Ayrıca bkz. Cezîrî, **el-Fıkh âlâ'l-Mezâhibi'l-Erbâ'â**, c. 4, s. 120-124.

[143] İbn Rüşd, **Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid**, c. 3, s. 50-51. Aslında Mâlikîlerin ölümü, boşanmaya kıyas ettikleri de söylenebilir. Nasıl ki *Tefvizu'l-mehr* durumunda mehir tayin edilmeden ve zifaf gerçekleşmeden boşanma olursa zevce, mehir alamıyorsa ölüm durumunda da alamaz. Diğer mezheplerin buna cevapları ise böyle bir kıyasın sahih olmadığı yönündedir. Çünkü ölümle nikâh akdi nihayete ermiş olur. Dolayısıyla mehir de kesinleşmiş olur. Boşanma ise, nikâh akdini nihayete ermeden ortadan kaldırmaktır. Bunun içindir ki zifaftan önce kocanın ölümü halinde zevce, iddet bekler ama zifaftan önce boşanma olursa zevce, iddet beklemez. Bkz. İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 10, s. 149-150.

[144] İbn Rüşd, **Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid**, c. 3, s. 50; Mâverdî, **el-Hâvi'l-Kebir Şerhu Muhtasari'l-Muzenî**, c. 9, s. 479; İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 10, s. 149.

Hanefi ve Hanbeli mezheplerine göre, *halvet-î sahiha* halinde de zevce, *mehr-i misil* almaya hak kazanır.[145]

Tefvizu'l-mehr durumunda, mehir tayin edilmeden ve zifâf gerçekleşmeden boşanma vuku bulursa, Mâlikîler dışındaki üç mezhebe (*cumhur*) göre zevce, *müt'a*yı almaya hak kazanır.[146] Mâlikîlere göre ise zevce, hiçbir şey almaya hak kazanmaz. Ancak mehir belirlenmişse, belirlenen mehrin yarısını alamaya hak kazanır.[147] Hanefi mezhebine göre ise mehir belirlenmiş olsa bile zifâf gerçekleşmeden boşanma durumunda zevce, sadece *müt'a* alır. Çünkü onlara göre nikâh akdinden sonra tayin edilen mehir bölünmez.[148]

1.5.2.1.2. Mehrin Verilmeyeceği Konusunda Tarafların Anlaşmaları

Nikâh akdi sırasında karı ile kocanın mehrin verilmeyeceği konusunda anlaşmaları, mezheplerin ittifâkıyla geçersiz bir anlaşmadır. Zira mehrin alt limiti -ki bu miktar mezheplere göre değişir- Allah hakkıdır ve hiç kimse bunu yok sayamaz/düşüremez. Dolayısıyla karı ile kocanın kendi aralarında anlaşarak mehri tamamen yok saymaları da geçersiz bir anlaşmadır.[149] Fakat buna rağmen böyle bir durumun vuku bulması halinde, nasıl hükmedileceğiyle ilgili mezhepler tarafından açıklanmıştır.

Mâlikî mezhebi dışındaki üç mezhebe göre (*cumhur*), böyle bir nikâh akdi sahihtir. Çünkü onlara göre -daha önce de belirtildiği gibi- mehir, nikâh akdinin bir rüknü olmayıp sonucudur. Dolayısıyla söz konusu durumda zifâfın gerçekleşmesi

[145] Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 292; İbn Kudâme**, el-Kâfi fi Fıkh-ı İmâm Ahmed**, s. 65.
[146] İbn Âbidin, **Reddu'l-Muhtâr âlâ Durri'l-Muhtâr**, c. 4, s. 243-244; Mâverdî, **el-Hâvi'l-Kebir Şerhu Muhtasari'l-Muzenî**, c. 9, s. 475; İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 10, s. 137.
[147] Nemerî, **el-Kâfi fi Fıkhı'l-Medine,** c. 2, s. 552-553; Cezîrî, **el-Fıkh âlâ'l-Mezâhibi'l-Erbâ'â**, c. 4, s. 122-123.
[148] İbn Âbidin, **Reddu'l-Muhtâr âlâ Durri'l-Muhtâr**, c. 4, s. 243-244.
[149] Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 272; Mâverdî, **el-Hâvi'l-Kebir Şerhu Muhtasari'l-Muzenî**, c. 9, s. 393; Nemerî, **el-Kâfi fi Fıkhı'l-Medine,** c. 2, s. 550; İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 10, s. 137; Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh**, c. 7, s. 272.

veya karı ile kocadan birinin ölümü halinde zevce, *mehr-i misil* almaya hak kazanır. Faka zifâf gerçekleşmeden boşanmaları durumunda ise zevce, sadece *müt'a* alır.[150]

Mâlikî mezhebine göre ise böyle bir nikâh akdi fâsittir. Bu mezhebin delili ise: "*Kur'ân'da geçmeyen tüm şartlar batıldır.*"[151] şeklindeki hadistir. Mehrin verilmeyeceği konusunda yapılan antlaşma da Kur'ân'da geçmeyen bir şarttır. Ayrıca onlara göre -daha önce de belirtildiği gibi- mehir, nikâh akdinin sıhhat şartlarındandır. Dolayısıyla mehrin geçersiz olduğu durumlarda, nikâh akdi de geçersiz (*fâsid*) olur. Söz konusu durumda zifâftan önce nikâh akdi feshedilmelidir. Zifâfın gerçekleşmesi durumunda ise zevce, *mehr-i misil* almaya hak kazanır. Zifâf gerçekleşmeden karı ile koca boşanır veya onlardan biri ölürse zevce, ne mehir ne de *müt'a*ya hak kazanır.[152]

1.5.2.1.3. Tesmiye/Tayin Edilen Mehrin Geçersiz (*Fasid*) Olması

Hangi mehirlerin geçersiz (*fasid*) olduğu, mezheplere göre farklılık arz etmektedir. Ancak mezheplerin ittifâkıyla, dinen mal sayılmayan içki, domuz, leş (*meyte*) vb. ya da tarafların anlaşmazlık yaşayacağı kadar cehaletin olduğu tüm mehirler geçersizdir. Fakat daha önce açıklandığı üzere cumhura (Hanefi, Şâfiî, Hanbeli) göre, mehrin geçersiz olması, nikâh akdine zarar vermez.[153]

Mâlikî mezhebine göre ise mehrin geçersiz (*fâsid*) olması durumlarda, nikâh akdi de geçersiz olur. Çünkü onlara göre nikâh akdi bey' akdi gibidir. Nasıl ki bey' akdinde semen/ücret geçersiz olduğunda bey' akdi de geçersiz oluyorsa, nikâh akdinde de mehir geçersiz olduğunda nikâh akdi de geçersiz olur.[154] Ayrıca onlara göre mehir, nikâh akdinin sıhhat şartlarındandır. Dolayısıyla şartın geçersiz olması,

---

[150] İbn Âbidin, **Reddu'l-Muhtâr âlâ Durri'l-Muhtâr**, c. 4, s. 242; Mâverdî, **el-Hâvi'l-Kebir Şerhu Muhtasari'l-Muzenî**, c. 9, s. 393; İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 10, s. 137-139.
[151] Nesâi, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, c. 10, s. 370.
[152] Nemerî, **el-Kâfi fi Fıkhı'l-Medine,** c. 2, s. 550-554; Salih b. Abdulsemi' el-Ezherî, **es-Semeru'd-Dânî Şerhu Risâle Ebî Zeyd el-Kayravanî,** el-Mektebe Sekâfe, Beyrut b.t., s.372; Beğavî, **et-Tehzîb fî Fıkhı'l-İmâm Şâfiî**, c. 5, s. 477; Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh**, c. 7, s. 272.
[153] Bkz. İbn Âbidin, **Reddu'l-Muhtâr âlâ Durri'l-Muhtâr**, c. 4, s. 242; bkz. İbn Rüşd, **Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid**, c. 3, s. 51-54; Bkz. Nevevî, **Ravdatu't-Tâlibîn ve Umdetu'l-Müftîn**, c. 7, s. 264-278; Bkz. İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 10, s. 116-119.
[154] İbn Rüşd, **Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid**, c. 3, s. 51.

akdin de geçersiz olmasını gerektirir.[155] Buna rağmen dinen haram olan şeylerin mehir olarak tesmiye/tayin edilmesi halinde, zifâfın gerçekleşip gerçekleşmediğine bakılır. Zifâf gerçekleşmişse *mehr-i misl*e hükmedilir. Zifâf gerçekleşmemişse zevceye, ne *mehr-i misil* ne de *müt'a* verilmez ve nikâh akdi feshedilir. Boşanma veya karı ile kocadan birinin ölümü durumunda zevce, hiçbir şey almaya hak kazanmaz.[156]

1.6. KOCANIN MEHRİ ÖDEMEKTEN ACİZ KALMASI (*İ'SÂR*)

Şâfiî mezhebine göre kocanın peşin (*mu'accel*) olan mehri ödemekten aciz olması durumunda zevce, ister zifâftan önce ister zifâftan sonra olsun nikâh akdini feshetme talebinde bulunabilir. Fakat bu konu ihtilaflı olduğu için Şâfiîlere göre karı ile koca, kendi aralarında nikâhı feshedemezler. Hâkimin buna (feshe), karar vermesi gerekir.[157] Mâlikî ve Hanbeli mezheplerinin genel görüşüne göre zevce, sadece zifâftan önce nikâh akdini feshetme talebinde bulunabilir.[158] Hanefi mezhebine göre ise ne zifâftan önce ne de zifâftan sonra zevce, nikâh akdini feshetme hakkına sahip değildir. Fakat mehri teslim alana kadar cinsel temasta bulunmama hakkına sahiptir.[159]

1.7. MEHRİN DÜŞMESİNİ GEREKTİREN DURUMLAR

Bazı durumlarda mehir düşer yani kocaya döner. Mezheplere göre mehri düşüren sebepler farklılık arz etmektedir.

Hanefi ve Mâlikî mezheplerine göre, zifâf ve *halvet-î sahiha* gerçekleşmeden karı ile kocanın boşanma dışında herhangi bir nedenden dolayı birbirinden ayrılması. Bu durumda karı ile kocadan ayrılmaya neden olan tarafın kim olduğu hükmü değiştirmez. Zira boşanma dışındaki ayrılmalar fesholur. Fesh ise nikâh akdini

---

[155] İbn Rüşd, **Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid**, c. 3, s. 37.
[156] İbn Rüşd, **Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid**, c. 3, s. 51-54; Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh**, c. 7, s. 265.
[157] Şîrâzî, **el-Mühezzeb fî Fıkhı'l-İmâm Şâfiî**, c. 4, s. 213.
[158] Lahmî, **et-Tabsirâ**, c. 5, s. 2016-2018; ; İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 10, s. 172.
[159] Bkz. İbn Âbidin, **Reddu'l-Muhtâr âlâ Durri'l-Muhtâr**, c. 4, s. 290; Ayrıca bkz. Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh**, c. 7, s. 279.

tamamen ortadan kaldırır. Dolayısıyla mehir de tamamen düşer. Yani kocaya döner.[160]

Şâfiî ve Hanbeli mezheplerine göre ise zifâftan önceki ayrılıklarda, sadece zevcenin neden olduğu veya zevceden kaynaklanan ayrılıklarda mehir düşer.[161]

Mezheplerin ittifâkıyla, ister zifâf ve *halvet-i sahiha'*den önce ister sonra zevcenin mehri almaktan vaz geçmesi (*ibra*), ister zifâftan önce ister sonra karı ile koca mehir üzerine muhâla' yapması ve zevcenin almış olduğu mehrin tamamını kocaya hibe etmesi durumlarında da mehir tamamen düşer.[162]

[160] Bkz. Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i',** c. 2, s. 295; Ayrıca bkz. Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh**, c. 7, s. 295.
[161] Şirbînî, **Muğni'l-Muhtâc ilâ Mârifeti Meâni Elfâzı'l-Minhâç**, c. 3, s. 309; İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 10, s. 189.
[162] Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i',** c. 2, s. 295; Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh**, c. 7, s. 295-296.

İKİNCİ BÖLÜM

MEHİRLE İLGİLİ ANLAŞMAZLIKLAR VE BUNLARIN ÇÖZÜMÜ

Mehirle ilgili anlaşmazlıklar ve bunların çözümünü genel olarak yedi başlık altında işleyeceğiz. Bu başlıklar şunlardır: Mehrin tesmiyesiyle/tayiniyle ilgili anlaşmazlıklar ve bunların çözümü. Mehrin miktarıyla ilgili anlaşmazlıklar ve bunların çözümü. Mehrin cinsi, nev'i ve vasfıyla ilgili anlaşmazlıklar ve bunların çözümü. Mehrin değişime uğramasıyla ilgili anlaşmazlıklar ve bunların çözümü. Bir nikâh akdinde iki farklı mehrin bulunmasıyla ilgili anlaşmazlıklar ve bunların çözümü. Mehrin kabzıyla/teslim alınıp alınmamasıyla ilgili anlaşmazlıklar ve bunların çözümü. Zevceye verilen malların/eşyaların/yiyeceklerin mehir sayılıp sayılmayacağıyla ilgili anlaşmazlıklar ve bunların çözümü.

2.1. MEHRİN TAYİNİYLE/TESMİYESİYLE İLGİLİ ANLAŞMAZLIKLAR VE BUNLARIN ÇÖZÜMÜ

Mehrin tesmiyesiyle/tayiniyle ilgili anlaşmazlıklar, taraflardan birinin mehrin tayin edildiğini, diğerinin ise tayin edilmediğini iddia etmesi şeklinde olur. Söz konusu anlaşmazlıklar, karı ile koca arasında, karı ile kocadan birisi ile diğer tarafın velisi, varisi/varisleri veya her ikisinin velileri yahut varisleri arasında olabilir. Konumuza örnek olarak; zevce veya zevce tarafı, mehir olarak "100 gr. altının" tayin edildiğini iddia etmesine mukabil koca veya koca tarafı, herhangi bir mehrin tayin edilmediğini iddia etmesini; ya da koca veya koca tarafı, mehir olarak "100 gr. altın"

tayin edildiğini iddia etmesine mukabil zevce veya zevce tarafının bunu inkâr/ret etmesini verebiliriz.[163]

Mezheplerin bu konuyla ilgili farklı görüşleri vardır. Hanefiler mehrin tesmiyesiyle/tayiniyle ilgili anlaşmazlıkların hükmünü belirlerken, zifâfın gerçekleşip gerçekleşmediğine, nikâhın devam edip etmediğine ve karı ile kocanın sağ olup olmadığına bakarlar.[164]

Anlaşmazlık, zifâf (cinsel temas) veya *halvet-î sahiha* gerçekleşip boşanma durumunda vuku bulması halinde mehrin tayin edildiğini iddia eden tarafın iddiasını ispatlaması talep edilir.[165] İddiasını ispatlaması halinde iddiasına göre hükmedilir. İddiasını ispatlayamamsı durumunda ise karşı taraf, mehrin tayin edilmediğine dair yemin etmeğe davet edilir. Yemin ederse mehrin tayin edilmediği kabul edilir ve *mehr-i misl*e hükmedilir. Nükûl[166] ederse karşı tarafın iddiasına göre hükmedilir. Yani mehrin tayin edildiği kabul edilir ve ona göre hükmedilir. Her iki tarafın yemin etmesi veya nükûl etmesi halinde ise *mehr-i misl*e hükmedilir.[167]

Anlaşmazlık, zifâf (cinsel temas) veya *halvet-î sahiha* gerçekleşemeden karı ile kocanın boşanmaları durumunda vuku bulması halinde ise mehrin tayin edildiğini iddia eden taraf, iddiasını ispatlamakla mükellef kılınır ki muhtemelen böyle bir durumda davacı olan taraf zevce olacaktır. Zira söz konusu durumda mehrin tayin edilmemesi onun aleyhine olacaktır. Şayet öyle ise yani davacı zevce ise kendisi, mehrin tayin edildiğini ispatlamakla mükellef kılınır. İddiasını ispatlarsa kendisi lehine hükmedilir. Yani iddia ettiği miktarın yarısını almaya hak kazanır. İddiasını ispatlayamaması durumunda ise koca, mehrin tayin edilmediğine dair yemin etmeye davet edilir. Yemin ederse kendisi lehine hükmedilir. Yani mehrin tayin edilmediği

---

[163] Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh**, c. 7, s. 307; Cezîrî, **el-Fıkh âlâ'l-Mezâhibi'l-Erbâ'â**, c. 4, s. 151.
[164] Bkz. Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i',** c. 2, s. 304-305; Ayrıca bkz. Cezîrî, **el-Fıkh âlâ'l-Mezâhibi'l-Erbâ'â**, c. 4, s. 151.
[165] İbn Âbidin, **Reddu'l-Muhtâr âlâ Durri'l-Muhtâr**, c. 4, s. 296.
[166] Nükûl: نكل fiilinin masdarı olup yemin etmemek anlamına gelir. Feyyûmî, **el-Misbâhu'l-Münir fi Garibi'ş-Şerhi'l-Kebir**, n-k-l mad., s. 625.
[167] İbn Âbidin, **Reddu'l-Muhtâr âlâ Durri'l-Muhtâr**, c. 4, s. 296; Cezîrî, **el-Fıkh âlâ'l-Mezâhibi'l-Erbâ'â**, c. 4, s. 151; **Osmanlı Hukuk-ı Âile Kararnâmesi**, mad. 86, s. 41.

kabul edilir ve *müt'a*ya hükmedilir. Nükûl ederse, zevcenin iddiasına göre hükmedilir. Yani iddia edilen mehrin yarısına hükmedilir.[168]

Karı ile kocadan birisinin veya her ikisinin ölümü durumunda varisleri onun/onların yerine geçer. Çünkü ölümle onların hakları düşmez, bilakis varislerine geçer. Zevcenin ölümü durumunda anlaşmazlık, onun varisi/varisleri ile kocası arasında vuku bulur. Bu durumunda, zevce hayattaymış gibi hükmedilir. Şöyle ki: koca, ölen zevcesine mehir olarak "100 gr. altın" tayin ettiğini iddia ederse, iddiasını ispatlamakla mükellef kılınır. İddiasını ispatlarsa, iddiasına göre hükmedilir. Aksi takdirde zevcenin varisi/varisleri, zevceye herhangi bir mehrin tayin edilmediğine dair yemin etmeye davet edilir/edilirler. Yemin ederse/ederlerse *mehr-i misl*e hükmedilir. Nükûl ederse/ederlerse kocanın iddiasına göre hükmedilir.[169] Kocanın ölmesi durumu, zevcenin ölmesi durumuyla aynıdır. Tek fark ise kocanın yerine zevcenin, zevcenin varisi/varisleri yerine ise kocanın varisi/varislerinin yer almasıdır.[170]

Hem karı hem kocanın ölmesi durumunda ise anlaşmazlık, iki tarafın varisleri arasında vuku bulur. Böyle bir durumda biri İmâm Ebû Hânife'ye (v. 150/767) diğeri İmâm Muhammed (v. 189/805) ve İmâm Ebû Yusuf'a (v. 182/798) ait olmak üzere iki farklı görüş vardır.

Birinci görüş: İmâm Ebû Hânife'ye göre karı ile kocanın varisleri arasında vuku bulan anlaşmazlıklarda herhangi bir kanıt varsa kanıta göre hükmedilir. Kanıt yoksa *istihsan*'en ölen zevcenin varisi/varisleri için herhangi bir mehre hükmedilmez. Başka bir ifâdeyle zevcenin varisi/varislerine *mehr-i misil* dâhil hiçbir şey verilmez.[171] İmâm Ebû Hânife, buradaki *istihsan'*ı şu şekilde açıklıyor: *mehr-i misil*, dönemden döneme farklılık arz eder. Aradan uzun bir zaman geçip o dönemin insanları ölünce, hâkimin bunu (*mehr-i misil*) tespit etmesi imkânsızlaşır. İmâm Ebû

[168] Bkz. Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 307-308; Ayrıca bkz. Cezîrî, **el-Fıkh âlâ'l-Mezâhibi'l-Erbâ'â**, c. 4, s. 151.
[169] Cezîrî, **el-Fıkh âlâ'l-Mezâhibi'l-Erbâ'â**, c. 4, s. 151.
[170] Bkz. Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 307-308; Ayrıca bkz. Cezîrî, **el-Fıkh âlâ'l-Mezâhibi'l-Erbâ'â**, c. 4, s. 151.
[171] Ebû Abdullah Muhammed b. Hasan b. Ferkad eş-Şeybânî, **el-Asl**, thk. Muhammed Buynukalın, Dâru İbn Hazm, Beyrut 2012, c. 10, s. 228.

Hânife, Örneğin Hz. Ali'nin varisleri, Hz. Ömer'in varislerinden Ümmü Gülsüm'ün mehrini talep etselerdi, söz konusu varislere herhangi bir mehir ile hükmetmezdim. der.[172] Ancak aradan uzun bir zaman geçmemişse *mehr-i misl*e hüküm edilebilir.[173]

İmâm Ebû Hânife'nin başka bir delili ise şudur: nikâh akdiyle üç şey tahakkuk eder. Birincisi: tayin edilen mehirdir ki kuvvetinden dolayı karı ile kocadan biri veya her ikisinin ölümü halinde bile düşmez. İkincisi: nafakadır ki zayıflığından dolayı karı ile kocadan biri veya her ikisinin ölümü halinde düşer. Üçüncüsü: *mehr-i misil*dir ki kuvveti birinci ve ikinci şıklar arasındadır. Bundan dolayı karı ile kocadan birinin ölümü halinde düşmez. Fakat her ikisinin ölümü halinde düşer.[174]

İmâm Ebû Hânife'ye göre üçüncü bir delil ise şudur: karı ile kocadan birisinin ölümü halinde *mehr-i misl*in düşüp düşmeyeceğine dair sahabe arasında ihtilafın mevcudiyeti, her ikisinin ölümü halinde *mehr-i misl*in düşeceğine ittifâk ettiklerine delalet eder.[175]

İkinci görüş: İmâm Ebû Yusuf ve İmâm Muhammed'e göre ise varisler arasında mehrin tesmiyesiyle/tayiniyle ilgili vuku bulan anlaşmazlıklarda, *mehr-i misl*e hükmedilir. Delillileri ise şudur: *mehr-i misil* de *mehr-i müsemmâ* gibi nikâh akdiyle vacip hale gelir. Dolayısıyla karı ile kocanın ölümüyle nasıl *mehr-i müsemmâ* düşmüyorsa *mehr-i misil* de düşmez. Ayrıca *mehr-i misl'in* karı ile

[172] Şeybânî, **el-Asl**, c. 10, s. 228. Serahsî'nin el-Mebsût adlı esirinin basılmış nüshasında bu konuyla ilgili bölümde Hz. Ömer yerine Hz. Osman diye geçmektedir. Bkz. Serahsî, **el-Mebsût**, c. 5, s. 67. Fakat el-Mebsût'un el yazma nüshasına ve Serahsî'nin referans gösterdiği "el-Asl" adlı esere baktığımızda, Hz. Ali'nin kızı Ümmü Gülsüm'ün evlendiği kişi Hz. Ömer'dir. Doğru olan bilgi de budur. Hz. Ali'nin söz konusu kızını Hz. Osman ile evlendirdiği yönündeki bilgiler ise yanlıştır. Bkz. Ebû Bekr Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed es-Serahsî, **el-Mebsût**, v.40, arşiv numarası: 22, sel 898/2 (Edirne Selimiye yazma eser kütüphanesi). Ayrıca aynı konu için bkz**.** Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 275; Ebû Muhammed Mahmud b. Ahmed b. Musa Ahmed b. Hüseyin Bedreddin el-Âynî, **el-Binâye Şerhu'l-Hidâye**, thk. Eymen Salih Şaban, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 2000, c. 5, s. 197. Ayrıca editörlüğünü Prof. Dr. Cevat AKŞİT'in yaptığı el-Mebsût çevirisinin ilgili bölümünde de Hz. Ömer yerine Hz. Osman diye geçmektedir. Bkz. Abdüsselam ARI vd., **el-Mebsût**, Gümüşev Yayınları, İstanbul 2011, c. 5, s. 104. Bu konuyla ilgili el-Mebsût'tan alıntı yapan Şükrü ŞİRİN de, Hz. Ömer yerine Hz. Osman diye nakletmiştir. Şükrü Şirin, "**İslâm Aile Hukukunda Mehir**", Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (basılmamış tez) 1997, s. 78-79.

[173] Serahsî, **el-Mebsût**, c. 5, s. 67.

[174] Serahsî, **el-Mebsût**, c. 5, s. 67.

[175] Serahsî, **el-Mebsût**, c. 5, s. 67.

kocadan birisinin ölümü durumunda düşmemesi, ikisinin ölümü durumunda da düşmeyeceğine delalet eder. Çünkü onların varisleri onların yerine geçer.[176] Hanefi mezhebinin genel fetvası da bu görüşe göredir.[177]

Mâlikî mezhebine göre karı ile koca arasında veya onların varisleri arasında mehrin tesmiyesiyle/tayiniyle ilgili anlaşmazlığın vuku bulması halinde, iddiasını ispat eden tarafın lehine hükmedilir. Tarafların iddialarını ispatlayamaması halinde ise iddiası örfe uyumlu/muvafık olan tarafın yemin etmesi şartıyla kendi iddiasına göre hükmedilir.[178] Örneğin bir bölgede nikâh akdi sırasında, genellikle mehir tayin edilmiyorsa ve koca da bunu savunuyorsa yemin etmeye davet edilir. Şayet kendi iddiasının doğru olduğuna dair yemin ederse, onun iddiasına göre hükmedilir. Yani mehrin tayin edilmediği varsayılır ve buna göre hükmedilir. Buna binaen zifâf gerçekleşmişse *mehr-i misl*e hükmedilir. Zifâf gerçekleşmemişse *müt'a* dâhil hiçbir maddi yükümlülük koca üzerine vacip olmaz. Zira Mâlikîlere göre -daha önce zikredildiği gibi- *müt'a* vermek vacip değil sünnettir. Şayet bir bölgenin örfüne göre nikâh akdi sırasında genellikle mehir tayin ediliyorsa ve zevce de bunu savunuyorsa yemin etmeye davet edilir. Şayet kendi iddiasının doğru olduğuna dair yemin ederse kendisi lehine hükmedilir. Yani mehrin tayin edildiği varsayılır ve buna göre hükmedilir. Binaenaleyh zevcenin iddia ettiği miktara hükmedilir. Bütün bunların zifâftan, ölümden veya talaktan önce olup olmaması ispat açısından bir şeyi değiştirmez.[179]

Şâfiî mezhebine göre karı ile koca arasında zifâftan önce veya sonra, mehrin tesmiyesinde/tayininde, miktarında, cinsinde, nev'inde, sifâtında, aynında, sonra (*tecil*) veya peşin (*ta'cil*) olmasında anlaşmazlık vuku bulursa, hüküm aynıdır.[180] Karı ile kocadan hangisi iddiasını ispatlarsa onun iddiasına göre hükmedilir. [181] Her

[176] Serahsî, **el-Mebsût**, c. 5, s. 67.
[177] Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 308.
[178] Dusukî, **Haşiye ed-Dusukî âlâ Şerhi'l-Kebir**, c. 2, s. 334.
[179] Bkz. Dusukî, **Haşiye ed-Dusukî âlâ Şerhi'l-Kebir**, c. 2, s. 334; Ayrıca Bkz. Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh**, c. 7, s. 307-318.
[180] Bkz. Beğavî, **et-Tehzîb fî Fıkhı'l-İmâm Şâfiî**, c. 5, s. 511; Bkz. Mâverdî, **el-Hâvi'l-Kebir Şerhu Muhtasari'l-Muzenî**, c. 9, s. 494. Ayrıca bkz. Şirbînî, **Muğni'l-Muhtâc ilâ Mârifeti Meâni Elfâzı'l-Minhâç,** c. 3, s. 319.
[181] Mâverdî, **el-Hâvi'l-Kebir Şerhu Muhtasari'l-Muzenî**, c. 9, s. 494.

ikisinin iddiasını ispatlaması veya ispatlayamaması durumunda ise bey'a kıyasen, karı ile koca yemin etmeye davet edilirler. Çünkü taraflardan her biri hem davacı hem davalıdır.[182] Ancak ihtilaflı olmakla birlikte Şâfiî mezhebinin genel görüşüne göre kocanın tarafı daha kuvvetli olduğu için yemin etme önceliği kendisine aittir.[183] Karı ile kocadan birinin yemin, diğerinin nükûl etmesi durumunda, yemin edenin lehine hükmedilir. Her ikisinin yemin etmesi halinde ise mehir, meçhul hale gelir. Mehir, meçhul hale geldiğinde ise *mehr-i misl*e hükmedilir.[184] *Mehr-i misl*e hüküm edildikten sonra, tarafların iddia ettiği mehir miktarlarının *mehr-i misl*e denk, az ya da daha fazla olmasına bakılmaz. Çünkü iddia ettikleri mehir miktarları artık yok hükmündedir. Söz konusu anlaşmazlık zifâftan önce ise zevce, *mehr-i misl*in yarısını; zifâftan sonra ise tamamını almaya hak kazanır.[185]

Söz konusu yemin hakem nezdinde edilir. Tarafların kendi aralarında ettikleri yeminler geçersizdir.[186] Şâfiî mezhebinin genel görüşüne göre karı ile koca, önce olumsuz (me*nfi)*, sonran olumlu (*müsbet)* olarak yemin ederler. Örneğin koca, "Allah'a yemin ederim ki 200 gr. altın üzerine değil, 100 gr. altın üzerine seninle evlendim"; zevce ise, "Allah'a yemin ederim ki 100 gr. altın üzerine değil, 200 gr. altın üzerine benimle evlendin" şeklinde yemin eder.[187]Ayrıca Şâfiî mezhebine göre karı ile kocanın yemin etmesi durumunda nikâh akdi fesh olmaz. Çünkü tarafların yemin etmesi sadece mehrin meçhul olmasını gerektirir ki mehrin meçhul olması,

[182] Şirbînî, **Muğni'l-Muhtâc ilâ Mârifeti Meâni Elfâzı'l-Minhâç,** c. 3, s. 319.
[183] Bkz. Şâfiî, **el-Umm**, c. 6, s. 184; Ayrıca bkz. Nevevî, **Ravdatu't-Tâlibîn ve Umdetu'l-Müftîn**, c. 7, s. 324; Bkz. Şirbînî, **Muğni'l-Muhtâc ilâ Mârifeti Meâni Elfâzı'l-Minhâç,** c. 3, s. 319.
[184] Mâverdî, **el-Hâvi'l-Kebir Şerhu Muhtasari'l-Muzenî**, c. 9, s. 215. *Mehr-i misl*'in zevcenin iddia ettiği miktardan fazla ya da az olması hükmü değiştirmez. Örneğin daha önce verdiğimiz örnekten hareketle, zevcenin iddia ettiği mehir miktarı "200 gr. altın", kocanın iddia ettiği ise "100 gr. altın" olsun. *Mehr-i misil* ise "150 gr. altın" veya "300 gr. altın" olsun. Her iki durumda da *mehr-i misle* hükmedilir. Şâfiî âlimlerden Ahmed b. Hayran'a göre ise *mehr-i misil* kadının iddia ettiği miktardan fazla olması durumunda zevce, sadece iddia ettiği miktarı alır. Bkz. Ebû'l-Kâsım Abdulkerim b. Muhammed b. Abdulkerim er-Râfiî el-Kazvînî, **el-Âziz Şerhu'l-Veciz**, thk. Ali Muhmmed Mu'avved vd., Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1997, c. 8, s. 334; Ayrıca bkz. Nevevî, **Ravdatu't-Tâlibîn ve Umdetu'l-Müftîn**, c. 7, s. 323.
[185] Şâfiî, **el-Umm**, c. 6, s. 184-185; Mâverdî, **el-Hâvi'l-Kebir Şerhu Muhtasari'l-Muzenî**, c. 9, s. 494-497; Nevevî, **Ravdatu't-Tâlibîn ve Umdetu'l-Müftîn**, c. 7, s. 324; Cüveynî, **Nihâyetü'l-Matlab fî Dirâyeti'1-Mezheb**, c. 13 s. 128-129.
[186] Mâverdî, **el-Hâvi'l-Kebir Şerhu Muhtasari'l-Muzenî**, c. 9, s. 495.
[187] Mâverdî, **el-Hâvi'l-Kebir Şerhu Muhtasari'l-Muzenî**, c. 9, s. 499.

nikâh akdinin feshini değil *mehr-i misl*i gerektirir.[188] Ayrıca koca, cinsel temas hakkına sahip olmuş ve bu da satılan eşyanın telef olması gibi bir bedel gerektirir ki o da *mehr-i misil*dir.[189]

Koca ile zevcenin velisi, iki tarafın velisi, karı ile kocadan biri ile diğerinin vekili, ikisinin vekili; karı ile kocadan birinin ölümü halinde varisi/varisleri, karı ile kocanın birlikte ölmeleri halinde ikisinin varisleri arasında,[190] mehir konusunda vuku bulan anlaşmazlıkların hükmü de karı ile koca arasında vuku bulan anlaşmazlıklarla aynıdır.[191] Sadece veli, vekil ve varis/varisler yemin edeceklerse, karı ile kocanın olumsuz (*menfi*) yemin etmeleri gereken durumlarda bilmediklerine dair yemin ederler. Karı ile kocanın olumlu (*müsbet*) yemin etmeleri gereken durumlarda ise kesinlik bildiren ifâdelerle yemin ederler. Örneğin kocanın velisi, vekili veya varisi/varisleri: "Allah'a yemin ederim ki kocanın, zevce ile 200 gr. altın üzerine evlendiğini bilmiyorum. Allah'a yemin ederim onunla 100 gr. altın üzerine evlendi." Zevcenin velisi, vekili veya varisi/varisleri ise: "Allah'a yemin ederim ki zevcenin, kocası ile 100 gr. altın üzerine evlendiğini bilmiyorum. Allah'a yemin ederim onunla 200 gr. altın üzerine evlendi." şeklinde yemin ederler.[192]

Baliğ olmayan küçük yaştaki karı ile kocanın velileri arasında, zikri geçen konularda anlaşmazlığın vuku bulması halinde yemine gerek olmaksızın *mehr-i misl*e hükmedilir.[193] Zira küçük kız çocuğunun *mehr-i misil*den az; küçük erkek çocuğunun *mehr-i misil*den fazla bir mehir ile evlendirilmesi caiz değildir. Fakat küçük erkek

[188] Nevevî, **el-Mecmu' Şerhu'l-Muhezzeb**, c. 18, s. 64.
[189] Mâverdî, **el-Hâvi'l-Kebir Şerhu Muhtasari'l-Muzenî**, c. 9, s. 495; Şirbînî, **Muğni'l-Muhtâc ilâ Mârifeti Meâni Elfâzı'l-Minhâç**, c. 3, s. 319.
[190] Varisler birden fazla olmaları durumunda, her birine teker teker yemin teklif edilir. Kimse başkası yerine yemin etmez. Bazılarının yemin bazılarının nükûl etmesi durumunda, yemin edene yemin edenin hükmü, nükûl edene de nükûl edenin hükmü icra edilir. Başka bir ifadeyle yemin edenin lehine, nükûl edenin ise aleyhine hüküm edilir. Bkz. Mâverdî, **el-Hâvi'l-Kebir Şerhu Muhtasari'l-Muzenî**, c. 9, s. 500.
[191] Mâverdî, **el-Hâvi'l-Kebir Şerhu Muhtasari'l-Muzenî**, c. 9, s. 499-500.
[192] Mâverdî, **el-Hâvi'l-Kebir Şerhu Muhtasari'l-Muzenî**, c. 9, s. 499-500; Şirbînî, **Muğni'l-Muhtâc ilâ Mârifeti Meâni Elfâzı'l-Minhâç**, c. 3, s. 319; Beğavî, **et-Tehzîb fî Fıkhı'l-İmâm Şâfiî**, c. 5, s. 511.
[193] Mâverdî, **el-Hâvi'l-Kebir Şerhu Muhtasari'l-Muzenî**, c. 9, s. 500.

çocuğun babası mehri ödeyecekse, *mehr-i misil*den fazla bir mehir ödeyebilir ve mehirle ilgili yeminlik bir durumun olması halinde yemin de edebilir.[194]

Hanbeli mezhebine göre karı ile koca arasında mehrin tesmiyesiyle/tayiniyle ilgili anlaşmazlıkların hükmü, zifâfın gerçekleşip gerçekleşmeme durumuna göre farklılık arz etmektedir.

Şayet anlaşmazlık zifâftan sonra olup zevcenin iddia ettiği miktar, *mehr-i misl*e denk/muvafık veya daha az ise yemin etmeksizin zevcenin iddiasına göre hükmedilir. Zira karı ile kocanın karşılıklı yemin etmesi sonucu; *mehr-i misl*e hüküm edilecektir. Öyleyse yemine gerek olmaksızın direk *mehr-i misl*e denk olan miktara hükmedilir. Zevcenin iddia ettiği miktarın, *mehr-i misil*den az olması durumunda ise koca bu az miktara razı olacağı için yine yemine gerek olmaksızın kabul edilir.[195]

Şayet anlaşmazlık, zifâftan önce ve nikâhın sübutu durumunda ise her hâlükârda *mehr-i misl*e hükmedilir. Zira kocanın mehrin tayin edilmediği yönündeki iddiasına göre hükmedilirse mehir, meçhul hale gelir. Mehir meçhul hale geldiği durumlarda da *mehr-i misl*e hükmedilir. Zevcenin iddiasına göre hüküm edilmesi durumunda ise onun iddiası ya *mehr-i misl*e denktir/muvafıktır ya da değildir. İddiası denk ise zaten ona göre hükmedilir. İddiası denk değilse karı ile kocanın yemin etmeleri sonucu mehir, meçhul hale gelir ve mehir meçhul hale geldiğinde de *mehr-i misl*e hükmedilir. Dolayısıyla burada da direk *mehr-i misl*e hükmedilir.[196]

Zifâf gerçekleşmeden boşanma halinde anlaşmazlık vuku bulursa zevceye sadece *müt'a* verilir.[197]

Şâfiî mezhebinde olduğu gibi Hanbeli mezhebinde de varisler arasında vuku bulan mehir anlaşmazlıkların hükmü, karı ile koca arasında vuku bulan anlaşmazlıkların hükmüyle aynıdır.[198] Çünkü Hanbelilere göre iki tarafın

[194] Mâverdî, **el-Hâvi'l-Kebir Şerhu Muhtasari'l-Muzenî**, c. 9, s. 500.
[195] İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 10, s. 137.
[196] İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 10, s. 137.
[197] Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh**, s. 308, c. 7.
[198] İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 10, s. 136.

anlaşmazlık yaşadığı bir konuda, varisler devreye girdiğinde, hüküm yine aynıdır. Tıpkı bey'teki bayi' ve müşteri konusunda olduğu gibi.[199]

Koca ile küçük kızın babası arasında mehirle ilgili anlaşmazlığın vuku bulması halinde zevcenin babası, zevce yerine yemin edebilir. Ancak zevce baliğ olana kadar yemin etmezse, artık onun yemini geçerli değil, zevce kendisi yemin etmelidir.[200]

2.2. MEHRİN MİKTARIYLA İLGİLİ ANLAŞMAZLIKLAR VE BUNLARIN ÇÖZÜMÜ

Miktarıyla ilgili anlaşmazlık yaşanan mehir, altın, gümüş, para (*nakit*), kilo gram (tartılan), ölçü ve âdet/sayı olabilir

Nakit konusundaki anlaşmazlıklara örnek olarak kocanın, mehir olarak "100 gr. altının" zevcenin ise "200 gr. altının" tayin edildiğini iddia etmesini verebiliriz. Tartı konusundaki anlaşmazlıklara örnek olarak kocanın, "100 kg. saf arı balının" zevcenin ise "200 kg. saf arı balının" tayin edildiğini iddia etmesini verebiliriz. Ölçü konusundaki anlaşmazlıklara örnek olarak kocanın, "100 teneke Siirt fıstığını" zevcenin ise "200 teneke Siirt fıstığını" iddia etmesini zikredebiliriz. Âdet konusundaki anlaşmazlıklara örnek olarak kocanın, "100 âdet narı" zevcenin ise "200 âdet narı" iddia etmesini zikredebiliriz. Bütün bu konulardaki anlaşmazlıkların hükmü aynıdır. Onun için sadece nakit örneği üzerinde konuyu analiz etmeye çalışacağız.

Hanefiler, mehrin miktarıyla ilgili anlaşmazlığın hükmünü belirlerken, mehrin tesmiyesi/tayini konusunda olduğu gibi, zifâfın gerçekleşip gerçekleşmediğine, nikâhın devam edip etmediğine ve karı ile kocanın sağ olup olmadığına bakarlar.[201]

Nikâhın devamı (*sübutu*) durumunda ister zifâf gerçekleşmiş olsun ister olmasın; boşanma durumunda ise zifâfın gerçekleşmiş olması şartıyla, karı ile koca

[199] İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 10, s. 136.
[200] İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 10, s. 136.
[201] Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 304-305.

arasında mehrin miktarıyla ilgili vuku bulan anlaşmazlıklarda karı ile kocadan hangisi iddiasını ispatlarsa onun lehine hükmedilir.[202] Hem karı hem kocanın iddiasını ispatlaması durumunda ise *mehr-i misl*e bakılır. Şayet zevcenin iddia ettiği miktar *mehr-i misil*den fazla, kocanınki az ise bir görüşe göre zevcenin kanıtına/deliline göre hükmedilir. Çünkü zevcenin kanıtı, durumun zahiren göründüğü gibi olmadığını ispatlamaktadır. Dolayısıyla onun iddiasına göre hükmedilir. Başka bir görüşe göre ise kocanın kanıtına/deliline göre hükmedilir. Çünkü kocanın kanıtı/delili, mehrin *mehr-i misil*den az olduğunu ifâde eder. Öyle ise kocanın kanıtına/deliline göre hükmedilir. Başka bir görüşe göre ise karı ile kocanın kanıtları/delilleri bir biriyle çeliştiği için ikisi de geçersiz olur ve *mehr-i misl*e hükmedilir.[203]

Karı ile kocanın iddialarını ispatlayamaması halinde ise iki farklı görüş bulunmaktadır.

Birinci görüş: İmâm Ebû Hânife ve İmâm Muhammed'e göre karı ile koca iddialarının doğru olduğuna dair yemin etmeye davet edilirler.[204] Ama önce koca yemin etmeye davet edilir. Nükûl ederse, zevcenin iddiasına göre hükmedilir. Koca, yemin ederse zevce de yemin etmeye davet edilir. Zevce, nükûl ederse kocanın iddiasına göre hükmedilir. Yemin ederse, karı ile kocanın iddia ettikleri miktarlar iptal olur ve *mehr-i misl*e hükmedilir. *Mehr-i misl*e hüküm edildikten sonra ise karı ile kocadan hangisinin iddiası buna (*mehr-i misl*e) denk olduğuna bakılır.[205]

Mehr-i misil, zevcenin iddia ettiği miktar kadar veya daha fazla ise zevcenin yemin etmesi şartıyla iddia ettiği miktara hükmedilir. Çünkü zahiri durum buna

[202] Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 306.
[203] Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 306.
[204] Karı ile kocanın yemin etmeye davet edilmesinin nedeni, onların bir yönüyle davacı; diğer bir yönüyle davalı olmalarıdır. Örneğin zevce, mehir olarak "200 gr. altın" tayin edildiğini iddia etmesi durumunda davacı, koca ise bunu inkâr ettiği için davalıdır. Kocanın, mehir olarak "100 gr. altın" tayin edildiğini iddia etmesi durumunda davacı, zevce ise bunu inkâr ettiği için davalıdır. Hadiste geçtiği üzere inkâr eden/davalı olan yemin etmeye davet edilir. Dolayısıyla her ikisi de yemin etmeye davet edilirler. Bkz. Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 305. Karı ile koca yemin etme şekli ise şöyledir: zevce; "Allah'a yemin ederim ki kocamın iddia ettiği mehir miktarı üzerine evlenmedim". Koca ise: "Allah'a yemin ederim ki karımın iddia ettiği mehir üzerine evlenmedim. Bkz. Cezîrî, **el-Fıkh âlâ'l-Mezâhibi'l-Erbâ'â**, c. 4, s. 152.
[205] Serahsî, **el-Mebsût**, c. 5, s. 66; Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 305-306.

şahitlik ediyor. *Mehr-i misil*, kocanın iddia ettiği miktar kadar veya daha az ise, kocanın yemin etmesi şartıyla iddia ettiği miktara hükmedilir. Çünkü zahiri durum bunu gösteriyor. *Mehr-i misil*, zevcenin iddia ettiği miktardan az, kocanın iddia ettiği miktardan fazla ise karı ile kocanın yemin etmesiyle *mehr-i misl*e hükmedilir.[206]

Bu durumu bir örnek üzerinden açıklayalım. Zevce, mehir olarak "200 gr. altının", koca ise "100 gr. altının" tayin edildiğini iddia eder ve *mehr-i misil* de "200 gr. altın" veya daha fazla bir miktar olarak belirlenirse, zevceye mehir olarak "200 gr. altın" ile hükmedilir ki bu, zevcenin iddia etmiş olduğu miktardır.[207] Söz konusu iddiadan zevcenin mehir olarak "200 gr. altın" almaya razı olduğunu anlıyoruz. Dolayısıyla bu şekilde hükmedilir. *Mehr-i misil*, "100 gr. altın" veya daha az bir miktar olarak belirlenirse, zevceye mehir olarak "100 gr. altın" ile hükmedilir ki bu, kocanın iddia etmiş olduğu miktardır. Bu iddiadan kocanın, *mehr-i misil*den daha fazla bir miktarı, mehir olarak vermeyi kabul ettiğini anlıyoruz. Dolayısıyla bu şekilde hükmedilir.[208] *Mehr-i misl*in "150 gr. altın" olarak belirlenmesi durumunda ise -ki bu miktar her iki eşin de iddiasına denk değildir- zevceye mehir olarak "150 gr. altın" tayin edilir.[209]

Sonuç olarak *mehr-i misl*in zevcenin iddia ettiği miktardan fazla olması durumunda, fazla olan miktar, zevcenin mehrine eklenmez. Çünkü zevce, *mehr-i misil*den az bir miktarı mehir olarak almaya razı olmuştur. *Mehr-i misl*in kocanın iddia ettiği miktardan az olması durumunda da *mehr-i misil*den fazla olan miktar düşürülmez. Çünkü koca, *mehr-i misil*den fazla bir miktarı mehir olarak vermeğe razı olmuştur. *Mehr-i misl*, zevcenin iddia ettiği miktardan az, kocanın iddia ettiği miktardan fazla ise *mehr-i misl*e hükmedilir.[210]

İkinci görüş: İmâm Ebû Yusuf ve İbn Ebî Leylâ'ya (v. 148/765) göre zevce, davacı (*müddei*) sayılır/hükmündedir ve hadiste geçtiği üzere davacı iddiasını ispatlamakla mükelleftir. Dolayısıyla zevceden iddiasını ispat etmesi talep edilir.

[206] Serahsî, **el-Mebsût**, c. 5, s. 66; Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 306.
[207] Serahsî, **el-Mebsût**, c. 5, s. 66; Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 306.
[208] Serahsî, **el-Mebsût**, c. 5, s. 66; Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 306.
[209] Serahsî, **el-Mebsût**, c. 5, s. 66; Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 306.
[210] Serahsî, **el-Mebsût**, c. 5, s. 66; Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 305.

Şayet iddiasını ispatlarsa iddiasına göre hükmedilir. Zevce, iddiasını ispatlayamazsa koca, kendi iddiasının doğru olduğuna dair yemin etmeye davet edilir.[211] Şayet yemin ederse, fıkha ve örfe muhalif (*müstenker*) bir iddiada bulunmadıkça onun (kocanın) iddiasına göre hükmedilir.[212] Şayet koca, fıkha ve örfe muhalif bir iddia de bulunursa, *mehr-i misl*e hükmedilir.[213]

Daha önce de belirtildiği gibi Hanefi mezhebine göre karı ile kocanın yemin etmesiyle nikâh akdi feshedilmez. Sadece mehir meçhul hale geldiği için *mehr-i misl*e hükmedilir.[214] İbn Ebî Leylâ ise Mâlikîler gibi nikâh akdini, bey‘ akdine kıyas ederek, bey‘ akdinin bedelsiz olamayacağı gibi nikâh akdinin de bedelsiz olamayacağını söylemiştir. Dolayısıyla ona göre karı ile kocanın yemin etmesiyle nikâh akdi fesholur. Çünkü mehir meçhul hale gelmiştir. Başka bir ifâdeyle nikâh akdi mehirsiz/bedelsiz kalmıştır.[215]

Zifâf gerçekleşmeden karı ile kocanın boşanması durumunda zevce, kendisine herhangi bir mehrin tayin edildiğini ispatlarsa tayin edilen mehrin yarısını almaya hak kazanır.[216] Kendisine herhangi bir mehrin tayin edildiğini ispatlayamaması halinde ise koca, ya anlaşmazlığa düştükleri miktarın yarısını ya da *müt‘a* vermeyi kabul etmelidir.[217] *Mut‘a* verilecek olursa bunun miktarı, kocanın iddia ettiği miktarın yarısı kadardır.[218]

Karı ile kocadan birisinin ölümü durumunda ise geride kalan taraf ile ölenin varisleri arasında mehir miktarına dair anlaşmazlığın vuku bulması halinde, İmâm Ebû Hânife ve İmâm Muhammed’e göre, zevcenin *mehr-i misl*i kadar olan kısımda

---

[211] Zuhaylî, **el-Fıkhu’l-İslâmî ve Edilletüh**, c. 7, s. 309.
[212] *“Müstenker”*, iki şekilde açıklanmıştır. Birincisi: kocanın, iddia ettiği miktarın on dirhemden az olması ki fıkha göre mehir on dirhemden az olmaz. İkincisi: zevcenin dengi olan kadınların, kocanın iddia ettiği miktardan daha fazla bir mehirle evlenmesidir. Bkz. Ebû’l-Meâlî, **el-Muhîtu’l-Burhânî fi’l-Fıkhı’n-Nu‘mânî**, c. 3, s. 104. Ebû Yusuf ve İbn Ebî Leylâ’nın bunu savunmalarının nedeni, mehir tesmiye edilmediği hallerde *mehr-i misl*e hükmedilir. Burada ise her ne kadar taraflar mehir miktarı konusunda ittifak etmeseler de bunun (bir mehir miktarı) zikredildiğine dair hem fikirdirler. Bkz. Serahsî, **el-Mebsût**, c. 5, s. 65; **Osmanlı Hukuk-ı Âile Kararnâmesi**, mad. 87, s. 41.
[213] Ebû’l-Meâlî, **el-Muhîtu’l-Burhânî fi’l-Fıkhı’n-Nu‘mânî**, c. 3, s. 104.
[214] Kâsânî, **Bedâ‘i’u’s-Sanâ‘i fi Tertîbi’ş-Şerâ‘i‘**, c. 2, s. 306.
[215] Kâsânî, **Bedâ‘i’u’s-Sanâ‘i fi Tertîbi’ş-Şerâ‘i‘**, c. 2, s. 306.
[216] Kâsânî, **Bedâ‘i’u’s-Sanâ‘i fi Tertîbi’ş-Şerâ‘i‘**, c. 2, s. 307.
[217] Kâsânî, **Bedâ‘i’u’s-Sanâ‘i fi Tertîbi’ş-Şerâ‘i‘**, c. 2, s. 307-308.
[218] Serahsî, **el-Mebsût**, c. 5, s. 66.

zevcenin/zevcenin varisi/varisleri lehine hükmedilir. *Mehr-i misil*den fazla iddia edilen miktar konusunda ise kocanın/koca varisi/varislerinin lehine hükmedilir. İmâm Ebû Yusuf'a göre, karı ile koca sağken nasıl hükmediliyor idiyse yine aynı şekilde hükmedilir. Yani koca/koca varisi/varisleri fıkha ve örfe muhalif (*müstenker*) bir iddiada bulunmadıkça kendi iddialarına göre hükmedilir.[219]

Her iki eşin ölümü halinde ise -ister zifâf gerçekleşmiş olsun ister olmasın- İmâm Muhammed ve İmâm Ebû Yusuf'a göre, karı ile koca sağken nasıl hükmediliyor idiyse yine aynı şekilde hükmedilir.[220] İmâm Ebû Hânife'ye göre ise zevce/zevce varisi/varisleri belli bir miktarın tayin edildiğini kanıtlarsa iddia ettikleri miktara hükmedilir. Aksi takdirde zevcenin varisi/varislerine bir şey verilmez. Çünkü ona göre karı ile kocanın ölümü durumunda *mehr-i misil* düşer. *Mehr-i misil* düştüğü için yemin de düşer. Dolayısıyla varislerin yemine davet edilip *mehr-i misl*e hükmetmenin bir anlamı da kalmaz.[221]

Mâlikîler, mehrin miktarına dair anlaşmazlıkların hükmünü belirlerken zifâfın gerçekleşip gerçekleşmediğine bakarlar. Buna göre, zifâftan önce vuku bulan anlaşmazlıklarda, karı ile kocadan her birinin iddia ettiği mehir miktarının zevcenin dengi olan kadınlara mehir olup olmayacağına bakılır. Zevcenin dengi olan bayanlara mehir olabilen miktarı iddia eden tarafın yemin etmesi şartıyla, kendisi lehine hükmedilir. Her ikisinin iddiası, buna denk olur veya olmazsa, taraflardan iddialarını ispatlamaları talebinde bulunulur. İddiasını ispat eden tarafın iddiasına göre hükmedilir. Her iki taraf, aynı anda iddiasını ispatlar veya ispatlayamazsa yemine davet edilirler. Taraflardan sadece birinin yemin etmesi halinde, yemin eden tarafın iddiasına göre hükmedilir. Her iki tarafın yemin etmesi veya nükûl etmesi durumunda ise iddia ettikleri mehir miktarları iptal/geçersiz olur. Dolayısıyla mehir iptal/geçersiz olunca nikâh akdi de iptal/geçersiz/fesholur. Zira Mâlikîler nikâh

[219] Serahsî, **el-Mebsût**, c. 5, s. 66; Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 308.
[220] Yani: İmâm Ebû Yusuf'a göre, kocanın varisleri fıkha ve örfe muhalif (müstenker) bir iddiada bulunmadıkça onların iddiasına göre hüküm edilir. Bkz. Serahsî, **el-Mebsût**, c. 5, s. 67. İmâm Muhammed'e göre ise zevcenin *mehr-i misil* miktarı olan kısımda onun (zevcenin) varisleri lehine hüküm edilir. *Mehr-i misil*den fazla olan miktar konusunda ise kocanın varisleri lehine hüküm edilir. Bkz. Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 308.
[221] Serahsî, **el-Mebsût**, c. 5, s. 67.

akdini, bey‘ akdine kıyas ederek bey‘in bedelsiz olamayacağı gibi nikâh akdinin de bedelsiz olamayacağını söylerler.[222] Ayrıca -daha önce geçtiği gibi- Mâlikîlere göre mehir, nikâh akdinin sıhhat şartlarındandır. Dolayısıyla mehir, geçersiz olduğunda nikâh akdi de geçersiz olur.[223]

Zifâftan sonra -ister boşanma olsun ister olmasın- mehir miktarıyla ilgili vuku bulan anlaşmazlıklarda, karı ile kocanın her birinden iddiasını ispat etmeleri talep edilir. İddiasını ispat eden tarafın iddiasına göre hükmedilir. İkisi de iddiasını ispatlar veya ispatlayamazsa, önce koca yemin etmeye davet edilir. Koca, Zevcenin dengi olan bayanlara mehir olabilecek bir mehir miktarı iddia etmekle birlikte yemin ederse, kendisi lehine hükmedilir. Nükûl ederse zevce de yemin etmeye davet edilir. Yemin ederse kendi iddiasına göre hükmedilir. Nükûl ederse kocanın iddiasına göre hükmedilir.[224]

Karı ile koca boşandıktan sonra veya ikisinden biri ölüp de geride kalan tarafla ölenin varisi/varisleri arasında yahut her ikisinin ölümünden sonra onların varisleri arasında anlaşmazlığın vuku bulması durumunda da zifâftan sonra vuku bulan anlaşmazlıklarla aynı hükme tabidir.[225]

Şâfiî mezhebine göre -daha önce açıklandığı üzere- karı ile koca veya onların varisleri arasında zifâftan önce, zifâftan sonra veya boşanmadan sonra mehrin miktarında vuku bulan anlaşmazlıklarda taraflar, iddialarının doğru olduğuna dair yemin etmeye davet edilirler. Taraflardan biri yemin ederse yemin edenin iddiasına göre hükmedilir. Her iki tarafın yemin etmesi veya her ikisinin nükûl etmesi halinde ise mehir meçhul hale gelir. Mehir meçhul hale geldiği için de *mehr-i misl*e hükmedilir.[226]

---

[222] İbn Rüşd, **Bidâyetü’l-Müctehid ve Nihâyetü’l-Muktesid**, c. 3, s. 55-56.
[223] İbn Rüşd, **Bidâyetü’l-Müctehid ve Nihâyetü’l-Muktesid**, c. 3, s. 37.
[224] Bkz. Dusukî, **Haşiye ed-Dusukî âlâ Şerhi’l-Kebir**, c. 2, s. 333; Ayrıca bkz. Cezîrî, **el-Fıkh âlâ’l-Mezâhibi’l-Erbâ‘â**, c. 4, s. 154.
[225] Cezîrî, **el-Fıkh âlâ’l-Mezâhibi’l-Erbâ‘â**, c. 4, s. 154.
[226] Nevevî, **Ravdatu’t-Tâlibîn ve Umdetu’l-Müftîn**, c. 7, s. 323; Zuhaylî, **el-Fıkhu’l-İslâmî ve Edilletüh**, c. 7, s. 309.

Diğer mezheplerde olduğu gibi Hanbeli mezhebinde de ister zifâftan önce ister zifâftan sonra karı ile koca arasında mehir miktarı konusunda anlaşmazlığın vuku bulması halinde, iddiasını ispat eden tarafın iddiasına göre hükmedilir. Karı ile kocanın iddialarını ispatlayamamaları durumunda ise iddiası *mehr-i misl*e denk olan tarafın iddiasına göre hükmedilir. Başka bir ifâdeyle zevcenin iddiası *mehr-i misl*e denk veya daha az ise kendi iddiasına göre, kocanın iddiası *mehr-i misl*e denk veya daha fazla ise kendi iddiasına göre hükmedilir.[227] İmâm Ebû Hânife ve İmâm Muhammed de yemin eden karı ile kocanın hakkında böyle hükmetmişlerdir.[228] Zevcenin *mehr-i misil*den fazla bir miktar iddia etmesi veya kocanın *mehr-i misil*den az bir miktar iddia etmesi durumunda ise *mehr-i misl*e hükmedilir.[229]

Hanbeliler, karı ile kocayı bey'teki bayı' ve müşteriye (*mütebayiayn*), karı ile kocanın varislerini de bayı' ve müşterinin varislerine kıyas ederek, karı ile kocanın varisleri arasında vuku bulan anlaşmazlıkların, karı ile koca arasında vuku bulan anlaşmazlıklarla aynı hükümlere tabi olduğunu söylemişlerdir.[230]

2.3. MEHRİN CİNSİ, NEV'İ VE VASFIYLA İLGİLİ ANLAŞMAZLIKLAR VE BUNLARIN ÇÖZÜMÜ

Mehrin cinsiyle ilgili anlaşmazlıklara örnek olarak kocanın, mehir olarak "gümüş", zevcenin ise "altın" tayin edildiğini iddia etmesini zikredebiliriz. Mehrin nev'iyle ilgili anlaşmazlıklara örnek olarak kocanın, mehir olarak "altın bilezik", zevcenin ise "altın zincir"; tayin edildiğini iddia etmesini zikredebiliriz. Mehrin vasfıyla ilgili anlaşmazlıklara örnek olarak ise kocanın mehir olarak "14 ayar altın bilezik", zevcenin ise "22 ayar altın bilezik" tayin edildiğini iddia etmesini örnek olarak verebiliriz.

Hanefiler mehrin cinsi, nev'i ve vasfıyla ilgili vuku bulan anlaşmazlıklar hakkında hüküm verirken bunların hazır bulunan bir mal ile zimmette borç olması

[227] İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 10, s. 132.
[228] Serahsî, **el-Mebsût**, c. 5, s. 66; Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 306.
[229] İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 10, s. 133.
[230] İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 10, s. 136.

arasında ayrıma gitmişlerdir. Buna göre cinsinde, nev‘inde veya vasfında anlaşmazlık yaşanan mehrin “ayn” (hazır bulunan bir mal) olması durumunda yemine gerek olmaksızın kocanın iddiasına göre hükmedilir veya *mehr-i misl*e hükmedilir.[231] Örnek olarak zevce, hazırda bulunan filanca yığın buğdayın 1000 kg. olması şartıyla seninle evlendim dese ve sonra bu buğday 1000 kg’dan daha az çıkarsa, yemine gerek olmaksızın kocanın iddiasına göre hükmedilir.[232] Hakkında anlaşmazlık yaşanan mehrin “ayn” değil de zimmette bulunan bir borç olması durumunda ise verilecek hüküm, mehrin tesmiyesiyle/tayiniyle ilgili anlaşmazlıklarla aynıdır.[233]

Mâlikî mezhebine göre zifâftan önce mehrin cinsi veya nev‘iyle ilgili vuku bulan anlaşmazlıklarda, karı ile kocadan biri diğerinin iddiasını kabul etmedikçe ister onlardan biri ister her ikisi yemin etsin veya nükûl etsin. İster onlardan birisinin ister her ikisinin iddiası örfe denk olsun yâda olmasın, hem mehirleri hem de nikâhları fesholur.[234]

Anlaşmazlık, zifâftan sonra vuku bulursa iddiasını ispatlayan tarafın iddiasına göre hükmedilir. İddialarını ispatlayamamaları durumunda ise iddialarının doğru olduğuna dair yemin etmeye davet edilirler. Onlardan birisi yemin ederse yemin edenin iddiasına göre hükmedilir. Her ikisinin yemin etmesi veya her ikisinin nükûl etmesi durumunda ise *mehr-i misl*e hükmedilir. Ancak *mehr-i misl*in, zevcenin iddia ettiği miktardan çok kocanın iddia ettiği miktardan az olmaması gerekir. Çünkü taraflar iddia ettikleri miktarlara zaten razı olmuşlar.[235]

Karı ile koca boşandıktan sonra veya onlardan biri öldükten sonra geride kalan eşle ölenin varsi/varisleri arasında yahut her ikisinin ölümünden sonra varisleri arasında anlaşmazlığın vuku bulması durumunda verilecek hüküm, zifâftan sonra meydana gelen anlaşmazlıklarla aynıdır. Ancak zifâf gerçekleşmeden boşanma olur

[231] Cezîrî, **el-Fıkh âlâ’l-Mezâhibi’l-Erbâ‘â**, c. 4, s. 153.
[232] Cezîrî, **el-Fıkh âlâ’l-Mezâhibi’l-Erbâ‘â**, c. 4, s. 153.
[233] Bkz. Cezîrî, **el-Fıkh âlâ’l-Mezâhibi’l-Erbâ‘â**, c. 4, s. 153.
[234] Bkz. İbn Rüşd, **Bidâyetü’l-Müctehid ve Nihâyetü’l-Muktesid**, c. 3, s. 56; Ayrıca bkz. Cezîrî, **el-Fıkh âlâ’l-Mezâhibi’l-Erbâ‘â**, c. 4, s. 153-154.
[235] Lahmî, **et-Tabsirâ**, c. 5, s. 1986; Cezîrî, **el-Fıkh âlâ’l-Mezâhibi’l-Erbâ‘â**, c. 4, s. 154.

ve anlaşmazlık vuku bulursa hem karı hem koca yemin ya da nükûl ederse zevce, *mehr-i misl*in yarısını almaya hak kazanır.[236]

Mâlikî mezhebine göre mehrin vasfıyla ilgili anlaşmazlıkların hükmü, mehrin miktarıyla ilgili anlaşmazlıkların hükmüyle aynıdır.[237]

Hanbeli mezhebine göre karı ile koca arasında mehrin cinsi, nev'i ve vasfıyla ilgili anlaşmazlıklar, ister zifâftan önce ister zifâftan sonra, ister boşamadan önce ister boşanmadan sonra, ister eşler sağken ister öldükten sonra vuku bulması arasında fark yoktur. Şöyle ki: karı ile kocadan hangisi iddiasını ispatlarsa onun iddiasına göre hükmedilir. Her ikisinin iddiasını ispatlayamaması durumunda ise kocanın yemin etmesi şartıyla kendi iddiasına göre hükmedilir. Çünkü koca davalıdır/red edendir (*inkâr edendir*). Davalarda davalı olan tarafa sadece yemin etmek düşer.[238]

2.4. MEHRİN DEĞİŞİME UĞRAMASIYLA İLGİLİ ANLAŞMAZLIKLAR VE BUNLARIN ÇÖZÜMÜ

Mehrin değişime uğraması: artması, eksilmesi veya tamamen yok olması şeklinde olur. Söz konusu değişim de mehrin zevceye teslim öncesi ve sonrası şeklinde olabilir. Fakat her ne şekilde olursa olsun bu değişim, karı ile koca arasında davalık olabilir. Dolayısıyla mehrin artması durumunda artan kısmın nasıl paylaşılacağı; eksilmesi veya telef olması durumunda eksilen veya telef olan mehrin kimin tazmin edeceği konulara mezhepler tarafından farklı çözümler getirilmiştir.

2.4.1. Mehrin Artması

Mehrin artması, mehirden doğan (*muttasıl*) ve mehirden ayrı (*munfasıl*) olmak üzere iki şekilde olur. Mehirden doğan artışlara, mehir olarak tayin edilen hayvanın yavrulaması, bahçenin meyve vermesi vb. durumlar örnek olarak verilebilir.

---

[236] Cezîrî, **el-Fıkh âlâ'l-Mezâhibi'l-Erbâ'â**, c. 4, s. 154.

[237] Mehrin miktarıyla ilgili anlaşmazlıkların hükmü hakkında genel bilgi için bkz. Lahmî, **et-Tabsirâ**, c. 5, s.1984-1986; Ayrıca bkz. Cezîrî, **el-Fıkh âlâ'l-Mezâhibi'l-Erbâ'â**, c. 4, s. 153-154.

[238] Mansur b. Yunus b. İdris el-Behutî, **Keşşâfu'l-Kân'â ân Metni'l-İknâ'**, Âlemi'l-Kutub, Beyrut 1983, c. 5, s. 154; Cezîrî, **el-Fıkh âlâ'l-Mezâhibi'l-Erbâ'â**, c. 4, s. 156.

Mehirden bağımsız artışlara ise, elbisenin boyanması, arsaya bina yapılması vb. durumlar örnek verilebilir.[239] Söz konusu artışlar ister zevcenin mehri kabz/teslim almasından önce ister kabz/teslimden sonra vuku bulsun, mehrin kesinleşmesini gerektiren -ki mezheplere göre değişir- durumlardan birinin vuku bulması halinde mehirle birlikte tamamen zevcenin bölünmez malı olur.[240] Fakat zifâf gerçekleşmeden boşanma gibi mehrin ikiye bölünmesini gerektiren bir durumun vuku bulması halinde, artan kısmın kime ait olacağı ve nasıl taksim edileceği konusunda mezheplerin farklı görüşleri bulunmaktadır.[241]

Hanefi mezhebine göre zikri geçen artışlar, mehrin zevceye tesliminden önce ve asıldan (mehirden) doğan artışlar (*muttasıl*) ise asla ilhak olurlar. Yani boşanma nedeniyle mehir ikiye bölünecekse, mehirdeki bu artışlar da mehir gibi ikiye bölünür. Çünkü bir asıldan doğan artışlar da asla tabidir.[242] Şayet artışlar, mehirden doğmamışsa (*munfasıl*), -arsaya bina yapılması gibi- mehirle birlikte bölünmezler. Çünkü söz konusu artışlar, mehir değildir ve mehrin aynından da doğmamıştır. Söz konusu artışlar, bölünmedikçe mehir de bölünemeyeceği için koca, asıl mehrin kıymetinin yarısını öder. Mehrin zevce tarafından teslim alınmasında sonra meydana gelen artışlar ise bölünmezler ve bu artışlar zevceye ait olur. Mehrin ikiye bölünmesini gerektiren zifâftan önce boşanmanın vuku bulması halinde ise zevce, mehri teslim aldığı günün değerine göre yarısını öder. Artışlar, mehirden doğmamış ve mehre bitişik değilse tamamen zevceye ait olur. Mehrin bölünmesini gerektiren bir durumda da sadece asıl mehrin yarısı ödenir.[243]

Mâlikîlere göre -daha önce de açıklandığı üzere- zevce, sahih nikâh akdiyle mehrin yarısına sahip olur.[244] Dolayısıyla buna kıyasen mehrin bölünmesini

[239] Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 299; Cezîrî, **el-Fıkh âlâ'l-Mezâhibi'l-Erbâ'â**, c. 4, s. 133.
[240] Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh**, c. 7, s. 305; Îlîş, **Minehü'l-Celil Şerhu Muhtasar-î Hâlil**, c. 3, s. 476.
[241] Cezîrî, **el-Fıkh âlâ'l-Mezâhibi'l-Erbâ'â**, c. 4, s. 133.
[242] Bkz. Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 299.
[243] Bkz. Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 299; Ebû'l-Meâlî, **el-Muhîtu'l-Burhânî fi'l-Fıkhı'n-Nu'mânî**, c. 3, s. 115-116; İbn Âbidin, **Reddu'l-Muhtâr âlâ Durri'l-Muhtâr**, c. 4, s. 237; Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh**, c. 7, s. 304-304.
[244] Îlîş, **Minehü'l-Celil Şerhu Muhtasar-î Hâlil**, c. 3, s. 476.

gerektiren boşanmanın vuku bulması halinde, mehirdeki artışlar da mehirle birlikte ikiye bölünürler. Onlara göre söz konusu artışların teslimden önce veya sonra olması sonucu değiştirmez.[245] Fakat boşanma dışında fesh sonucu ayrılmalarda artışların tümü kocaya ait olur.[246] Zifâfın gerçekleşmesi veya kocanın ölümü durumundaki artışların tümü ise zevceye ait olur.[247]

Şâfiîler, bu konuya çözüm getirirken boşanmaya neden olan tarafa bakarlar. Buna göre zevce, boşanmaya neden olursa koca, mehrin tamamını alacağı gibi söz konusu artışları da alır.[248] Boşanmaya neden olan taraf koca ise zifâfın gerçekleşip gerçekleşmediğine bakılır. Şayet zifâf gerçekleşmişse hem mehir hem de artışlar zevceye ait olur. Zifâf gerçekleşmemişse mehir, karı ile koca arasında ikiye bölünür. Artışlar ise zevceye ait olur. Zira zevce nikâh akdiyle birlikte mehrin tamamına sahip olur. Dolayısıyla artışlar, onun mülkünde vuku bulmuş ve ona ait olur. Bunun, mehri teslim almasından önce veya sonra olması, sonucu değiştirmez.[249]

Hanbeli mezhebine göre hem zifâftan önce hem zifâftan sonra mehirden doğan (*muttasıl*) artışlar, zevceye ait olur. Zira mehir, nikâh akdiyle birlikte tamamen onun (zevcenin) mülkü olur. Dolayısıyla söz konusu artışlar da onun mülkünde meydana geldiği için ona ait olur.[250] Mehrin bölünmesini gerektiren zifâftan önceki boşanmalar halinde sadece mehrin aslı bölünür, artışlar ise zevceye ait olur. Mehir olarak verilen arsaya bina yapılması gibi mehirden doğmayan (*munfasıl*) artışlar da zevceye aittir. Ancak mehrin ikiye bölünmesi gerektiğinde zevcenin, arsayı teslim aldığı günkü kıymetin yarısını kocaya ödemesi gerekir.[251]

Tayin edilen mehrin artırılması (mehre ilave) caizdir. Fakat artırılan miktarın hükmü konusunda mezhepler ihtilaf etmişlerdir. Hanefi, Mâlikî ve Hanbeli

[245] Îlîş, **Minehü'l-Celil Şerhu Muhtasar-î Hâlil**, c. 3, s. 476.
[246] Îlîş, **Minehü'l-Celil Şerhu Muhtasar-î Hâlil**, c. 3, s. 476; Lahmî, **et-Tabsirâ**, c. 4, s. 1964-1966; Cezîrî, **el-Fıkh âlâ'l-Mezâhibi'l-Erbâ'â**, c. 4, s. 137.
[247] Îlîş, **Minehü'l-Celil Şerhu Muhtasar-î Hâlil**, c. 3, s. 476.
[248] Cezîrî, **el-Fıkh âlâ'l-Mezâhibi'l-Erbâ'â**, c. 4, s. 133.
[249] Bkz. Mâverdî, **el-Hâvi'l-Kebir Şerhu Muhtasari'l-Muzenî**, c. 9, s. 421-465; Cüveynî, **Nihâyetü'l-Matlab fî Dirâyeti'1-Mezheb**, c. 13 s. 28; Ayrıca bkz. Cezîrî, **el-Fıkh âlâ'l-Mezâhibi'l-Erbâ'â**, c. 4, s. 133.
[250] İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 10, s. 121-122 ve 180-181.
[251] İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 10, s. 183.

mezheplerine göre ilave edilen mehir, asıl (ilkin tayin edilen) mehre ilhak olur. Dolayısıyla zifâf veya *halvet-î sahiha* gerçekleşmeden boşanma olursa mehre ilave edilen miktar da mehirle birlikte karı ile koca arasında ikiye bölünür.[252] Şâfiî mezhebine göre ise mehre ilave edilen miktar, mehre ilhak olmaz ve hibe hükmündedir. Dolayısıyla hibe hükmünü alır. Boşanma durumunda mehre ilave edilen miktar bölünmez.[253]

2.4.2. Mehrin Eksilmesi veya Telef Olması

Mehrin eksilmesi veya telef olması, zevcenin mehri kabz/teslim almasından önce veya sonra olmak üzere iki şekilde olur. Her ne şekilde olursa olsun mehrin eksilmesi veya telef olması halinde, bunu kimin tazmin edeceği konusunda mezhepler ihtilaf etmişlerdir.

Hanefi mezhebine göre mehir, zevceye teslim edilmeden önce eksilir veya telef olursa koca, bunu tazmin eder. Şayet misli varsa mislini, misli yoksa kıymetini tazmin eder. Mehir, zevceye teslim edildikten sonra eksilir veya telef olursa zevce, bunu tazmin etmek zorundadır.[254] Buna göre, zifâftan önce evlilik, zevce tarafından sonlandırılırsa zevce, mehrin tamamını, koca tarafından sonlandırılması halinde ise mehrin yarısını tazmin etmek zorundadır. Mehrin kıymeti tazmin edilecek olursa mehrin zevceye teslim edildiği günkü kıymetine göre tazmin edilir.[255]

---

[252] Bkz. Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 298; Ebû'l-Meâlî, **el-Muhîtu'l-Burhânî fi'l-Fıkhı'n-Nu'mânî**, c. 3, s. 112; Nemerî, **el-Kâfi fi Fıkhı'l-Medine,** c. 2, s. 554; Ebû Bekr Muhammed b. Abdullah b. Yunus et-Temîmî, **el-Câmi' li-Mesâil Mudevvene**, Dâru'l-Fikr, Kahir 2013, c. 9, s. 224; İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 10, s. 178.

[253] İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 10, s. 178; Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh**, c. 7, s. 285. Yaptığımız araştırma neticesinde Şafiî mezhebine ait klasik kaynaklarda bu görüşü destekleyen veya reddeden her hangi bir bilgiye rastlanmadık. Mehir ile ilgili bir çalışma yapan Şeyh Mahmud Muhammed eş-Şeyh, Şafiîlere göre mehre ilave konusunu aktararak, Nevevî, Ravdatu't-Tâlibîn ve Umdetu'l-Müftîn, c. 7, s. 282, el-mektebetu'l-İslâmîyye, Beyrut 1991, nushasını kaynak olarak göstermiştir. Fakat Nevevî'nin sös konusu eserine baktığımızda böyle bir bilgi bulunmamaktadır. Bkz. Şeyh, **el-Mehr fi'l-İslâmî beyne'l-mazi ve'l-hazır**, s. 96.

[254] Bkz. Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 301; Cezîrî, **el-Fıkh âlâ'l-Mezâhibi'l-Erbâ'â**, c. 4, s. 130.

[255] Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 301-302; Cezîrî, **el-Fıkh âlâ'l-Mezâhibi'l-Erbâ'â**, c. 4, s. 130.

Sonuç olarak Hanefi mezhebine göre, mehir zevceye teslim edilmeden önceki tüm sorumluluklar kocaya, teslim sonrası sorumluluklar ise zevceye aittir.[256]

Mâlikîler, mehri saklanılabilir özelliğe sahip olup olmaması açısından iki kısma ayırmışlar. Şayet mehir, altın, gümüş, para vb. saklanılır bir mal ise zevceye teslimden sonra onun sorumluluğundadır. Dolayısıyla zifâf gerçekleşmeden önce boşanma vuku bulursa, zevce mehrin yarısını tazmin etmek zorundadır. Misli varsa mislini, misli yoksa kıymetini tazmin eder. Zevce, mehri teslim almadan önce ise mehir, kocanın sorumluluğundadır. Koca, mehrin tamamen telef olması durumunda mehrin misli varsa mislini, misli yoksa kıymetini tazmin etmek zorundadır. Şayet mehir ev, araba vb. saklanmaz özelliğe sahip bir mal ise hem teslimden önce hem teslimden sonra bu malın kısmen veya tamamen telef olması halinde oluşan zarar müşterektir. Çünkü daha önce de geçtiği gibi zevce, nikâh akdiyle mehrin yarısına sahip olur.[257]

Şâfiîler, eksilen veya telef olan mehri çözüme kavuştururken mehrin kimin zimmetinde olduğuna ve kim tarafından telef edildiğine bakarlar. Mehir, zevceye teslim edilmeden önce telef olması halinde kocanın sorumluluğundadır (*daman*).[258] Mehir, zevceye teslim edilmeden önce, semavi bir afetle veya kocanın taksiriyle telef olursa, *mehr-i müsemmâ* fesholur ve zevceye *mehr-ı misil* verilir.[259] Zevcenin kendisi mehrini telef etmesi halinde ise mehrini almış sayılır.[260] Karı ile koca dışında üçüncü bir şahıs tarafından telef edilmesi halinde zevce, dilerse ondan (üçüncü şahıstan), dilerse de kocasından mehrini talep edebilir. Anacak kocadan talep edecek olursa, telef olan mehir fesholur ve *mehr-i misl*e hükmedilir. Üçüncü şahıstan talep

[256] Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 301-302; Cezîrî, **el-Fıkh âlâ'l-Mezâhibi'l-Erbâ'â**, c. 4, s. 130.
[257] Lahmî, **et-Tabsirâ**, c. 4, 1967; Cezîrî, **el-Fıkh âlâ'l-Mezâhibi'l-Erbâ'â**, c. 4, s. 130.
[258] Şâfiler bu sorumluluğa *daman-ı akd* demişler ve bunu şu şekilde tarif etmişler: "Daman-ı akd: bu sorumluluk, bir malın telef olması halinde muâdili olan bir malla tazmin edilmesidir." Örneğin *mehr-i müsemmâ*nın muâdili *mehr-i misil*dir. Öyleyse *mehr-i müsemmâ* telef olduğunda, onun muâdili olan *mehr-i misil* ile tazmin edilir. Bkz. Beğavî, **et-Tehzîb fî Fıkhı'l-İmâm Şâfiî**, c. 5, s. 485-486.
[259] Beğavî, **et-Tehzîb fî Fıkhı'l-İmâm Şâfiî**, c. 5, s. 485-486.
[260] Beğavî, **et-Tehzîb fî Fıkhı'l-İmâm Şâfiî**, c. 5, s. 486.

edecekse koca, mehir sorumluluğundan kurtulmuş olur.[261] Zevceye teslim edilip de telef olan mehrin sorumluluğu kendisine (zevceye) aittir.[262]

Hanbelilere göre ise mehir, tayin edildikten sonra ve hazırda bulunan bir mal ise hem teslimden önce hem teslimden sonra zevcenin zimmetindedir. Zira sahih bir nikâh akdinden sonra zevce, her hangi bir şeye gerek olmaksızın hazırda bulunan mehre sahip olur. Bunun için mehir, eksilir veya telef olursa bunu tazmin etme sorumluluğu zevceye aittir. Dolayısıyla mehrin bölünmesini gerektiren bir durumun vuku bulması halinde zevce, eksilen veya telef olan mehrin yarısını, teslim aldığı günkü değeriyle tazmin etmek zorundadır.[263] Ancak mehir, hazırda bulunan bir mal değil veya zevce, teslim almayı talep ettiği halde koca teslim etmemişse bunu tazmin etme sorumluluğu kocaya aittir. Koca, mehrin bölünmesi gerekmesi halinde mehrin yarısını; tamamının gerekmesi halinde de tamamını tazmin etmek zorundadır.[264]

2.5. BİR NİKÂH AKDİNDE İKİ FARKLI MEHRİN BULUNMASIYLA İLGİLİ ANLAŞMAZLIKLAR VE BUNLARIN ÇÖZÜMÜ

Bazen karı ile koca kendi aralarında gizlice az bir mehir üzerine anlaşıp gösteriş ve övünme gibi nedenlerle de daha yüksek bir meblağ ilan edebilirler. Vergiden kaçmak ve benzeri nedenlerden dolayı bazen tersi bir durum da olabilir. Yani üzerinde gizlice anlaşılan mehir, ilan edilen mehirden daha yüksek olabilir. Karı ile kocanın kendi aralarında gizlice üzerinde anlaştıkları mehir ile ilan edilen mehir konusunda anlaşmazlığın vuku bulması durumunda hangisinin geçerli olacağı ilgili mezheplerin farklı görüşleri bulunmaktadır.

Hanefiler, söz konusu anlaşmazlıkları çözüme kavuştururken nikâh akdinin hangi mehir üzerine kurulduğuna bakarlar. Burada iki ihtimal vardır. Birincisi:

[261] Beğavî, **et-Tehzîb fî Fıkhı'l-İmâm Şâfiî**, c. 5, s. 486.
[262] Yani, semavi bir afet sonucu, zevce veya üçüncü bir şahıs tarafından mehir zayi olursa, zevcenin sorumluluğundadır. Böyle bir durumda zifaf gerçekleşmeden boşanma vuku bulursa tesmiye edilen mehir fesholur ve koca *mehr-i misl*in yarısını alır. Koca tarafından zayi edilmesi halinde ise hiçbir şey talep edilmez. Bkz. Cezîrî, **el-Fıkh âlâ'l-Mezâhibi'l-Erbâ'â**, c. 4, s. 131-132.
[263] İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 10, s. 180
[264] İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 10, s. 180-184; Cezîrî, **el-Fıkh âlâ'l-Mezâhibi'l-Erbâ'â**, c. 4, s. 132-133.

sadece ilan edilen mehir üzerine nikâh akdinin kurulması. İkincisi ise hem ilan edilen hem de üzerinde gizlice anlaşılan mehir üzerine nikâh akdinin kurulması.

Şayet nikâh akdi sadece ilan edilen mehir üzerine kurulmuşsa yine iki ihtimal vardır. Birincisi: üzerine nikâh akdi kurulan mehrin gizlice anlaşılan mehrin cinsinden olması. İkincisi: üzerine nikâh akdi kurulan mehrin gizlice anlaşılan mehrin cinsinden olmaması.

Birinci ihtimale göre koca, üzerine nikâh akdi kurulan mehrin gösteriş için olduğuna dair kanıt getirmedikçe ilan edilen mehir geçerlidir.[265]

İkinci ihtimale göre ise ilan edilen mehrin, *mehr-i misl*e denk gelip gelmediğine bakılır. *Mehr-i misl*e denk gelmesi durumunda aynen geçerlidir. Denk gelmemesi durumunda ise *mehr-i misl*e hükmedilir.[266]

Şayet karı ile koca hem kendi aralarında gizlice üzerinde anlaştıkları mehir üzerine hem de ilan ettikleri mehir üzerine nikâh akdini kurmuşlarsa, biri İmâm Ebû Hânife'ye diğeri İmâmeyne (İmâm Muhammed ve İmâm Ebû Yusuf) ait olmak üzere iki farklı görüş bulunmaktadır.

İmâm Ebû Hânife'ye göre, üzerine nikâh akdi kurulan mehirlerin cinsi farklıysa ilk akit geçerlidir. İkinci akit ise birinciye ilavedir. Yani mehir bedeli birinci ve ikinci akdin tamamıdır. Cinsleri ayniyse ikinci yapılan akit geçerli olur.[267] İmâmeyn'e göre ise üzerine nikâh akdi yapılan ilk mehir geçerlidir. İkincisi ise hükümsüzdür/geçersizdir.[268]

Mâlikîlere göre de söz konusu durumda üzerine gizlice anlaşılan mehir geçerlidir. Ancak anlaşmazlık yaşanması durumunda ise iddiasını ispat eden tarafın iddiasına göre hükmedilir. Tarafların iddialarını ispatlayamaması durumunda ise

[265] Serahsî, **el-Mebsût**, c. 5, s. 87.
[266] İbn Âbidin, **Reddu'l-Muhtâr âlâ Durri'l-Muhtâr**, c. 4, s. 315.
[267] İbn Âbidin, **Reddu'l-Muhtâr âlâ Durri'l-Muhtâr**, c. 4, s. 315. Örnek olarak birinci akit "1000 tl", ikinci akit "100 gr. altın" üzerine kurulması durumunda, mehir bedeli "1000 tl" artı "100 gr. altın" olur. Bkz. Cezîrî, **el-Fıkh âlâ'l-Mezâhibi'l-Erbâ'â**, c. 4, s. 157.
[268] İbn Âbidin, **Reddu'l-Muhtâr âlâ Durri'l-Muhtâr**, c. 4, s. 315; Cezîrî, **el-Fıkh âlâ'l-Mezâhibi'l-Erbâ'â**, c. 4, s. 157.

yemin etmeye davet edilirler. Ama önce koca, yemin etmeye davet edilir. Şayet kendi iddiasının doğru olduğuna dair yemin ederse kendisinin iddiasına göre hükmedilir. Nükûl ederse zevceye de yemin teklif edilir. Yemin ederse kendisinin iddiasına göre, nükûl ederse kocanın iddiasına göre hükmedilir.[269]

Hanefi ve Mâlikîlere göre, vergiden kaçmak ve benzeri nedenlerle üzerine gizlice anlaşılan mehrin ilan edilenden daha yüksek olması durumunda ise gizlice anlaşılan mehir geçerlidir.[270]

Şâfiî mezhebine göre, bir nikâh akdiyle ilgili biri açık diğeri gizli olmak üzere iki farklı mehir bulunduğunda, nikâh akdi üzerine kıyılan mehir geçerlidir. Nikâh akdi gizlice anlaşılan mehir üzerine kıyıldıysa gizlice anlaşılan, nikâh akdi ilan edilen mehir üzerine kurulduysa da ilan edilen mehir geçerlidir.[271]

Hanbeli mezhebine göre, bir nikâh akdiyle ilgili biri açık diğeri gizli olmak üzere iki farklı mehir bulunması durumunda, iki görüş vardır. Birinci görüşe göre fazla olan mehir hangisi ise o geçerlidir. İkinci görüşe göre ise ilan edilen mehir geçerlidir.[272]

2.6. MEHRİN KABZIYLA İLGİLİ ANLAŞMAZLIKLAR VE BUNLARIN ÇÖZÜMÜ

Mehrin kabzıyla ilgili anlaşmazlıklar, karı ile kocanın mehir miktarı üzerine ittifâk etmelerine rağmen bunun zevceye teslim edilip edilmediği konusunda vuku bulur. Kocanın, zevceye mehrin tamamını veya bir kısmını teslim ettiğini, zevcenin

[269] Lahmî, **et-Tabsirâ**, c. 4, s. 1924; Cezîrî, **el-Fıkh âlâ'l-Mezâhibi'l-Erbâ'â**, c. 4, s. 159.
[270] Cezîrî, **el-Fıkh âlâ'l-Mezâhibi'l-Erbâ'â**, c. 4, s. 157-159.
[271] Beğavî, **et-Tehzîb fî Fıkhı'l-İmâm Şâfiî**, c. 5, s. 503; Nevevî, **Ravdatu't-Tâlibîn ve Umdetu'l-Müftîn**, c. 7, s. 274-275. Şirbînî, **Muğni'l-Muhtâc ilâ Mârifeti Meâni Elfâzı'l-Minhâç**, c. 3, s. 301.
[272] İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 10, s. 172-173.

ise mehrin tamamının veyahut bir kısmının kendisine teslim edilmediğini iddia etmesini buna örnek verebiliriz.[273]

Hanefi mezhebine göre karı ile koca arasında mehrin kabzına dair anlaşmazlığın vuku bulması halinde zifâfın gerçekleşip gerçekleşmediğine bakılır.

Şayet anlaşmazlık, zifâftan önce vuku bulursa yemin etmesi şartıyla zevcenin iddiasına göre hükmedilir. Söz konusu anlaşmazlığın zifâftan sonra vuku bulması halinde ise bölgenin örfü dikkate alınarak hükmedilir.

Şayet bölgenin örfüne göre nikâh akdi sırasında mehrin tamamı veya bir kısmı ödeniyorsa bu örfe binaen kocanın mehrin tamamını yahut bir kısmını ödediği kabul edilir. Şayet bölgenin örfüne göre nikâh akdi sırasında mehrin tamamı veya bir kısmı ödenmiyorsa iddiasının doğru olduğuna dair yemin etmesi şartıyla zevcenin iddiasına göre hükmedilir.[274]

Mâlikîler de mehrin kabzına dair anlaşmazlıkların hükmünü belirlerken, zifâfın gerçekleşip gerçekleşmediğine bakarlar. Onlara göre vuku bulan anlaşmazlıklar zifâftan önce ise tıpkı Hanefilerde olduğu gibi zevce, iddiasının doğru olduğuna dair yemin etmesi şartıyla kendi iddiasına göre hükmedilir. Söz konusu anlaşmazlık zifâftan sonra ise kocanın kendi iddiasının doğru olduğuna dair yemin etmesi şartıyla kocanın iddiasına göre hükmedilir.[275]

Mâlikîlerin bu şekilde hükmetmenin nedeni Medine örfüdür. Zira Medine örfüne göre zevce, mehrini almadıkça zifâf gerçekleşmezdi. Dolayısıyla Mâlikîler, zifâftan önceki anlaşmazlıklarda zevcenin, zifâftan sonraki anlaşmazlıklarda ise kocanın iddiasına göre hükmetmişlerdir. Bu örfün olmadığı bölgelerde ise ister

[273] Mâverdî, **el-Hâvi'l-Kebir Şerhu Muhtasari'l-Muzenî**, c. 9, s. 500; Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh**, c. 7, s. 310.
[274] Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh**, c. 7, s. 310. Yaptığımız araştırma neticesinde Hanefi mezhebine ait klasik kaynaklarda bu görüşü destekleyen veya reddeden her hangi bir bilgiye rastlayamadık.
[275] İbn Rüşd, **Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid**, c. 3, s. 56.

zifâftan önce olsun ister zifâftan sonra olsun, iddiasının doğru olduğuna dair yemin etmesi şartıyla zevcenin iddiasına göre hükmedilir.[276]

Mâlikîlere göre karı ile kocadan birinin ölümü durumunda ölenin varisleri ile geride kalan taraf arasında veya her ikisinin ölümü durumunda onların varisleri arasında anlaşmazlığın vuku bulması durumunda, karı ile koca arasında yaşanan anlaşmazlıklarla aynı hükme tabidir.[277]

Şâfiî ve Hanbeli mezheplerine göre ise ister zifâftan önce ister sonra, karı ile koca, koca ile zevcenin velisi, zevcenin ölümü halinde onun varisi/varisleri ile koca, karı ile kocanın birlikte ölmeleri halinde ikisinin varisleri arasında mehrin kabzına dair bir anlaşmazlık vuku bulursa, zevce/zevce varislerinin yemin etmesi şartıyla kendisinin/kendilerinin iddiasına/iddialarına göre hükmedilir.[278] Zira mehrin kabzı konusunda asıl olan zevcenin mehri almamış olmasıdır.[279] Bu durumda zevce, mehir tayin edilmişse tayin edilen mehri, mehir tayin edilmemişse, *mehr-i misl*i almaya hak kazanır.[280] Şayet mehir, Kur'ân'dan bir sure ise, zevcenin o sureyi ezberleyip ezberlemediğine bakılır. Şayet ezberlemişse, kocanın iddiasına göre hükmedilir. Yani zevce, mehrini almış sayılır. Ezberlememişse zevcenin iddiasına göre hükmedilir. Yani öğretilmesi mehir olarak tayin edilen sure, koca tarafından öğretilmesi gerekir.[281]

Şâfiî mezhebinin genel görüşüne göre zevce, ister bâkire ister dul (seyyibe) olsun izni olmaksızın mehrinin babasına teslim edilmesiyle koca, mehir yükümlülüğünden kurtulmaz.[282]

---

[276] İbn Rüşd, **Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid**, c. 3, s. 56.

[277] Yani anlaşmazlığın zifaftan önce vuku bulması durumunda zevcenin varisleri, zevcenin mehrini almadığına dair yemin etmesiyle kendileri lehine hüküm edilir. Anlaşmazlığın zifaftan sonra vuku bulması durumunda ise kocanın varisleri yemin etmesiyle kendileri lehine hüküm edilir. Lahmî, **et-Tabsirâ**, c. 5, s. 1989.

[278] Şâfiî, **el-Umm**, c. 6, s. 185; Mâverdî, **el-Hâvi'l-Kebir Şerhu Muhtasari'l-Muzenî**, c. 9, s. 55; İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 10, s. 134.

[279] Nevevî, **el-Mecmu' Şerhu'l-Muhezzeb**, c. 18, s. 67.

[280] Şâfiî, **el-Umm**, c. 6, s. 185; Mâverdî, **el-Hâvi'l-Kebir Şerhu Muhtasari'l-Muzenî**, c. 9, s. 500.

[281] Nevevî, **el-Mecmu' Şerhu'l-Muhezzeb**, c. 18, s. 67.

[282] Cüveynî, **Nihâyetü'l-Matlab fî Dirâyeti'1-Mezheb**, c. 13 s. 137; Mâverdî, **el-Hâvi'l-Kebir Şerhu Muhtasari'l-Muzenî**, c. 9, s. 502.

2.7. ZEVCEYE VERİLEN MALLARIN, EŞYALARIN ve YİYECEKLERİN MEHİR SAYILIP SAYILMAYACAĞIYLA İLGİLİ ANLAŞMAZLIKLAR VE BUNLARIN ÇÖZÜMÜ

Mehir veya hediye olduğunu belirtmeksizin kocanın zevcesine verdiği malların/eşyaların ve yiyeceklerin mehir mi yoksa hediye mi olduğu konusunda anlaşmazlık vuku bulabilir. Bu duruma örnek olarak; kocanın zevceye vermiş olduğu her hangi bir malı/eşyayı mehir niyetiyle verdiğini, zevcenin ise söz konusu malın/eşyanın hediye niyetiyle kendisine verildiğini iddia etmesini zikredebiliriz. Böyle bir durumda karı ile koca arasında nasıl hükmedileceğiyle ilgili mezheplerin farklı görüşleri bulunmaktadır.

Hanefi mezhebine göre kocanın zevcesine vermiş olduğu malın/eşyanın/yiyeceğin mehir sayılıp sayılmayacağı konusunda anlaşmazlığın vuku bulması durumunda, yiyecekler hariç diğer eşyalar konusunda kocanın iddiasına göre hükmedilir. Yani zevceye verilen yiyecekler hariç tüm eşyalar mehirden sayılır. Zira malın sahibi olan kocanın zevceye vermiş olduğu malı, ne maksatla (niyetle) verdiğini daha iyi bilir. Örfen yiyeceklerin mehir olarak tayin edilmediğinden dolayı da kocanın zevceye vermiş olduğu yiyecekler mehir olarak sayılmazlar.[283]

Mâlikî mezhebine göre zevceye verilen malın/eşyanın/yiyeceğin konusunda anlaşmazlığın vuku bulması halinde, zevceye verilen hediyelerin örfen mehir mi yoksa hediye olarak mı verildiğine bakılır. Şayet verilen eşyalar; elbise, yüzük vb. cinsten ise -ki örfen bunlar hediye olarak verilir- zevcenin iddiasına göre hükmedilir. Yani söz konusu eşyalar, mehir olarak değil hediye olarak verildiği kabul edilir. Zira örf (*zahir*), zevcenin haklı olduğuna şahitlik etmektedir. Şayet verilen hediyeler altın, para vb. cinsten ise -ki örfen bunlar mehir olarak verilir- kocanın iddiasına göre hükmedilir. Yani söz konusu mallar mehirden sayılır. Zira örf (*zahir*), kocanın haklı olduğuna şahitlik etmektedir.[284]

---

[283] Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 308.

[284] İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 10, s. 135. Yaptığımız araştırma neticesinde Mâlikî mezhebine ait klasik kaynaklarda bu görüşü destekleyen veya reddeden her hangi bir bilgiye rastlayamadık.

Şâfiî mezhebine göre zevceye verilen mal/eşya, ister mehrin cinsinden olsun ister olmasın kanıta göre hükmedilir. Yani zevceye verilen malın/eşyanın hediye olarak verildiğine dair kanıt varsa kanıta göre hükmedilir ve bunlar hediye olarak kabul edilir. Zevceye verilen mal/eşya mehir olarak verildiğine dair kanıt varsa yine kanıta göre hükmedilir ve bunlar mehir olarak kabul edilir. Fakat kanıtın bulunmaması durumunda ise kocanın iddiasına göre hükmedilir. Zira hediye olarak verilen malın hediye olduğunu bildirmek gerekir. Kocanın bunu bildirmemesi ya da bununla ilgili kanıtın bulunmaması durumunda ise kocanın vermiş olduğu malı/eşyayı mehir niyetiyle verdiği kabul edilir.[285] Şayet koca, vermiş olduğu malı, mehir olduğunu bildirdiğini, zevce ise verilen malın hediye olduğunu kendisine bildirdiğini iddia ederse yine de kocanın lehine hükmedilir. Çünkü mal onun malıdır ve o ne söylediğini daha iyi bilir.[286]

Hanbeliler ise bu konuda hüküm verirken, zevceye verilen malın/eşyanın mehir cinsinden olup olmamasına bakarlar. Şayet zevceye verilen mal/eşya, mehir cinsinden ise ve anlaşmazlık niyet konusunda ise yemine gerek olmaksızın kocanın iddiasına göre hükmedilir. Zira koca, vermiş olduğu malı hangi niyetle verdiğini daha iyi bilir. Anlaşmazlık niyet konusunda değil de lafız konusunda ise kocanın yemin etmesi şartıyla kendisinin iddiasına göre hükmedilir. Çünkü bunun aksine hükmedildiği takdirde zevce, kocanın malı hakkında hüküm vermiş olur. Hâlbuki koca, zevcenin iddiasını kabul etmemektedir. Dolayısıyla kocanın iddiasına göre hükmedilir. Çünkü mal onun malıdır.[287] Verilen mal/eşya, mehrin cinsinden değilse zevce, dilerse bunu mehir bedeli olarak kabul eder. Dilerse de onu iade eder ve tayin edilen mehrini talep eder.[288]

[285] Nevevî, **el-Mecmu‘ Şerhu’l-Muhezzeb**, c. 18, s. 67.
[286] Mâverdî, **el-Hâvi’l-Kebir Şerhu Muhtasari’l-Muzenî**, c. 9, s. 501-502; Nevevî, **Ravdatu’t-Tâlibîn ve Umdetu’l-Müftîn**, c. 7, s. 330.
[287] İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 10, s. 135.
[288] İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 10, s. 135.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EV EŞYASIYLA İLGİLİ ANLAŞMAZLIKLAR ve BUNLARIN ÇÖZÜMÜ

Bu konu klasik fıkıh kitaplarında farklı başlıklar altında ele alınmıştır. Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelilerin çoğu, bu konuyu "dâvâ ve beyyinât" bahsinde ele almışlardır.[289] Hanefilerin bir kısmı bunu "dâvâ ve beyyinât", diğer bir kısmı ise "nikâh" bahsinde ele almışlardır. [290]

Ev eşyasıyla ilgili anlaşmazlıklara geçmeden evvel bilinmesinde fayda olan iki konu vardır. Bu konulardan birincisi, ev eşyası (*metâ'u'l-beyt*), kavramına dâhil olan eşyaların neler olduğudur. İkincisi ise evlilik sırasında evi dayama-döşeme (*techizu'l-beyt*), yani ev eşyasını satın alma görevinin kime ait olacağıdır. Koca/koca tarafına mı yoksa karı/karı tarafına mı aittir? Bu konuda mezheplerin farklı görüşleri bulunmaktadır.

3.1. EV EŞYASI (*METÂ'U'L-BEYT*)

Metâ'ın sözlük anlamı şudur: "İnsanın giydiği, kullandığı ve kendisinden kısa bir süreliğine istifâde ettiği dünya malıdır."[291] Bir fıkıh terimi olarak ise metâ': "Giyim-kuşam, mefruşat gibi insanın ihtiyacını gören dayanıklı mal/eşya ev eşyası"

[289] Âynî, **el-Binâye Şerhu'l-Hidâye**, c. 9, s. 373; Ebû'l-Velid Muhammed b. Ahmed b. Ahmed el-Kurtubî el-Endelüsî (el-Ced), **el-Beyân ve't-Tahsîl**, thk. Muhammed Hacci, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmîyye, Beyrut 1988, c. 2, s. 444; Nevevî, **Ravdatu't-Tâlibîn ve Umdetu'l-Müftîn**, c. 12, s. 92-93; İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 14, s. 333.

[290] Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 308; Ebû'l-Meâlî, **el-Muhîtu'l-Burhânî fi'l-Fıkhı'n-Nu'mânî**, c. 3, s. 164.

[291] Cemaleddin Muhammed b. Mukrîm b. Ali b. Manzûr el-İfrikî, **Lisânü'l-Arab**, Daru Sadir, Beyrut 1994, m-t-a mad., c.8, s. 329; Ma'luf, **el-Muncid fi'l-Luğâti ve'l-Â'lâm**, m-t-â mad. s. 746.

vb. anlamına gelmektedir.[292] Tezimiz açısından ise metâ‘: “Evlerde bulunan mobilyalar, halılar, perdeler, mefruşatlar, beyaz eşya, kanepeler, bulaşıklar, elbiseler, yataklar, kitaplar, gıdalar, ziynet eşyaları, silahlar, paralar, hatta ibrik, süpürge gibi aklımıza gelebilecek iğneden ipliğe kadar her şeydir.” Bu eşyaların erkeklere veya kadınlara has/ait olabileceği ile ikisinin de kullanabileceği bir eşya olması arasında fark yoktur.

Klasik fıkıh eserlerinde ev eşyası kavramına dâhil olan ve dâhil olmayan eşyalar açıklanmamıştır. Sadece, genellikle erkeklerin kullandığı/erkeklere has/ait, genellikle kadınların kullandığı/kadınlara has/ait ve her ikisinin kullanabileceği eşyalar diye bir tasnif yapıldıktan sonra, bunların her birine bir iki örnek verilerek iktifâ edilmiştir.[293]

Klasik fıkıh eserlerinde ev eşyasına nelerin dâhil olduğu ve nelerin dâhil olmadığı açıklanmama nedeni, muhtemelen örf tarafından tayin edileceğidir. Bu dâhildir bu değildir düşüncesinden ziyade, ev eşyasına dâhil olan eşyaların örf tarafından tayin edildiği, dolayısıyla günümüzde ortaya çakan buzdolabı, çamaşır makinesi, klima, televizyon, yemek masası gibi eşyaların da günümüzün örfü çerçevesinde ev eşyasına dâhil olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

3.2. EVİ DAYAMA-DÖŞEME (TECHİZÜ’L-BEYT) GÖREVİ

Evi dayama-döşeme konusunda biri Mâlikî, diğeri Hanefi mezhebine ait olmak üzere iki farklı görüş bulunmaktadır.

Mâlikî mezhebine göre zevcenin teslim aldığı mehir ile kendi dengi olan kadınlar için örf-adet haline gelen çeyiz miktarınca, evini dayama-döşemesi gerekir. Fakat zevce, zifâftan önce mehrini almadıysa herhangi bir çeyiz hazırlama

[292] Feyyûmî, **el-Misbâhu’l-Münir fi Garibi’ş-Şerhi’l-Kebir**, m-t-a‘ mad., s. 562; Mustafa el-Hın vd., **el-Fıkhu’l-Menhecî âlâ Mezhebi’l-İmâm Şâfiî**, c. 4, s. 85; Mustafa Çağrıcı, “meta‘”, **DİA** (**Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**), TDV Yayınları, Ankara 2004, c. 29, s. 398.

[293] Kâsânî, **Bedâ‘i’u’s-Sanâ‘i fi Tertîbi’ş-Şerâ‘i‘**, c. 2, s. 308; Ebû’l-Meâlî, **el-Muhîtu’l-Burhânî fi’l-Fıkhı’n-Nu‘mânî**, c. 3, s. 164; ibn Rüşd, **el-Beyân ve’t-Tahsîl**, c. 2, s. 444; Nevevî, **Ravdatu’t-Tâlibîn ve Umdetu’l-Müftîn**, c. 12, s. 92-93; İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 14, s. 333.

zorunluluğu bulunmamaktadır. Evi dayama-döşeme örfen zevcenin görevi haline gelmişse veya koca tarafından şart koşulmuşsa ve zevce de bu şartı kabul etmişse o zaman zevcenin, evi dayayıp döşemesi gerekir.[294]

Mâlikîler, örfen gelin-damat evini dayama-döşeme zevcenin görevi olduğunu ve kocanın da mehri bu maksatla verdiğini söyleyerek zevcenin teslim almış olduğu mehri geçmemek şartıyla evi dayama-döşemesi gerektiğini söylemişlerdir.[295]

Sonuç olarak Mâlikîlere göre zevcenin satın alacağı eşyaların ücreti, mehir miktarını geçmeme şartıyla kendisine aittir. Fakat mehir miktarından fazla bir meblağla çeyiz hazırlama örf-adet haline gelmişse zevcenin bu örf-âdete sadık kalarak evi dayama-döşemesi gerekir.[296]

Hanefi mezhebine göre ise ev eşyasını koca/koca tarafı hazırlamalıdır. Zira Nafakanın her türlüsü kocaya aittir. Dolayısıyla zevcenin ikamet edeceği ev, ev eşyası, giyeceği elbise ve yiyecekler gibi eşyaların tamamı da nafakaya dâhildir. Öyle ise evi dayama-döşeme görevi de koca/koca tarafına aittir. Onlara göre zevceye verilen mehir ise, Nisa suresi dördüncü ayetinde geçtiği üzere çeyiz bedeli olmayıp zevcenin evliliğe karşılık almış olduğu bir haktır/maldır.[297] Diğer taraftan zevcenin ev eşyasını almasını gerektiren herhangi şer'i bir delil de yoktur. Delil olmaksızın herhangi bir hak da tahakkuk etmez.[298]

---

[294] Ebi'l-Berekât Ahmed b. Muhammed b. Ahmed ed-Derdir, **eş-Şerhu's-Sâğir âlâ Ekrâbi'l-Mesâlik ilâ Mezhebi'l-İmâm Mâlik**, Dâru'l-Meârif, Kahire b.t., c. 2, s. 458-459; Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh**, c. 7, s. 311; Cezîrî, **el-Fıkh âlâ'l-Mezâhibi'l-Erbâ'â**, c. 4 s. 160.

[295] Derdir, **eş-Şerhu's-Sâğir âlâ Ekrâbi'l-Mesâlik ilâ Mezhebi'l-İmâm Mâlik**, c. 2, s. 259; Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh**, c. 7, s. 312; Ebû Zehre, **Muhâdarât fi Âkdı'z-Zevâcî ve Âsârihî**, Dâru'l-Fikri'l-Arabi, Kahire b.t., s. 289.

[296] Muhammed b. Ahmed b. Mustafa Ebû Zehre, **el-Âhvâlu'ş-Şahsiyye**, Dâru'l-Fikri'l-Arabi, Kahire 2005, s. 227.

[297] "*Kadınlara mehirlerini gönül hoşnutluğuyla verin.*" en-Nisa 4/4. Ayrıca "*Eğer bir eşin yerine başka bir eş almak isterseniz, öbürüne (mehir olarak) yüklerle mal vermiş olsanız dahi ondan hiçbir şeyi geri almayın.*" Diye buyrulmaktadır. en-Nisa 4/20. Dolayısıyla kadına verilen Mehir evlilikten doğan bir haktır. Evi dayama-döşeme karşılığı değildir. Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh**, c. 7, s. 312.

[298] Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh**, c. 7, s. 312; Ebû Zehre, **el-Âhvâlu'ş-Şahsiyye**, s. 226; Ebû Zehre, **Muhâdarât fi Âkdı'z-Zevâcî ve Âsârihî**, s. 289.

Sonuç olarak Hanefilere göre, dini açıdan zevcenin evi dayama-döşeme gibi bir yükümlülüğü yoktur ve onun gönül rızasıyla satın aldığı ev eşyaları hibe/teberru hükmündedir.[299]

Ev eşyası çerçevesinde tartışılan konulardan biri de çeyiz hazırlanması veya özel bir eşyayı satın alınması için mehir dışında zevceye bir miktar para verilmesi durumunda onun bu parayla çeyiz hazırlaması ya da söz konusu eşyayı satın alma zorunluluğu olup olmamasıdır.

Hanefiler tarafından bu konuya iki şekilde cevap verilmiştir.

Birincisi: eğer zevceye verilen mehir fazlası mal, ayrıca özel olarak şart koşulmuşsa veya örf-adet o tarzda cari ise zevce, şart koşulan çeyizleri almalıdır ya da mehir fazlası parayı iade etmelidir. İkicisi: mehir fazlası mal, özel olarak zikir edilmeksizin çeyiz vb. eşyaların satın alınması niyetiyle verildiyse burada da iki görüş bulunmaktadır. Birincisi: zevcenin çeyizi alma gibi bir yükümlülüğü yoktur. Çünkü mehir az olsun çok olsun zevcenin hakkıdır ve herhangi bir çeyiz karşılığı değildir.

İkincisi: böyle bir durumda zevceye *mehr-i misil* verilir. *Mehr-i misil* fazlası mal ile de eve gerekli olan eşyalar alınmalıdır.[300]

Her ne kadar zikri geçen konuda mezhepler ihtilaf etmiş olsalar da uygun olan zevcenin, velisinin veya vekilinin ev eşyasını hazırlamasıdır. Zevcenin velisinin veya vekilinin ev eşyasını satın alması durumunda karı ile koca arasında ev eşyası konusunda anlaşmazlığın vuku bulması halinde mezheplerin ittifâkıyla eşyalar, tamamen zevceye ait olur.[301]

Zevcenin babası, kendi malından kızına çeyizin tamamını veya bir kısmını satın almışsa, bu eşyalar zevceye hibe olur ve hibe hükmünü alır. Dolayısıyla baba, maraz-ı mevtte kendi malından kızına çeyiz alırsa bu, malın üçte biri ile

[299] Ebû Zehre, **el-Âhvâlu'ş-Şahsiyye**, s. 227.
[300] Ebû Zehre, **el-Âhvâlu'ş-Şahsiyye**, s. 227-228.
[301] Ebû Zehre, **Muhâdarât fi Âkdı'z-Zevâcî ve Âsârihî**, s. 290.

sınırlandırılır. Çünkü maraz-ı mevtte teberru/hibe, vasiyet hükmündedir. Vasiyet ise varislerin izni olmaksızın malın üçte birini geçemez.[302]

Şâfiî ve Hanbeliler her ne kadar bu konuda açıkça görüş belirtmemiş olsalar da, onların Hanefilerle hem fikir oldukları söylenebilir. Çünkü onlara göre yiyecek-içecek, giysiler, mesken ve mesken için gerekli olan tüm eşyalar nafakaya dâhildir. Nafaka ise kocaya aittir.[303]

3.3. EV EŞYASIYLA İLGİLİ ANLAŞMAZLIKLAR ve BUNLARIN ÇÖZÜMÜ

Ev eşyasıyla ilgili anlaşmazlıklar, karı ile koca veya onların varisi/varisleri arasında vuku bulabilir.

Hanefiler, ev eşyasıyla ilgili karı ile koca arasında vuku bulan anlaşmazlıkları çözüme kavuştururken öncellikle kanıta (*beyyine*) göre hüküm verirler.[304] Buna göre karı ile kocadan biri herhangi bir eşyanın kendilerine ait olduğuna dair kanıt getirirlerse, kanıta göre hükmedilir.[305] Kanıtın bulunmaması durumunda ise eşlerin sağ olup olmadığına zifâfın gerçekleşip gerçekleşmediğine veya boşanıp boşanmadıklarına göre hüküm değişir.

Karı ve koca sağ iseler ve aralarındaki nikâh devam ediyorsa İmâm Ebû Hânife ve İmâm Muhammed'e göre, normalde erkeklere ait olan giysiler, silahlar vb. eşyalar kocanın yemin etmesi şartıyla kocaya verilir. Zira örf, söz konusu eşyaların kocaya ait olduğuna delalet eder.[306] Normalde kadınlara ait olan giysiler, ziynet eşyaları vb. eşyalar ise yemin etmesi şartıyla zevceye verilir. Zira örf, söz konusu eşyaların

[302] Ebû Zehre, **el-Âhvâlu'ş-Şahsiyye**, s. 228; Ebû Zehre, **Muhâdarât fi Âkdı'z-Zevâcî ve Âsârihî**, s. 291.
[303] Mâverdî, **el-Hâvi'l-Kebir Şerhu Muhtasari'l-Muzenî**, c. 9, s. 433; Nevevî, **Ravdatu't-Tâlibîn ve Umdetu'l-Müftîn**, c. 9, s. 43; İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 11, s. 355.
[304] Şeybânî, **el-Asl**, c. 10, s. 354.
[305] Şeybânî, **el-Asl,** c. 10, s. 354.
[306] Âynî, **el-Binâye Şerhu'l-Hidâye**, c. 9, s. 373-374; Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 309.

zevceye ait olduğuna delalet eder.[307] Her ikisinin kullanımı için uygun olan altın, gümüş, para, beyaz eşya, mefruşat, halı vb. eşyalar ise yemin etmesi şartıyla kocaya verilir. Zira evdeki eşyalar üzerinde kocanın tasarruf yetkisi (eli), zevceninkinden daha güçlüdür. Çünkü kocanın yetkisi tasarruf açısındandır, zevceninki ise muhafaza açısındandır. Tasarruf yetkisi ise muhafaza yetkisinden daha kuvvetlidir.[308]

İmâm Ebû Yusuf'a göre, zevcenin dengi olan kadınların hazırladıkları çeyiz kadarki kısım, yemin etmesi şartıyla zevceye verilir. Zira örfe göre zevce, çeyizsiz olmaz. Geri kalan eşyalar ise yemin etmesi şartıyla kocaya verilir. [309]

İmâm Züfer'in (v. 158/775) söz konusu anlaşmazlıklarla ilgili iki farklı görüşü bulunmaktadır.

Birinci görüşe göre karı ile kocadan biri eşyaların kendisine ait olduğuna dair kanıt getirmedikçe, tüm eşyalar karı ile koca arasında ikiye bölünür ki daha sonra açıklanacağı üzere Şâfiî mezhebine göre de bu böyledir. Çünkü karı ile koca evde eşit şekilde ikamet ediyorlar ve evde bulunan eşyalar da onların ortak mallarıdır.[310]

İkinci görüşe göre ise normalde erkeklere ait olan eşyalar kocaya, normalde kadınlara ait olan eşyalar da zevceye verilir. Her ikisinin kullanımı için uygun olan eşyalar ise karı ile koca arasında ikiye bölünürler. Zira hem karı hem kocanın kullanımı için uygun olan ev eşyaları, karı ile kocadan birine ait olduğuna dair her hangi bir delil/kanıt bulunmamaktadır.[311]

İbn Ebî Leylâ'ya göre, normalde bayanlara ait olan eşyalar zevceye, geri kalan tüm eşyalar ise kocaya verilir/aittir. Çünkü evde bulunan eşyada, kocanın tasarruf yetkisi daha kuvvetlidir.[312]

---

[307] Âynî, **el-Binâye Şerhu'l-Hidâye**, c. 9, s. 373-374.
[308] Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 308-309; Âynî, **el-Binâye Şerhu'l-Hidâye**, c. 9, s. 373.
[309] Serahsî, **el-Mebsût**, c. 5, s. 214-215; Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 309.
[310] Serahsî, **el-Mebsût**, c. 5, s. 214; Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 309.
[311] Serahsî, **el-Mebsût**, c. 5, s. 214; Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 309.
[312] Serahsî, **el-Mebsût**, c. 5, s. 214; Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 309.

İbn Şübrüme'ye (v. 144/761) göre, zevcenin elbisesi hariç tüm eşyalar kocaya verilir/aittir. Zira zevce, kocaya bağlıdır. Dolayısıyla evde bulunan eşyalar da kocanındır.[313]

Hasan Basri'ye (v. 110/728) göre ev eşyasının bulunduğu ev kocanınsa, zevcenin giysileri hariç tüm eşyalar kocaya, ev zevceninse kocanın giysileri hariç tüm eşyalar zevceye verilir/aittir. Zira evde bulunan eşyanın ev sahibine ait olması kuvvetle muhtemeldir. Ayrıca ev kocaya izafe edilir, öyle ise evde bulunan eşyalar da ona izafe edilir ve eşyalar ona verilir/aittir.[314]

İmâm Ebû Hânife'ye göre karı ile koca üç talakla (el-beynunetü'l-kübrâ) boşandıktan sonra, aralarında ev eşyasıyla ilgili vuku bulan anlaşmazlıklarda tüm eşyalar kocaya verilir. Zira el-beynunetü'l-kübrâ sonucu zevce, yabancı biri haline gelir ve artık evdeki eşyada hiç bir hakkı kalmaz.[315] Fakat koca, zevcesini boşadıktan sonra iddet bitmeden ölürse eşyalar, zevceye verilir. Çünkü iddet bitmeden kadının kocayla alakası tamamen kesilmez.[316]

İmâm Ebû Hânife ve İmâm Muhammed'e göre karı ile koca öldükten sonra onların varisleri arasında vuku bulan anlaşmazlıklarda, kocanın varisi/varisleri lehine hükmedilir. İmâm Ebû Yusuf'a göre ise karı ile koca sağken nasıl hükmediliyor idiyse yine aynı şekilde hükmedilir. Çünkü varisler, vefat edenlerin (*muris*) yerine geçerler.[317]

Karı ile kocadan birinin ölümü üzerine geride kalan taraf ile ölenin varisi/varisleri arasında vuku bulan anlaşmazlıklarda ise İmâm Ebû Yusuf'a göre karı ile koca sağken nasıl hükmediliyor idiyse yine aynı şekilde hükmedilir. İmâm Ebû Hânife ve İmâm Muhammed göre ise ölen taraf zevce ise hem karı hem kocaya ait olabilecek ev eşyası tamamen kocaya verilir. Zira zevce sağken de eşyalar kocaya verilirdi. Ölen taraf koca ise İmâm Ebû Hânife'ye göre, zevcenin zayıf olan tasarruf

[313] Serahsî, **el-Mebsût**, c. 5, s. 214.
[314] Serahsî, **el-Mebsût**, c. 5, s. 214.
[315] Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 309.
[316] Serahsî, **el-Mebsût**, c. 5, s. 216.
[317] Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 309.

yetkisi güçlenmiş olur. Dolayısıyla hem karı hem kocaya ait olabilecek eşyalar zevceye verilir. İmâm Muhammed'e göre ise hem karı hem kocaya ait olabilecek olan eşyalar kocanın varisine/varislerine verilir.[318]

Ev eşyasıyla ilgili anlaşmazlıklarda kocanın birden fazla zevcesi bulunması durumunda, zevcelerin aynı evde ikamet edip etmediğine bakılır. Şayet zevceler aynı evde ikamet ediyorlarsa normalde erkeklere ait olan eşyalar kocaya verilir/aittir. Normalde bayanlara ait olan eşyalar da zevceler arasında eşit şekilde paylaşılır. Şayet zevcelerin her biri ayrı evlerde ikamet ediyorlarsa her birinin eşyası, onun ile kocası arasında daha önce anlatıldığı şekilde paylaşılır. Yani her bir zevce, kendi evinde bulunan eşyanın sahibi olur ve diğer zevce/zevceler ile bölüşmez. Çünkü bir zevcenin evinde, diğer bir zevcenin eşyası bulunduğuna dair herhangi bir kanıt yoktur.[319]

Ev eşyasıyla ilgili karı ile koca arasında vuku bulan anlaşmazlıklarda, Mâlikîlerin genel görüşü, Hanefilerinkiyle aynıdır. Şöyle ki: herhangi bir eşyanın karı ile kocadan birine ait olduğuna dair kanıt varsa, bu kanıt doğrultusunda hükmedilir. Kanıt yoksa normalde erkeklere ait olan eşyalar, kocanın yeminiyle kocaya; normalde kadınlara ait olan eşyalar ise zevcenin yemin etmesi şartıyla kendisine verilir. Hem erkeklere hem de kadınlara ait olabilen eşyalar ise kocanın yemin etmesiyle kocaya verilir.[320] Karı ile kocanın boşanması, onlardan biri veya her ikisinin ölümü halinde de aynı şekilde hükmedilir.[321]

Şâfiîlere göre ister nikâh akdi devam ederken ister karı ile koca boşandıktan (el-beynunetü'l-kübrâ) sonra, ev ister kadının ister erkeğin olsun, ister her ikisi ya da onlardan birisi vefat etmiş olsun, ev eşyasıyla ilgili anlaşmazlıkların vuku bulması halinde, verilen hüküm aynıdır.[322] Şöyle ki: karı ile kocanın veya onların varislerinin kendilerine ait olduğunu iddia ettiği eşya/eşyalar için kanıt getirmesi/getirmeleri

[318] Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 309.
[319] Serahsî, **el-Mebsût**, c. 5, s. 216.
[320] Sahnûn, **el-Müdevvenetü'l-Kûbrâ**, c. 2, s. 187; Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh**, c. 7, s. 312-313.
[321] Sahnûn, **el-Müdevvenetü'l-Kûbrâ**, c. 2, s. 187; Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh**, c. 7, s. 313-314.
[322] Bkz. Şâfiî, **el-Umm**, c. 6, s. 249-250.

gerekir. Kanıtın getirmesi/getirilmesi halinde kanıta göre hükmedilir.[323] Taraflar (eşler, eşlerin varisleri veya eşlerden birisi ile diğer tarafın varisi), eşyaların kendilerine ait olduğuna dair kanıt getiremezlerse ister *yedü'l-müşahede*[324] durumunda ister *yedü'l-hüküm*[325] durumunda olsun fark gözetmeksizin eşler yemin etmeye davet edilirler.[326] Taraflardan birinin yemin etmesi halinde yemin edenin iddiası doğrultusunda hükmedilir. Her iki tarafın yemin etmesi halinde ise tüm eşyalar aralarında ikiye bölünür. Çünkü erkekler de satın almakla veya veraset yoluyla kadınlara ait olan eşyalara sahip olabilirler. Aynı şekilde kadınlar da satın almakla veya verasetle, erkeklere ait olan eşyalara sahip olabilirler.[327] Hz. Ali, mehir olarak Hz. Fatıma'ya bir zırh vermiştir. Her ne kadar zırh erkeklere ait bir eşya olsa da aralarında bir anlaşmazlık yaşanmış olsaydı söz konusu zırh, Hz. Ali'ye değil Hz. Fatıma'ya verilirdi.[328] Ayrıca zahiren ev eşyası ikisinin eli altındadır. Yani onların ortak mallarıdır. Dolayısıyla tüm eşyalar aralarında ikiye bölünür.[329]

Genel olarak Hanefilerle Şâfiîler arasında ev eşyasıyla ilgili anlaşmazlıklar konusunda beş fark bulunmaktadır.

Birincisi: Hanefiler, *yedü'l-müşahede* ve *yedü'l-hüküm* arasında ayrım yaparlar. Zira onlara göre *yedü'l-müşahede* durumunda ev eşyasının karı ile koca arasında ikiye bölünmesi gerekir. *Yedü'l-hüküm* durumunda ise genel olarak erkeklere ait olan eşyalar kocaya, genel olarak kadınlar için olan eşyalar zevceye, hem zevceye hem kocaya ait olabilen eşyalar ise kocaya ait olur ki İmam Ebû Hanife bunu savunuyor.[330] Şâfiîler ise *yedü'l-müşahede* ve *yedü'l-hüküm* arasında ayrım

[323] Mâverdî, **el-Hâvi'l-Kebir Şerhu Muhtasari'l-Muzenî**, c. 17, s. 408.
[324] *Yedü'l-müşahede*: normalde hem karı hem kocaya ait olabilen ev eşyalardır. Evde bulunan bulaşıklar, halı ve mobilya gibi eşyaları örnek verebiliriz. Bkz. Mâverdî, **el-Hâvi'l-Kebir Şerhu Muhtasari'l-Muzenî**, c. 17, s. 408-409.
[325] *Yedü'l-hüküm*: karı veya kocadan birine ait/mahsusu olan eşyalardır. Bayanlara ait olan elbiseler ve ziynet eşyaların zevceye, erkekler ait olan elbise ve kitapların kocaya ait olmasını örnek olarak zikredebiliriz. Bkz. Mâverdî, **el-Hâvi'l-Kebir Şerhu Muhtasari'l-Muzenî**, c. 17, s. 408-409.
[326] Mâverdî, **el-Hâvi'l-Kebir Şerhu Muhtasari'l-Muzenî**, c. 17, s. 408.
[327] Şâfiî, **el-Umm**, c. 6, s. 249.
[328] Bkz. Şâfiî, **el-Umm**, c. 6, s. 249.
[329] Şâfiî, **el-Umm**, c. 6, s. 249; Mâverdî, **el-Hâvi'l-Kebir Şerhu Muhtasari'l-Muzenî**, c. 17, s. 408.
[330] Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 308-309; Âynî, **el-Binâye Şerhu'l-Hidâye**, c. 9, s. 373.

yapmayarak tüm ev eşyasının karı ile koca arasında ikiye bölünmesi gerektiğini söylemişlerdir.[331]

İkincisi: Hanefilere göre genel olarak erkeklere ait olan eşyalar kocaya verilir.[332] Şâfiîlere göre ise karı ile koca arasında ikiye bölünür.[333]

Üçüncüsü: Hanefilere göre genel olarak kadınlara ait olan eşyalar zevceye verilir.[334] Şâfiîlere göre ise karı ile koca arasında ikiye bölünürler.[335]

Dördüncüsü: Hanefilere göre genel olarak hem erkeklere hem kadınlara ait olabilecek eşyalar kocaya verilir.[336] Şâfiîlere göre ise karı ile koca arasında ikiye bölünürler.[337]

Beşincisi: Hanefilere göre karı ile kocadan birinin ölümü durumunda eşyalar sağ kalan tarafa verilir.[338] Şâfiîlere göre ise sağ kalan taraf ile ölenin varisi/varisleri arasında ikiye bölünürler.[339]

Hanbelilere göre ister nikâh devam ederken, ister boşanmadan sonra; ister eşlerden biri, ister her ikisinin ölümünden sonra; ister *yedü'l-müşahede,* ister *yedü'l-mülk* halinde ihtilafın vuku bulması halinde, genelde erkeklere ait olan eşyalar, yemin karşılığında kocaya verilir. Genelde kadınlara ait olan eşyalar, yemin etmesi karşılığında zevceye verilir. Hem erkeklere hem kadınlara ait olabilecek eşyalar ise aralarında ikiye bölünürler.[340]

Bazen de zevce ile zevcenin babası arasında ev eşyasıyla ilgili anlaşmazlıklar vuku bulabilir. Zevce ile babası arsındaki anlaşmazlıklar, babanın kendi malından

---

[331] Mâverdî, **el-Hâvi'l-Kebir Şerhu Muhtasari'l-Muzenî**, c. 17, s. 408-409.
[332] Âynî, **el-Binâye Şerhu'l-Hidâye**, c. 9, s. 373-374; Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 309.
[333] Mâverdî, **el-Hâvi'l-Kebir Şerhu Muhtasari'l-Muzenî**, c. 17, s. 408-409.
[334] Âynî, **el-Binâye Şerhu'l-Hidâye**, c. 9, s. 373-374.
[335] Mâverdî, **el-Hâvi'l-Kebir Şerhu Muhtasari'l-Muzenî**, c. 17, s. 408-409.
[336] Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 308-309; Âynî, **el-Binâye Şerhu'l-Hidâye**, c. 9, s. 373.
[337] Mâverdî, **el-Hâvi'l-Kebir Şerhu Muhtasari'l-Muzenî**, c. 17, s. 408-409.
[338] Kâsânî, **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, c. 2, s. 309.
[339] Mâverdî, **el-Hâvi'l-Kebir Şerhu Muhtasari'l-Muzenî**, c. 17, s. 408-409.
[340] İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 14, s. 333-334.

kızına çeyiz satın alıp ve ona teslim ederken emanet veya hibe olduğunu bildirmeyip daha sonra emanet olarak verdiğini, buna mukabil zevcenin ise bu eşyaların hibe olduğunu iddia etmesi şeklinde vuku bulur. Böyle bir durumda taraflardan kendi iddialarını ispat etmeleri talep edilir. Taraflardan hangisi kendi iddiasının doğru olduğuna dair kanıt getirip ve iddiasının doğru olduğuna dair yemin ederse kendisi lehine hükmedilir. Tarafların kendi iddialarını kanıtlayamaması durumunda ise hakkında anlaşmazlık yaşanan eşya/eşyalar örfen daha çok emanet olarak bırakılan bir şey ise zevcenin babası lehine hükmedilir. Yani o eşya/eşyalar emanet olarak zevceye bırakıldığı kabul edilir ve zevce bu eşyayı/eşyaları babasına iade etmesi gerekir. Hakkında anlaşmazlık yaşanan eşya/eşyalar örfen daha çok hibe olarak verilen bir eşya ise zevcenin lehine hükmedilir. Yani o eşya /eşyalar zevceye hibe edilmiş olduğu kabul edilir ve zevceye verilir.[341] Zevcenin ölümünden sonra koca ile zevcenin babası arasında söz konusu eşyalar hakkında anlaşmazlığın vuku bulması halinde zevcenin babası, eşyaları emanet bıraktığına dair kanıt getirmediği müddetçe eşyalar, kocaya verilir. Fakat zevcenin babası, eşyaları emanet olarak kızına bıraktığını ispatlaması halinde ise eşyalar kendisine verilir.[342]

Medenî Kanunun dördüncü bölümü 202-281 maddeleri, karı ile kocanın mal varılıklarıyla ilgilidir.[343] Bu maddelere göre, genel olarak yasal/edinilmiş mal rejimi ve seçimlik mal rejimi olmak üzere iki farklı mal rejimi bulunmaktadır.[344]

Yasal/edinilmiş mal rejimi şudur: karı ile koca nişanlılık döneminde, evlilik sırasında veya evlendikten sonra herhangi bir mal rejimi sözleşmesi yapmaması ve bunu yazılı olarak da bildirmemsi sonucu kendiliğinden tabi olunan mal rejimidir.[345]

Yasal mal rejimine göre karı ile kocanın boşanma veya başka bir şekilde ayrılmaları durumunda ev eşyası, alıcıya verilir. Karı ile kocadan birinin ölümü

[341] İbn Âbidin, **Reddu'l-Muhtâr âlâ Durri'l-Muhtâr**, c. 4, s. 306-308; Ebû Zehre, **el-Âhvâlu'ş-Şahsiyye**, s. 228-229; Ebû Zehre, **Muhâdarât fi Âkdı'z-Zevâcî ve Âsârihî**, s. 292-293.
[342] Ebû'l-Meâlî, **el-Muhîtu'l-Burhânî fi'l-Fıkhı'n-Nu'mânî**, c. 3, s. 169.
[343] Bkz. **Medenî Kanun**, Sayı 24607, Cilt 41, Yayınlandığı tarih 8/12/2001, mad. 202-281, s. 8078-8090; Ayrıca bkz. Turgut Akıntürk, Türk Medenî Hukuku Aile Hukuku, Beta Yayınları, İstanbul 2013, s.144.
[344] **Medenî Kanun**, s. 8078-8090; Akıntürk, **Medenî Kanun**, s.146.
[345] Akıntürk, **Medenî Kanun**, s.144.

durumunda ise sağ kalan taraf, ölen tarafa ait olan evi ve ev eşyasını alacağına mahsuben intifa veya uturma hakkı talap edebilir. Aynı gerekçeye dayanarak ev eşyası üzerine kendisine mülkiyet hakkı talep edebilir.[346]

Seçimlik mal rejimi ise şudur: karı ile koca evlilik sırasında veya evlilikten sonra kanunda belirlenen mal ayrılığı rejimi, paylaşmalı mal ayrılığı rejimi ve mal ortaklığı rejimlerinden biri seçmeleridir/tercih etmeleridir.[347]

Mal ayrılığı ve paylaşmalı mal ayrılığı rejimi şudur: karı ile kocadan her biri kendi mal varlığını yönetme ve tasarruf yetkisine sahip olmasıdır.[348] Bu iki mal rejimine göre, ev eşyası dâhil olmak üzere karı ile kocanın her birinin malı bizzat kendisine aittir. Yani karı ile kocadan birine ait olan bir malda, diğer tarafın ortaklığı yoktur.[349]

Paylaşmalı mal ayrılığı rejiminde, karı ile kocadan birinin ölümü ile evliliğin boşnma veya iptal sebebiyle sona ermesi arasında şöyle bir ayrıma gdilmiştir:

Karı ile kocadan birinin ölümü durumunda sağ kalan taraf, ev eşyası üzerinde kendisine miras veya paylaşımdan doğan haklara mahsuben, yetmezse bir bedel ödeyerek, mülkiyet veya intifa hakkı talep edebilir.[350]

Boşanma veya iptal sonucu evliliğin son bulması halinde ise karı ile koca kendi aralarında ev eşyasını taksim edebilirler. Fakat karı ile koca ev eşyası konusunda anlaşamamaları halinde ise hâkim, onların durumunu da göz önünde bulundurarak hükmverir.[351]

Mal ortaklığı rejimi: "kanun gereği karı ile kocanın kişisel/özel malları hariç onların tüm mallarını kapsayan mal rejimidir." [352] bu mal rejimini benimseyen karı ile koca arasındaki ev eşyası taksimi da paylaşmalı mal ayrımıyla aynıdır. Yani karı

[346] **Medenî Kanun**, mad. 240, s. 8084.
[347] **Medenî Kanun**, mad. 242-256, s. 8084-8087.
[348] **Medenî Kanun**, mad. 242-244, s. 8084.
[349] Akıntürk, **Medenî Kanun**, s. 178-185.
[350] **Medenî Kanun**, mad. 255, s. 8086.
[351] **Medenî Kanun**, mad. 254, s. 8086.
[352] Bkz. **Medenî Kanun**, mad. 256-261, s. 8087; Ayrıca bkz. Akıntürk, **Medenî Kanun**, s. 188-189.

ile kocanın ayrılması, onlardan birinin ölümü sonucu vuku bulmuşsa, sağ kalan taraf, ev eşyası üzerine intifa veya mülkiyet hakkı talep edebilir. Karı ile koca ölüm dışında herhangi bir sebebple ayrılmışlarsa, onlardan her biri üstün bir manfaatın bulunduğunu ispat ederek intifa veya mülkiyet hakkı talep edebilir.[353]

Sonuç olarak Medenî Kanuna göre karı ile koca seçmiş oldukları mal rejimi çerçevesinde, ev eşyasını kendi aralarında bölüşebilirler. Fakat karı ile koca kendi aralarında anlaşamamaları durumunda mahkeme/hâkim onların durumunu da göz önünde bulundurarak ev eşyasını taksim eder.

[353] **Medenî Kanun**, mad. 279-280, s. 8090; Ayrıca bkz. Akıntürk, **Medenî Kanun**, s.194.

SONUÇ

İslam aile hukukunun en önemli konularından biri mehir ve ev eşyasıyla ilgili anlaşmazlıklar ve bunların çözümüdür. Zira mehrin tayin edilip edilmediği, miktarının ne kadar olduğu, evi dayama-döşeme görevinin kimin uhdesinde olduğu, ev eşyasının karı ile kocadan hangisine ait olduğu/olacağı vb. konularda anlaşmazlıklar sıklıkla vuku bulabilmektedir. Bu konularla ilgili anlaşmazlıklar, karı ile koca arasında evlilik süresi içinde vuku bulabileceği gibi boşanmadan sonra da vuku bulabilir. Hatta karı ile kocadan birinin veya her ikisinin ölümünden sonra varisler arasında da vuku bulabilir. Her ne şekilde olursa olsun İslâm hukukçuları, bu anlaşmazlıkları çözüme kavuşturmak için büyük çabalar sarf etmişlerdir.

İslam hukukçuları, söz konusu anlaşmazlıkları çözüme kavuştururken öncelikle konuyla ilgili ayet, hadis, sahabe kavli ve sahabe dönemine ait uygulamaların bulunup bulunmadığına bakmışlardır. Konuyla ilgili bu delillerden birinin bulunması durumunda âlimler, bunlara dayanarak hüküm vermişlerdir. Konuyla ilgili söz konusu delillerin bulunmaması halinde ise kıyas ve içtihada başvurmuşlardır. Ayrıca İslam hukukçuları, konuyla ilgili ayet ve hadisleri bir birinden farklı yorumlayarak farklı çözüm önerileri getirdikleri gibi bazen bir mezhebe ait birden fazla çözüm önerisi de getirmişlerdir.

Mehirle ilgili vuku bulması muhtemel konular şunlardır: Mehrin tayin edilip edilmediği, miktarının ne kadar olduğu, cinsi, nev‘i ve vasfının ne olduğu, değişim geçirmesi (artması eksilmesi veya telef olması) halinde bu değişimin zevcenin mi yoksa kocanın mı lehinde veya aleyhinde olacağı, bir nikâh akdinde iki farklı mehrin bulunması halinde hangisinin geçerli olacağı, mehrin teslim alınıp alınmadığı ve zevceye verilen bazı eşyaların/malların mehir sayılıp sayılmayacağıdır. Bütün bu konularda anlaşmazlığın vuku bulması halinde mezhepler, kanıtın bulup

bulunmadığına bakarlar. Kanıtın bulunması durumunda, kanıta göre hüküm edileceğine dair ittifâk vardır. Kanıtın bulunmaması halinde ise mezhepler, zifâfın gerçekleşip gerçekleşmediği, nikâhın davam edip etmediği, karı ile kocadan birinin veya her ikisinin ölüp ölmediği durumunu göz önünde bulundurarak farklı hükümler vermişlerdir.

Ev eşyasıyla ilgili vuku bulması muhtemel anlaşmazlıklar ise evlilik sırasında evi dayama-döşeme zevcenin mi yoksa kocanın mı görevi olduğu ve ev eşyasının zevceye mi yoksa kocaya mı ait olacağıdır. Evi dayama-döşeme göreviyle ilgili biri Mâlkî mezhebine diğeri cumhura (Hanefi, Şâfiî ve Hanbeli) ait olmak üzere iki farklı görüş bulunmaktadır. Mâlkîlerin genel görüşüne göre zevce, zifâftan önce almış olduğu mehir çerçevesinde veya örf haline gelmiş olduğu kadarıyla evi dayama-döşemesi gerekir. Cumhura göre ise evi dayama-döşeme işi nafakaya dâhildir, nafaka ise her türlüsüyle kocaya aittir. Karı ile koca arasında, ev eşyasının kime ait olacağına dair vuku bulan anlaşmazlıklar konusunda ise tıpkı mehirle ilgili anlaşmazlıklarda olduğu gibi kanıtın bulunup bulunmadığına bakılır. Kanıtın bulunması durumunda mezheplerin ittifâkıyla kanıta göre hükmedilir. Kanıtın bulunmaması durumunda ise mezhepler, nikâhın davam edip etmediği, karı ile kocadan birinin veya her ikisinin ölüp ölmediği durumlarını göz önünde bulundurarak farklı hükümler vermişlerdir.

KAYNAKÇA

Kur‘ân’ı Kerîm.

AKINTÜRK, Turgut, **Türk Medenî Hukuku Aile Hukuku**, Beta Yayınları, İstanbul 2013.

ATAR, Fahrettin, “Nikâh”, **DİA** (Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi), c. 33, Ankara 2007. 44 Cilt.

ÂYNİ, Ebû Muhammed Mahmud b. Ahmed b. Musa Ahmed b. Hüseyin Bedreddin (v. 855/1451), **el-Binâye Şerhu’l-Hidâye**, thk. Eymen Salih Şaban, Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, Beyrut 2000.13 Cilt.

BAĞDADÎ, el-Kâdî Ebu Muhammed Abdulvehhab b. Ali b. Nasr (v. 422/1031), **el-İşrâf âlâ Nüketî Mesâil-î Hilâf**, Dâru İbn Affan, Kahire 2008. 6 Cilt.

BEĞAVÎ, Ebû Muhammed el-Hüseyin b. Mes‘ud b. Muhammed b. Ferra (v. 516/1122), **et-Tehzîb fî Fıkhı’l-İmâm Şâfiî,** thk. Adil Ahmed b. Abdilmevcud vd., Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, Beyrut 1997. 8 Cilt.

BEHUTÎ, Mansur b. Yunus b. İdris (v. 1051/1641), **Keşşâfu’l-Kân‘â ân Metni’l-İknâ‘**, Âlemi’l-Kutub, Beyrut 1983. 6 Cilt.

BEYHAKÎ, Ahmed b. Hüseyin b. Ali b. Musa el-Horasânî Ebû Bekir (v. 458/1066), **Es-Sünenü’l-Kübrâ**, thk. Muhammed Abdulkadir Ata, Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, Beyrut 2003. 11 Cilt.

BİLMEN, Ömer Nasuhi (1883-1971), **Hukûk-î İslâmîyye ve Istılâhât-ı Fıkhiyye Kâmusu**, Bilmen basım ve yayınevi, İstanbul, b.t. 8 Cilt.

BUHÂRÎ, Ebû Abdillah Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Cu’fî (v. 256/870), **el-Câmi‘u’s-Sahîh (Sahîh-î Buhârî)**, Daru İbn Kesir, Dımeşk 2002.

CESSÂS, Ebû Bekr Ahmed b. Alî er-Râzî (v. 370/981), **Şerhu Muhtasâr t-Tahâvî**, thk. Said Bekdaş, Dâru’l-Beşâiri’l-İslâmîyye, Beyrut 2010. 8 Cilt.

CEZÎRÎ, Abdurrahman b. Muhammed İvez (v.1882-1941), **el-Fıkh âlâ’l-Mezâhibi’l-Erbâ‘â**, Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, Beyrut 2003. 5 Cilt.

CÜVEYNÎ, İmâmü'l-Haremeyn Ebû'l-Meâlî Rüknüddîn Abdülmelik b. Abdillah b. Yusuf el-Cüveynî et-Tâî en-Nîsâbûrî (v. 478/1085), **Nihâyetü'l-Matlab fî Dirâyeti'1-Mezheb**, thk. Abdulazim Mahmude ed-Dib, Dâru'l-Minhâç, Cidde 2007. 20 Cilt.

DERDİR, Ebi'l-Berekât Ahmed b. Muhammed b. Ahmed (v. 1201/1786), **eş-Şerhu's-Sâğir âlâ Ekrâbi'l-Mesâlik ilâ Mezhebi'l-İmâm Mâlik**, Dâru'l-Meârif, Kahire b.t. 4 Cilt.

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI, **İlmihâl**, TDV (Türkiye Diyanet Vakfı yayınları), Ankara 2008. 2 Cilt.

DUSUKÎ, Muhammed b. Ahmed b. Arfe, **Haşiye ed-Dusukî âlâ Şerhi'l-Kebir**, Dâru'l-Fikr, Beyrut b.t. 4 Cilt.

EBÛ DÂVÛD, Süleymân b. Dâvûd b. el-Cârûd et-Tayâlisî (v. 204/819), **el-Müsned**, thk. Muhammed Muhyeddin Abdulhamid, Dâru'l-Hecr, Mısır 1999. 4 Cilt.

EBÛ ZEHRE, Muhammed b. Ahmed b. Mustafa (1898-1974), **el-Âhvâlu'ş-Şahsiyye**, Dâru'l-Fikri'l-Arabi, Kahire 2005.

….., **Muhâdarât fi Âkdı'z-Zevâcî ve Âsârihî**, Dâru'l-Fikri'l-Arabi, Kahire b.t.

EBÛ'L-MEÂLÎ, Burhânuddîn Mahmud b. Ahmed b. Abdulaziz el-Buhârî el-Merğınânî (v. 616 / 1219), **el-Muhîtu'l-Burhânî fi'l-Fıkhı'n-Nu'mânî**, thk. Abdulkerim Sami el-Cundi, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 2004. 9 Cilt.

EZHERÎ, Salih b. Abdulsemi', **es-Semeru'd-Dânî Şerhu Risâle Ebî Zeyd el-Kayravanî**, el-Mektebe Sekâfe, Beyrut b.t.

FEYYÛMÎ, Ahmed b. Muhammed b. Alî el-Feyyûmî el-Hamevî (v.770/1368-69), **el-Misbâhu'l-Münir fi Garibi'ş-Şerhi'l-Kebir**, thk. Abdulazim eş-Şenavî, Daru'l-Meârif, Kahire b.t.

İBN ABDİLBER, Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed b. Abdilber en-Nemerî (v. 463/1071), **el-Kâfi fi Fıkhı'l-Medine**, thk. Muhammed Muhammed el-Moritani, Mektebetü Riyad el-Hadise, Riyad 1978. 2 Cilt.

İBN ÂBİDİN, Muhammed Emin b. Ömer b. Abdilaziz el-Hüseynî ed-Dımaşkî (v. 1252/1836), **Reddu'l-Muhtâr âlâ Durri'l-Muhtâr**, thk. Adıl Ahmed Abdilmevcud vd., Dâru Âlemi'l-Kutûb, Riyâd 2003. 14 Cilt.

İBN KUDÂME, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullāh b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme el-Cemmâîlî el-Makdisî (v. 620/1223), **el-Muğnî**,

thk. Abdullah b. Abdilmuhsin et-Türki vd., Dâru Alemi'l-Kutub, Riyad 1997. 15 Cilt.

……., el-Kâfi fi Fıkh-ı İmâm Ahmed, thk. Muhammed Faris vd., Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1994. 4 Cilt.

İBN MANZÛR, Cemaleddin Muhammed b. Mukrîm b. Ali b. Manzûr el-İfrikî, **Lisânü'l-Arab**, Daru Sadir, Beyrut 1994. 15 Cilt.

İBN RÜŞD, Ebû'l-Velid Muhammed b. Ahmed b. Ahmed el-Kurtubî el-Endelüsî (el-Ced) (v. 520/1126), **el-Beyân ve't-Tahsîl**, thk. Muhammed Hacci, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmîyye, Beyrut 1988. 20 Cilt.

İBN RÜŞD, Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Rüşd el-Hafid (v. 595/1198), **Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid,** thk. Muhammed Subhi Hasan, Mektebetü İbn Teymiyye, Kahire 1995. 4 Cilt.

HAREŞÎ, Muhammed b. Abdullah, **Şerh Muhtasar Hâlil**, Dâru'l-Fikr, Beyrut b.t. 8 Cilt.

HEYSEMÎ, Ebu'l-Hasan Nûruddîn Alî b. Ebî Bekr b. Süleymân el-Heysemî (v. 807/1405), **Mecmâu'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid**, thk. Husamuddin el-Kudsî, Mektebetü'l-Kuds, Kahire 1994. 10 Cilt.

HIN, Mustafa vd., **el-Fıkhu'l-Menhecî âlâ Mezhebi'l-İmâm Şâfiî**, Dâru'l Kalem, Dımeşk 1992. 8 Cilt.

http://www.hurriyet.com.tr/kadina-mehir-kanuna-uygun-20595447 20.05.2012.

KÂSÂNÎ, Alâuddin Ebû Bekr b. Mes'ud b. Ahmed (v. 587/1191), **Bedâ'i'u's-Sanâ'i fi Tertîbi'ş-Şerâ'i'**, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1986. 7 Cilt.

KÖSE, Saffet vd., **El Kitabı,** Grafiker yayınları, Ankara 2015.

KUDURİ, Ebu'l-Hüseyn Ahmed b. Muhammed b. Ca'fer el-Bağdadî el-Kuduri, **et-Tecrid**, thk. Muhammed Ahmed Sirac, Ali Cuma' Muhammed, Daru's-Selam, Kahire 2004. 12 Cilt.

LAHMÎ, Ebû-l-Hasan Ali b. Muhammed, **et-Tabsirâ**, thk. Ahmed Abdulkerim Necip, Vuzaretu'l-Evkafi ve'ş-Şuuni'l-İslâmîyye, Katar 2011. 12 Cilt.

MÂVERDÎ, Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Habib el-Mâverdi (v. 450/1058), **el-Hâvi'l-Kebir Şerhu Muhtasari'l-Muzenî**, thk. Ali Muhammed Muavved, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1994. 19 Cilt.

MEDENÎ KANUN, Sayı 24607, Cilt 41, Yayınlandığı tarih 8/12/2001.

MÜSLİM, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî en-Nîşâburî (v. 261/875), **el-Câmi'u's-Sahîh (Sahih-i Müslim)**, thk. Muhammed Fuad Abdulbaki, Daru İhya Turasi'l-Arabi, Beyrut 1991. 5 Cilt.

NESÂÎ, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali el-Horasânî en-Nesâi (v. 303/915), **Es-Sünenü'l-Kübrâ**, thk. Hasan Abdulmun'im, Muessesetu r-Risale, Beyrut 2001. 12 Cilt.

NEVEVÎ, Ebû Zekeryya Muhyeddin Yahya b. Şeref En-Nevevî (v. 676/1277), **Ravdatu't-Tâlibîn ve Umdetu'l-Müftîn**, el-Mektebetü'l-İslâmîyye, Beyrut 1991. 12 Cilt.

……, el-Mecmu' Şerhu'l-Muhezzeb, Mektebetü'l-İrşat, Cidde t.y. 23 Cilt.

Osmanlı Hukuk-ı Âile Kararnâmesi, (Yayına hazırlayan ve notlar ekleyen Orhan ÇEKER) Mehir Vakfı Yayınları, Konya 2017.

RÂFİÎ, Ebû'l-Kasım Abdulkerim b. Muhammed b. Abdulkerim er-Râfiî el-Kazvînî (v. 623/1226), **el-Âziz Şerhu'l-Veciz**, thk. Ali Muhmmed Mu'avved vd., Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1997. 13 Cilt.

SÂBUNÎ, Muhammed ali, **Revâi'u'l-Beyân Tefsir Âyatı'l-Âhkam mine'l-Kur'ân**, el-Mektebetü'l-Âsriyye, Beyrut 2012. 2 Cilt.

SAHNÛN, Ebû Abdillah Muhammed b. Sahnûn Abdisselam b. Said et-Tenûhî el-Kayrevânî (v. 256/870), **el-Müdevvenetü'l-Kübarâ**, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1994. 16 Cilt.

SERAHSÎ, Muhammed b. Ahmed b. Ebi Sehl Şemsu'l-Eimme es-Serahsî (v. 483/1090), **el-Mebsût**, Dâru'l-Mârife, Beyrut 1993. 30 Cilt.

……, el-Mebsût, (Edirne Selimiye Yazma Eser Kütüphanesi), v.40, Arşiv Numarası 22, Sel 898/2.

……, el-Mebsût, Çev. Komisyon, Gümüşev Yayınları, İstanbul 2011. 31 Cilt.

SPIES, Otto, **İslâm Ansiklopedisi**, Milli Eğitim Basımevi, Eskişehir 2001. 13 Cilt.

ŞÂFİÎ, Ebû Abdillah Muhammed b. İdris Şâfiî (v. 204/820)**, el-Umm,** thk. Rıf'at Fevzi Abdulmuttalib, Dâru'l-Vefa, Mansure 2001. 11 Cilt.

ŞERİN, Şükrü, **"İslâm Aile hukukunda Mehir"** (basılmamış tez), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sakarya1997.

ŞEYBÂNÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. Hasan b. Ferkad eş-Şeybânî (v. 189/805), **el-Asl**, thk. Muhammed Buynukalın, Daru İbn Hazım, Beyrut 2012. 12 Cilt.

ŞEYH, Mahmud Muhammed eş-Şeyh, **el-Mehr fi'l-İslâmî beyne'l-mazi ve'l-hazır**, el-Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut 2003.

ŞÎRÂZÎ, Ebû İshak İbrahim b. Ali b. Yusuf eş-Şirâzî (v. 476/1083), **el-Mühezzeb fî Fıkhı'l-İmâm Şâfiî**, thk. Muhammed ez-Zuhaylî, Dâru'l-Kalem, Dımeşk 1996. 6 Cilt.

ŞİRBÎNÎ, Şemsuddin Muhammed b. Ahmed el-Hâtib eş-Şirbînî (v. 977/1570), **Muğni'l-Muhtâc ilâ Mârifeti Meâni Elfâzı'l-Minhâç**, Dâru'l-Mârife, Beyrut 1997. 4 Cilt.

TAŞ, Aydın, **İslâm Âile Hukuku**, A Grafik, 1. Baskı, Diyarbakır 2016.

TEMÎMÎ, Ebû Bekr Muhammed b. Abdullah b. Yunus, **el-Câmi' li-Mesâil Mudevvene**, Dâru'l-Fikr, Kahir 2013. 24 Cilt.

ÎLÎŞ, Muhammed b. Ahmed b. Muhammed (v. 1299/1882), **Minehü'l-Celil Şerhu Muhtasar-î Hâlil**, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1989. 9 Cilt.

YESÛÎ, Luvîs Ma'lûf (v. 1947), **el-Muncid fi'l-Luğâti ve'l-Â'lâm**, Dâru'l-Meşrik, Beyrut 2005. 2 Cilt.

ZUHAYLÎ, Vehbe b. Mustafa (1932-2015), **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh**, Dâru'l-Fikr, Dımeşk 1985. 10 Cilt.